Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

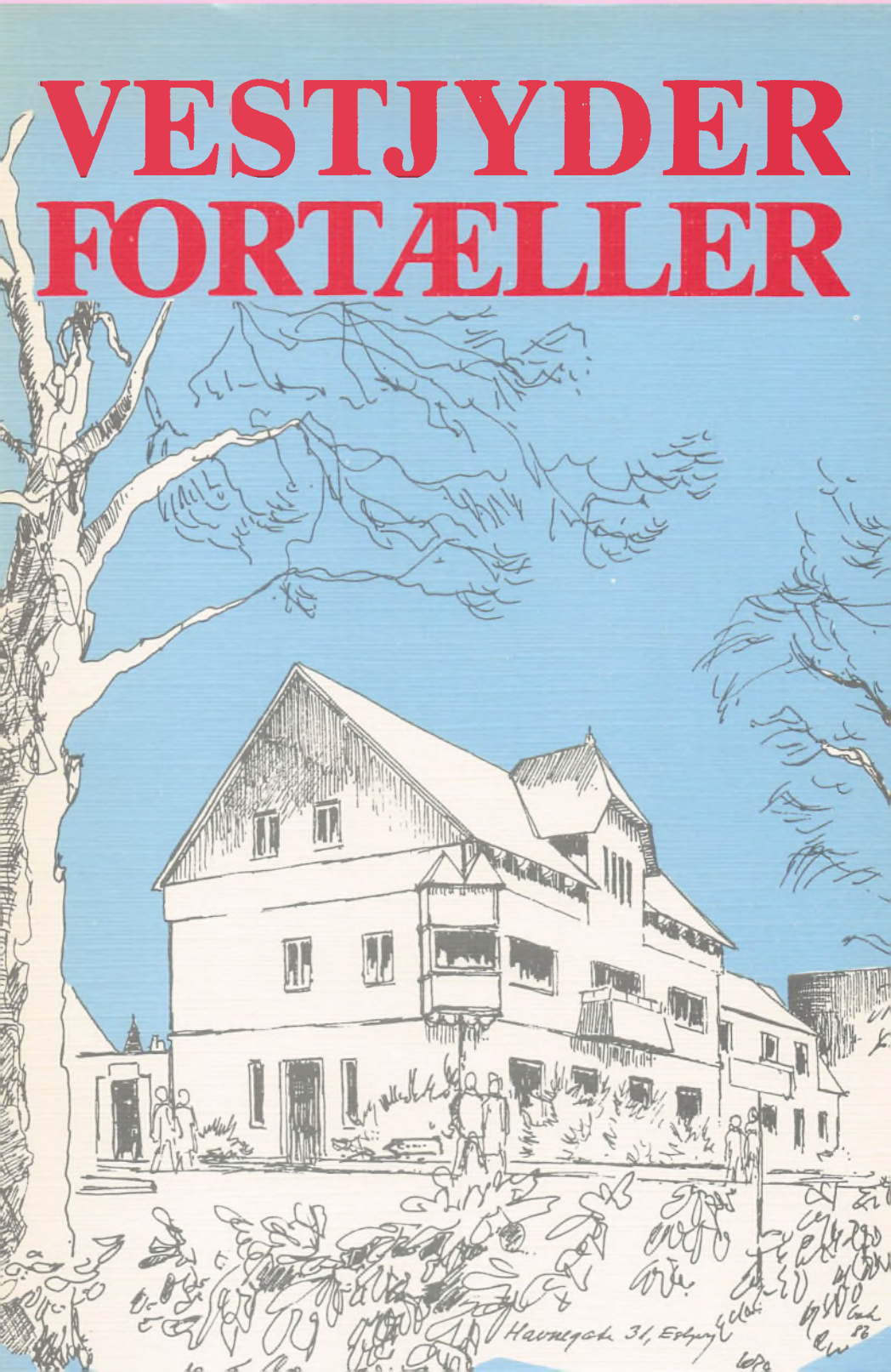
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

VESTJYDER FORTÆLLER

VESTJYDER FORTÆLLER

VESTJYDER FORTÆLLER

© Copyright by Lions club, Varde.

Omslagstegning: Olaf Bak, Bramming.

Redaktion: Kr. J. Christensen, Tyge Clausen, Vagn A. Nielsen,
Hans Larsen og Gunnar Skov.

Hele overskuddet ved salg af bogen
går til Lions hjælpearbejde.

Printed in Denmark
by Skovs Trykkeri, DK-6800 Varde.

ISBN 87 -88580-02-4

ISSN 0506-8029

VESTJYDER FORTÆLLER

LIONS FORLAG • VARDE
1986

Indholdsfortegnelse

Thyge Clausen:	Forord	5
Gudrun Bjelke:	Esbjergpige på valsen	7
N. C. Lilleør:	Skolen	61
Alice Andreasen:	Livet i Varde præstegård 1936-1944 som jeg oplevede det	66
Jens Kvist:	Barn i Varde præstegård i 1950'erne	77
Hans Thomsen:	Glimt fra en svunden tid	82
Kr. Møller Kristensen:	En trænkonstabel fra 1920	86
Anders Thuborg:	Den kloge kone i Knoldeflod	106

Forord

Af Thyge Clausen, Varde.

VORE sjællandske landsmænd har i en talemåde noteret sig, at »jyder og gråspurve er allevegne«. Lad nu være, at sammenstillingen af jyderne med det rejselystne og livsdygtige småfjerkræ vist ikke er venligt ment. Vi kan nok stå os ved at vedkende os sammenligningen.

Jyder, og især dem vestfra, har alle dage haft trang til at søge nye egne — og evne til at hævde sig i det fremmede. Nok havde Johan Hermenn Wessel og Ludvig Holberg et godt øje til jyderne og gjorde sig lystige over deres tunge landsmænds selvhævdende og selvbevidste manerer — egenskaber de delte med gråspurvene! - der er dog også en lønlig respekt bag spotten.

Det er da heller ikke anderledes, end at der er rejseoplevelser iblandt, når vestjyder fortæller. Således også i denne bog.

Om det er Esbjerg-pigen, der drager til Paris eller den unge landmand, som melder sig under fanerne i Kongens København, da har de begge det vestjyske sindelag med i rejsebagagen. At blive manduceret i gallisk takt og tone af madame, eller bringe sit trespand med kanonlavetten frelst om gadehjørnet, begge dele kan nok få koldsveden til at stå blank på panden! Alors ca va? Jo, det går, blot man ikke stikker op for bollemælk, men mobiliserer vestjysk uforfærdethed og pligtfølelse. Går godt endda.

Men begribeligvis er her også portrætter af vestjyden på hjemmebane, ved den daglige dont; også en enkelt prøve på den tørre, svedne humor, gavtyvesindet, som stikker bag vesten.

En rejse også det. Tilbage til de gode gamle dage. Nej, vi ved det! Dagene var ikke gode, livsvilkårene ofte ligefrem brutale. Alligevel kan mange af erindringerne fra mellemkrigsårene virke så mærkeligt troskyldigt idyliiske. For nok var idyllen bygget på usikker grund, aftvunget skæbnen af mennesker med rygrad, det var dog tiden før alle fortøjninger til etiske naturlove blev løsnet, før man fandt på at desertere ind i fornærmetheden og forurettelsen, før man lod sig inklinere til moralrelativitismens elverdans, dåret af ideologernes forførende gøglebilleder.

Sådan er det da ikke blot rariteter og snurrepiberier, vi forelægger med denne 22. udgave af »VESTJYDER FORTÆLLER«. Der er også arvegods imellem, værdifaste sager, som det nok kan lønne sig at tænke over.

Men bogen vil da først og fremmest berede sine læsere mangen god stund i selskab med dens fortællere. Vi ønsker alle god fornøjelse og bringer en varm tak til vore bidragydere, hvem vi anviser æren som det fejreste træ i skoven.

Så meget større bliver det overskud, som Varde Lions Club ubeskåret vil lade tilfalde veldædige formål.

Esbjergpige på valsen

Af Gudrun Bjelke, Varde.

Forfatterindens vugge stod i Vejen, men allerede i seksårs alderen flyttede hun med familien til Esbjerg, og beretningen her begynder med et livfuldt portræt af by-opkomlingen, set med pigeøjne.

Som 17 årig begyndte Gudrun Bjelke sin europæiske Odyssé i Belgien. England oplevede hun som 19 årig og Frankrig med byernes by, Paris, året efter. Efter hjemkomsten i julen 1932 blev næste station Ollerup med gymnastikuddannelse hos Niels Bukh i 1935. Ægteskabet med overassistent i Post- og Telegrafvæsenet, E. Grane Petersen, førte derpå til ophold i Nykøbing Sj, hvor Gudrun, nu fru Grane, ikke blot underviste i gymnastik, men uddannede sig til danselærer i København - samtidig med, at hun oprettede sin første danseskole!

Efter at være kommet »hjem til Vestjylland« i 1942, etablerede hun sig som danselærer i Varde, og fru Granes danseskole voksede i de følgende 25 år til en estimeret institution, ikke blot i Varde, men med afdelinger rundt i oplandet.

»If you are lucky enough to have lived in Paris as young,
then whereever you go for the rest of your life, it stays with you
- for Paris is a mouveable feast.«

Hemingway

»Hvis man er så lykkelig at have boet i Paris som ung
- så har man det i sig resten af livet, hvor man end går,
for der er ingen ende på Paris«.

INDLEDNING

I Carl Nielsens bog: »Min fynske Barndom« skriver han blandt andet: »Mange mennesker har efterladt sig dagbogsoptegnelser, erindringer, eller andre biografiske notitser, om sig selv og om de forhold, hvorunder de har levet. De fleste sådanne tilfældige forfattere gør undskyldninger, fordi de overhovedet tillader sig at tale om sig selv, men efter min mening er det forkert, man skulle hellere rose dem, der virkelig overvinder sig til at nedskrive deres erindringer. Der er i hvert eneste menneske noget, som vi gerne vil lære at kende, noget, som vi trods alle mangler og ufuldkommenheder dog kommer til at holde af, når vi beskæftiger os dermed, og alene det, at vi ved læsningen af et menneskes levnedsløb ofte må sige: »Ja dette ville jeg også have gjort!« - eller »dette burde han ikke have gjort!« er en værdi, fordi det er livgivende og befrugtende.

... Såvidt Carl Nielsen.

Jeg selv har mange gange, især i de senere år ønsket, at jeg havde vidst noget om min farmor, og hun havde efterladt sig noget om sig selv - sine børn - sin mand - og deres liv her i Varde for 70-100 år siden.

Jeg har også i de senere år læst mange erindringsbøger, mange jeg-bøger, og ikke een eneste gang er det faldet mig ind, at den skrivende var hverken selvglad, indbildsk eller selvoptaget.

Hver fugl synger med sit næb - jeg går fortrøstningsfuldt i gang med »min pen« og håber, at jeg kan huske i nogenlunde kronologisk orden, og at mine børn og børnebørn vil interessere sig for det.

G.B.

I VEJEN

BARNDOM OG FAMILIE.

Det længste, jeg kan huske tilbage i mit liv, må være fra mit 4-5 år, det står ikke helt klart, om jeg havde en lillebror og en lillesøster, eller kun en lillebror, men jeg husker en morgenstund i Vejen, den første gang i mit unge liv, hvor jeg oplevede en morgen i mørke - med lys tændt.

Vi var kommet tidligt op, vi skulle rejse med et tidligt tog til Esbjerg for at besøge min mormor og bedstefar (sådan kaldte vi min mors forældre). Jeg husker, at min mor og den unge pige havde travlt med at give os unger mad og klæde os på - med kun 2 børn behøvede 2 voksne ikke at have SÅ travlt, så jeg gætter på, at jeg må have været omtrent 4 - Mogens 2 og lille Bodil ½ år. Min far var der ikke. Jeg var i strålende humør, det var spændende detteher: det var morgen - det var mørkt - og vi skulle ud at rejse.

Fra samme periode - måske lidt senere - husker jeg en tur til mejeriet i Vejen, med en mælkespand - og min lillebror i promenadevognen, som jeg måtte række armene i vejret for at nå. Den kunne også køres ved at holde i sidestykkerne, det var bare ikke så »flot«. Mor var lidt betænkelig ved at lade os køre efter mælk, men jeg insisterede, og der var vist en lille veninde, der kunne tage sig af spanden.

Jeg husker også en tur i skoven med mor og de to små i legevognen, vi samlede brænde til kakkelovnen. Der var krig - det må have været i 1916-17. Måske var far indkaldt, for det var han under krigen, og han blev smittet af en frygtelig sygdom - lungehindebetændelse, som senere satte sig til en tuberkulose, som far døde af, da han var 37 (min mor var 29).

Vi boede også ude i Askov en periode, på øverste etage af villa Breidablik, derfra husker jeg kun trappen, der havde et stort vindue ud til gården. Der på trappen ved vinduet sad Mogens, og med sine små hænder fangede han fluer, levende og kom dem i en sodavandsflaske. Derude er Bodil vistnok født, den eneste af os, der er udenfor »systemet«. Hun er født i april, vi andre 3 i august-september med 2 års mellemrum. Eks.: da jeg var 8 var Mogens 6 og Bodil 4½ og lillebror Jørgen 2 år. Jørgen er født i Esbjerg.

I ESBJERG

Da jeg var 5-6 år gammel flyttede vi til Esbjerg (i 1917 el. 18). Far havde fået ansættelse på postkontoret i Esbjerg, og vi havde fået en lejlighed i Skolegade 68, »lige om hjørnet«, hvor mormor og bedstefar boede i Smedegade 25. Det var forøvrigt en mærkelig lejlighed - Skolegade 68 - på hjørnet af Kronprinsensgade. Fra trappen kom man ind i en smal entre, hvor man hængte tøjet, der var et WC til venstre for enden af entreen og til højre en dør ind til et herreværelse, som senere blev til kontor, da mor fik lotterikollektion. Gik man forbi kontordøren, kom man ind i en anden, endnu længere gang »korridoren«, her lå et stort køkken til venstre for enden af gangen. Gik man fra køkkenet gennem den lange gang kom man ned til spisestuen og dagligstuen, som lå på hjørnet med en altan og et vindue mod Kronprisensgade og et mod Skolegade. I midten af den lange gang var der en dør ind til venstre til soveværelset - her lå min far syg - og her sad lille Bodil og fortalte ham historier på sengekanten - mest noget, hun digtede selv, til stor opmuntring for far. Smittefare? Mor passede på - meget - hun skoldede og skoldede alt, hvad der kom derindefra. Jeg havde måske fået en lille snert, i hvert fald blev der i lang tid efter fars død passet meget på mig - lyttet - undersøgt, og om aftenen kom mor ind, når jeg sov og drejede mig om på venstre side, jeg måtte ikke ligge på den højre. Jeg blev også proppet med levertran, det var rædselsfuldt. Lidt hjalp det, da mor fandt på at give mig en »amerikastang« - den løb jeg selv helt op til »Christine Jørgensen« efter. Gennem Kongensgades mylder af mennesker, for jeg ud og ind, sådan glædede jeg mig til min lækkerbidsken.

Efter fars død blev soveværelset lejet ud, og vi fik soveværelse i hjørnestuen. Dagligstue og kontor sammen - spisestuen blev hvor den var, der var lang vej fra køkkenet, når maden skulle bæres ind.

Den første tid efter fars død kom jeg ofte med mor på kirkegården om aftenen, når »de små« var lagt i seng. Vi cyklede derud, jeg sad på bagagebæreren, med et ben til hver side og holdt i mor eller sadlen. Disse lune, lyse sommeraftener, hvor vi susede ud ad Stormgade - mor og jeg alene, nød jeg. Farten - blæsten i håret - og i skørterne. Jeg har senere undret mig over, at jeg ikke kan huske, at jeg sørgede over far - jeg har måske nok gjort det og glemt det. Måske savnede jeg ham mere, da jeg blev lidt større,

Kort efter min fars død fyldte min mor 30 og 3 måneder senere fyldte jeg 9, så mor havde nok at se til med 4 børn mellem 3 og 9 år. Det var faktisk en tragedie - mest for min mor - børn glemmer hurtigt. Jeg kan huske, at jeg sommetider, når vi var lagt i seng i det store soveværelse, lå og græd i min ensomhed, når de små var faldet i søvn. Det var ved tanken om, at mor ku' dø fra os, det frygteligste i verden. Vi lå der og hviskede i det store soveværelse og faldt næsten i søvn efter alder. Inde i spisestuen sad mor eller mormor og bedstefar, mormor altid med et strikketøj eller stoppetøj, hun var så dygtig til at få noget ud af alting: sy - hækle

- strikke - finde på, Min mor var også meget energisk, men hun havde ikke mormors fingersnilde og »hittepåsomhed« - det sprang en generation over. Jeg havde en dukke som jeg syede en masse smart tøj til, det beundrede mor meget, indtil hun syntes, at nu var jeg snart for stor til den slags »pjat«. Det var enten da dukken havde 14 kjoler eller da jeg var 14 år (måske begge dele), jeg husker bare noget med 14, der satte en stopper for min dukkeleg. Der var også meget andet, min mor beundrede mig for - måske fordi jeg lignede min far så meget. Jeg var en lang periode »mors pige», men så skete der noget, der satte en stopper for det...

Nogle år efter min fars død blev min mor forelsket i en nydelig herre, han var så længe om at forny sine lotterisedler - og sad i timevis og sludrede med min mor. Senere fik han lov til at komme om aftenen og »forny«. Jeg kunne naturligvis ikke sove, når jeg vidste at han var derinde på kontoret. Jeg kaldte på mor - bad om et glas vand - eller sagde at jeg var sulten, og hvad jeg ellers kunne finde på. En aften gik jeg hen til kontordøren og kaldte på mor. Til min store overraskelse sagde hun: »ja, kom bare ind« - og så kom jeg ind og fik lov til at sidde og »sludre« med dem. Uden at vide det, var jeg en slags anstandsdame. (Der boede jo mennesker både ovenover og nedenunder, og der var naboer og genboere). En dag sagde mor til mig: »Gutte, kan du lige passe kontoret, mens jeg går i køkkenet«. Jeg satte mig i min mor stol - lidt efter åbnede jeg skrivebordsskuffen. Der lå et brev som jeg læste - og jeg blev meget chokeret. Brevet fra fra »ham« - han elskede min mor - det stod der i brevet. Men det var jo vores mor. Jeg blev frygtelig jaloux - jeg kunne hverken spise noget eller gå i skole igen - jeg havde kvalme. Mor kunne ikke begribe, hvad der var i vejen med mig, hun prøvede at få mig til at spise - bare lidt - men jeg kunne ikke og mor spurgte og spurgte og fik mig til sidst til at tude. Jeg gik til bekendelse og sagde, at jeg havde læst det brev inde i skuffen. Mor prøvede at trøste mig - fortalte mig at han havde en kone og en lille søn (så han kunne jo ikke tage vores mor fra os).

En morgen da jeg skulle i skole lå der et brev ude i gangen - jeg tog det op, lagde det i min skoletaske - jeg kendte skriften - mor skulle ikke have det. Da jeg kom hjem tog jeg brevet ud af konvolutten, jeg læste det ikke, men rev det i mange stykker, som jeg lagde ned i konvolutten igen - og gav mor det. Mor blev vred - meget vred. Hun skældte mig ud - hvorfor jeg dog gjorde noget så vanvittigt. Jeg havde det elendigt - jeg var ikke mors pige mere det kunne jeg tydeligt mærke. Jeg følte mig så ulykkelig og så alene. Pludselig stak jeg af - jeg måtte over til mormor. Da jeg var kommet ned på gaden, hørte jeg et vindue blive smækket op på 2. sal og mor råbte: »Gudrun - kom tilbage! Straks!« Jeg turde ikke andet end vende om og gå op igen - jeg kunne lige prøve på at sladre til mormor! - Det gjorde jeg heller ikke. Den pæne rare mand - som i virkeligheden var en fin mand - kom ikke og besøgte min mor mere. Jeg mødte ham engang på gaden og rakte tunge ad ham.

Hvor har jeg mange gange som voksen ønsket at jeg kunne sige undskyld til ham, men jeg så ham aldrig igen. - Jeg har heller aldrig som voksen talt med min mor om det. Hvor var det synd for hende - hun havde ikke for mange glæder - af den slags. Hun havde os 4 børn, som hun elskede over alt i verden, Mor fortalte mig en gang at farbror Frederik (Regnar) som var den eneste af de 5 Vardebrødre der ikke var gift og altså ikke selv havde børn, sagde engang til mor: »Jamen, du er jo forelsket i dine børn« - han havde sikkert ret - hvis han selv havde haft nogle, ville det nok ikke have undret ham så meget. Han var forøvrigt meget god imod os og hjalp i mange år mor og sendte hende et beløb hver måned til hjælp til os faderløse børn. Også farbror Hjalmar her i Varde hjalp meget.

Tilbage til mine tidligere skoleår.

Jeg gik i skole på Østre skole - der var lang vej fra Østergade til Kronprinsensgade (Skolegade 68). Jeg husker en episode fra engang, jeg fulgtes med min lærerinde hjem. Vi sludrede meget på vejen, hun gik hurtigt og jeg småløb for at følge med. I samtalens løb sagde hun »snakket med«, og jeg spurgte, om det nu ikke hed »talt med«, for det, syntes jeg, lød pænere! Når jeg senere i livet med skam har tænkt tilbage på det, er jeg hver gang blevet flov, hvor må hun dog have syntes, at jeg var en fræk og irriterende unge. Hun var sød - morede sig tilsyneladende over mig og sagde, at man ku' jo sige begge dele, men det lød måske nok lidt pænere med »talt«.

Når jeg nu nævner denne episode, er det fordi jeg her i min alderdom ofte hører bebrejdelser fra mine børn, når jeg kritiserer andre menneskers sprog og talemåder, det må åbenbart være karakteristisk for mig, når jeg allerede i 8-9 års alderen begyndte - og en tilbøjelighed, som jeg kun har lært at begrænse overfor fremmede.

Jeg husker en anden episode fra Skolegade - den må ligge et par år tilbage, det var før jeg gik i skole. En dame kom og tog mig i håret og sagde: »sikke nogle fine slangekrøller du har, er de ægte?« og jeg svarede: »Ja, det tror jeg nok, for min mor sætter papilotter i hver aften!«.

Det var før min »grimme« periode - den varede vist fra 8-9 års alderen, til 16-17 års, derefter prøvede jeg at camouflere grimheden. Min mor gjorde alt for at trøste mig, når jeg var ulykkelig over min lange næse - hun kaldte den »græsk« og sagde, at jeg skulle være glad, at jeg ikke havde en »ordinær« opstopper. Det hjalp ikke meget. Jeg tænkte meget på, om der ikke kunne skæres noget af den (forfængelig det var jeg) ... Nu 50 år senere har jeg oplevet, at min yngste brors datter har fået sin lange næse opereret til en lille opstopper, og det befinder hun sig godt med. En af hendes kolleger sagde efter operationen: »jeg synes, der er noget forandret ved dig, har du fået ny frisure?«.

Tilbage til Skolegade 68 - i den lange korridor mellem køkkenet og spisestuen »mødte« jeg sommetider Mogens, og når vi passerede hinanden, fik jeg en knyt-

næve i armen. Det gjorde frygtelig ondt, for han knyttede sin hånd på den måde, at langfingeren ragede lidt ud og så ramte han den på min overarms allerømmeste sted. Jeg tudede hver gang, så ondt gjorde det - sært at han ku' nænne at blive ved og mærkeligt at vi senere blev de bedste venner af verden - så gode venner, at vi knyttede stærke bånd. Mogens blev en prægtig ung mand, og jeg beundrede ham meget for hans fine karakter og menneskelige forståelse (han har nok afreageret på min overarm). Min lille energiske og tapre mor fik først en klasselotterikollektion - en skolekammerat til min far, som hed Slebsager, var på det tidspunkt minister. Mor tog over og talte med ham, og kort efter havde hun en kollektion. Senere fik hun også en Landbrugslotterikollektion og derefter en Varelotterikollektion, disse 3 kollektioner kunne passes sammen.

Med pension fra Postvæsenet til os 4 børn kunne vi faktisk have siddet godt i det, men mor var en elendig økonom - og alt undte hun os. Vi gik til dans - til klaverspil - til plastik, det var en slags ballet uden tåspidssko, som skulle give os graciøse bevægelser. Danseskolen var det bedste jeg vidste. Fru Rungsted hed vores første lærerinde - en myndig og fyldig dame med stor barm og knapstøvler. Stedet husker jeg ikke nøjagtigt - måske var det på Paladshotellet - måske Logen i Norgesgade. Senere holdt fru Rungsted op, og vi begyndte hos fru Lamp (som først hed frøken Hedegård). Jeg dansede en overgang med fætrene Børge Charles Nielsen og Cort Adler Svanholm, det var vistnok hos fru Rungsted. Jeg var meget betaget af Cort Adler (måske lidt forelsket i) og jeg ønskede altid, at han måtte komme først, når de 2 løb om kap over gulvet. Lille grimme mig med den lange næse havde en dejlig tid på danseskolen.

Det store soveværelse på hjørnet mindes jeg senere i barndommen som en slagmark, det var når vi 3 eller 4 skulle i danseskole - så flød det over alt med kjoler, skjorter, sko, strømper, bukser. Mor regerede og kommanderede med os (og lidt med den unge pige også). Vi skulle vaskes, renses negle på, hjælpes i tøjet, friseres. Sikke et hus. Senere i livet, når jeg på min egen danseskole har taget imod en mor med en lille flok børn, har jeg tænkt tilbage på dengang. Selv om meget var forandret, og man ikke mere var så pyntede for at gå i danseskole, så har rengøringsprocessen vel været den samme. Til afdansningsballerne dengang var vi piger i lyserøde plisserede kjoler, drengene i matrostøj og hvide glacéhandsker. Min senere så omværmede og charmerende bror, Mogens, var ikke særlig omsværmet dengang, han var tyk og sund, rødmosset og lyshåret. Jeg var lidt flov og syntes også, at det var lidt synd for ham, hvis pigerne rynkede på næsen, når de skulle danse med ham. Jeg aner ikke om han tog sig af det, om han i det hele taget opdagede noget. Han voksede sig hurtigt slankere.

Da Bodil var 6 år, blev hun valgt til at skulle danse en lille menuet med Poul Jessen Petersen (dr. J.P.s søn). De var i meget flotte dragter - rokoko - begge med hvide parykker. Mor var stolt som en pave - Bodil var yndig, både med og uden

paryk, de blev fotograferede, den lille prins og den lille prinsesse, både med hinanden og hver for sig. Billederne blev forstørrede - indtil næsten legemsstørrelse (det sidste for fotografens egen regning). I tiden derefter gik min mor altid med billeder i tasken. - »Vil De se min lille datter« sagde hun, hvor hun kunne komme afsted med det. Inde i fru Mecklenborgs kaffeforretning stod fru M. med et billede i hånden, så meget beundrende ned på mig og sagde: »du er sandelig dygtig« - »nej, det er ikke hende« sagde min mor - og flere billeder kom op af tasken, og der stod jeg og følte mig som den grimme ælling.

Vi flyttede fra Skolegade 68 til Havnegade 31, da jeg var 10 år og gik i 1. mellem på Esbjerg Statsskole. Fra 4. klasse på Østre Skole kom jeg i 3 måneder på »Stormgade« i 5. klasse. Kommuneskolernes skoleår begyndte og sluttede i april. Statsskolerne begyndte det nye skoleår efter sommerferien og sluttede med eksamen i juni-juli. Der kom jeg i klasse med Ingrid Budtz Petersen - senere Broegård, gift med Jørgen - og Ebba Winther (boghandler W's datter). Ingrid og Ebba havde begge to fødselsdag den 26. april - det havde min mormor også, så i nogle år gik jeg til fødselsdag 3 gange på den dag.

Nogle år før dette havde jeg gået i skole i København. Min mors ældste søster hed Minna - moster Minna, hun boede i København og var gift med onkel Malmer, han hed Erhardt til fornavn, men det havde vi også en morbror der hed, så derfor kaldte vi ham i København for onkel Malmer og ham i Kolding for onkel Erhardt.

I København var der 2 sønner: Poul og Erik. Poul døde da han var 13 år af difteritis - det kom min moster aldrig over, han var sådan en dejlig dreng. For at hjælpe moster over sorgen, skulle jeg derover og være hendes plejedatter. Det lettede samtidig min mor, som jo var blevet alene med 4 børn. Jeg kom i skole i København i et års tid på Østre Farimagsgades skole, det synes jeg var vældig spændende, og nu var min fætter min storebror! Nede i Passagen, som vores gade hed (Holsteinsgades Passage 12A) legede jeg med en dreng, som hed Niels-Bjørn Larsen, og hans søster Kirsten. Niels-Bjørn Larsen var balletbarn på Det kgl. Teater, hvor han gik i skole. Han havde mange lommepenge og henne hos »slikmutter« købte han slikpinde - altid en til mig uden papir, der var godt med lommeuld på, når jeg fik den. Selvfølgelig drillede fætter Erik mig og kaldte Niels-Bjørn for »min kæreste« (han var 8 og jeg var 9 dengang, så jeg har altid senere i livet, når jeg har set ham på TV i en af hans fantastiske karakterdanse eller i interviews, kunnet fastslå hans alder med det samme). Jeg husker en søndag eftermiddag, jeg var med moster og onkel i Det kgl. Teater, dagen efter blev Niels-Bjørn gal og kaldte mig et pattebarn - han dansede nemlig med i aftenforestillingen og syntes naturligvis, at jeg skulle have været til en aftenforestilling.

Da skoleåret var omme skulle vi hjem til Esbjerg, hvorefter jeg selv måtte vælge, om jeg ville med til København igen eller blive hjemme hos min mor. Jeg valg-

te min mor og mine søskende, selv om jeg faktisk ikke havde længtes spor hjem, mens jeg var i København. Den morgen, vi skulle rejse fra København, var vi tidligt oppe, og fætter Erik foreslog, at vi gik hen til Niels-Bjørn og Kirstens dør, og der skrev vi udenfor deres gadedør med kridt og store bogstaver en afskedshilsen. Jeg var tung om hjertet, det er altid hårdt at sige farvel - jeg så dem aldrig mere - før jeg, som sagt, så Niels-Bjørn på TV.

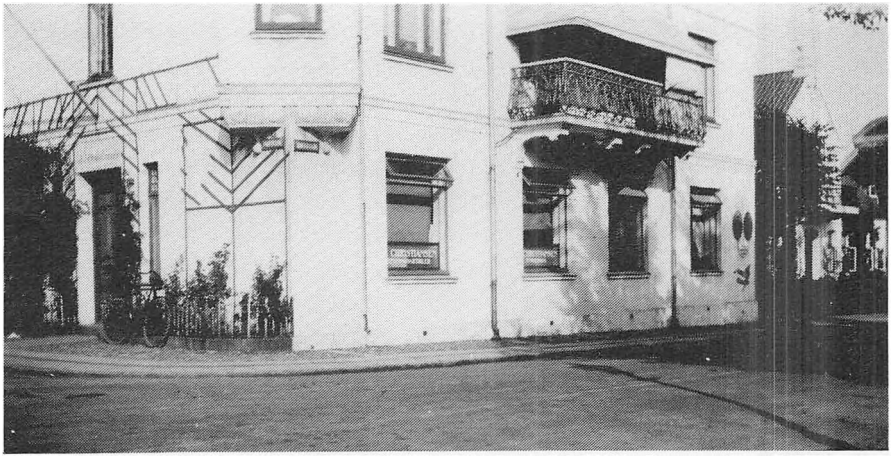
Jeg talte meget »københavnsk« da jeg kom hjem, men det gik hurtigt over igen.

HJEMME I ESBJERG IGEN

I tiden omkring 1922-23-24 (fra jeg kom på statsskolen som 10 årig) promenerede man på Kongensgade sidst på eftermiddagen - vi gik »strøgtur« mellem 5 og 6 (det gør man måske også nu - hvem ved). Der mødte man de andre fra klassen eller fra skolen. - Ebba og jeg havde begge en hemmelig forelskelse, og for at kunne tale om dem i telefonen uden at vore små søskende opdagede noget, kaldte vi dem ved pigenavne: Tut og Smut. Det hændte at de også gik strøgtur, og hvis de så kiggede på os, så var dagen reddet.

De gik ikke i samme klasse og kendte måske ikke hinanden, så vi havde ikke held på samme tid. Hvor var vi nøjsomme, jeg tror ikke, nogen af os fik kontakt med vore drømmes helte. Nu mere end 50 år efter, kan jeg godt røbe, at Ebbas Tut hed Fritz Hersom, og min Smut hed Per Sloth.

Ebba og jeg gik meget tur på Molen, og der fandt vi på nogle skøre ting, det var vistnok mest mig, der fandt på det. Vi kravlede eller kurede på enden ned ad stenene mod vandet og ud på den store bjælke/stolpe i midten. Der balancerede

Barndomshjemmet, Havnegade 31, Esbjerg.

vi hele vejen ud til den yderste mole. Ved at klatre uden på molen kom vi ind under, hvor normale mennesker gik oven på, der kunne vi sidde og lure bomstille, og vi kunne kigge op under skørterne på damerne. ... Der kom også »kærestefolk«, der kyssede eller kælede med hinanden. En dag kom vi til at grine, og der var nogen, der hørte os, de prøvede på at få øje på os ned gennem brædderne, de var dybt rystede over, at der ku' være mennesker dernede - og hvordan i alverden var vi kommet derned.

Engang på vej hjem fra sådan en moletur stoppede vi op lidt før Fanø-færgen (dengang holdt også roerne til der), der lå en tømmerflåde inde ved siden. Jeg kravlede ned ad bolværket og sprang over på den, den satte sig lidt i bevægelse, så da Ebba sprang, var den der ikke mere, og hun endte i vandet. Dengang var det moderne at gå med en buket blomster lavet af uldgarn på frakken. Jeg nåede at gribe fat i hendes uldblomster i samme sekund, hun selv drejede sig og fik fat i tømmerflåden. Jeg havde nær aldrig fået hende hjulpet op, sådan var jeg kommet til at grine, det så så komisk ud. Ebba var naturligvis gennemblødt, og vi løb først hjem til mig i Havnegade 31, hvor hun fik lidt tørt tøj på - de boede jo i Kongensgade, så det var næsten ikke til at løbe gennem Strøget i det våde tøj.

Heldigvis opdagede ingen noget. Ebbas far var enkemand, og havde Bernhardt Petersens boghandel. De havde en husbestyrerinde: Frøken Christensen. Vores mor var jo også alene, men vore forældre kendte ikke hinanden.

BELGIEN 1930

Da jeg var 17 og havde gået hjemme og blandt andet gået på sykursus og til fransk hos den katolske præst, var jeg syg for at komme til udlandet. Et brev til KFUK i London og i Paris hjalp ikke meget, de skrev, at man skulle være 20 år, før man ku' komme derned og få en stilling.

Så fandt vi ud af, at en dame i Esbjerg, en fru ingeniør Prahl, var belgier. Hun havde en fætter i Belgien, hvor der var 3 børn, og de manglede en barnepige.... Inden der var gået en uge, var jeg på vej til Antwerpen med »Primula«. På grund af vejret var skibet forsinket, vi ankom kl. 2 nat i stedet for ved 19-tiden (de sidste 80 km sejlede vi gennem floden Shelde). Da skibet var i havn, kom en herre hen ad dækket og spurgte, om jeg var Gudrun Bjelke - han skulle først læse det op af et brev, det var svært for ham at udtale. Vi kørte så i en bil fra havnen (Europas længste) ind til byen og Longue rue Neuve 48, hvor de boede - i nærheden af den store domkirke. På vejen spurgte han mig på fransk, om jeg talte fransk, på tysk, om jeg talte tysk - og på engelsk, om jeg talte engelsk. Da jeg ikke syntes, at jeg var særlig god til noget af det, sagde jeg beskedent nej til det hele, så det var ikke meget, vi kunne sludre på vejen hjem. Herren var monsieur Albert Delmotte - ham som jeg senere - til min mor - kaldte »verdens fineste mand«. Han var dengang en begyndende »tyksak« på 34, og hans kone var 31. Hun hørte heller ikke

til de slanke, der var ikke noget ungpigeagtigt over hende. Da vi kom hjem var »madame« oppe - det var jo nat. Måske fik jeg/vi noget at spise, det husker jeg ikke så nøje, og så gik vi i seng.

Næste dag tog vi fat. Jeg blev præsenteret for 3 dejlige unger: Jean 5 - Denise 3 - Ivan 2 - det sidste udtalte de Ivar, med tryk på sidste stavelse. Jeg var engageret til at tage mig af børnene og vidste, at der var en »kone« til rengøring hver dag. Hun hed Irma - og hun gjorde det grove arbejde: vaskede gulve, trapper, kontorer og forretninger - og gaden! (fortovet). Nordbelgien er som bekendt lige så propert som Holland, så med alt det, hun havde at gøre, blev der også rigeligt til mig foruden børnene. Jeg arbejdede fra kl. 7 morgen til 8-9 om aftenen (Irma gik hjem om eftermiddagen). Jeg fik 30 kr. om måneden. En gang om ugen vaskede vi. Hver mandag satte vi tøj i blød i 2 kæmpegryder, som næste dag blev sat op på komfuret til kogning, men først blev alt tøjet smurt ind i brun sæbe, på de værste steder - det var mit job - og så blev det kogt. Dagen efter vaskede Irma det, skyllede det og hængte det til tørre. Tredie dag lagde vi det fint sammen, så det var let at stryge, og derefter kom så reparationer og strømpestopning. Madames stopninger var hele kunstværker, det tog hun sig selv af, indtil jeg kom i så god træning, at jeg ku' nå det også. Jeg skulle også pudse familiens fodtøj. Jeg satte mig på en lille kulkasse i køkkenet med alle skoene omkring mig og pudsede løs. Hvis madame kom og talte med mig, ku' det hænde, at jeg så på hende og sænkede hænderne et øjeblik, men det måtte jeg ikke: bare fortsæt, hænderne ku' godt skynde sig, selv om ørerne lyttede. Det første ord jeg lærte var »vite« - hurtigt - det brugte hun meget, så jeg fik lært at skynde mig - hele dagen. Det var lige ved, at der heller ikke var tid til at gå på WC, der gik jeg gerne op, når jeg havde fået brev fra min mor (det fik jeg en gang om ugen, og jeg skrev hjem en gang om ugen). Hvis jeg blev deroppe for længe, råbte Mme hvor jeg blev af, men hun var sød til at undervise mig i fransk, hun vidste, at det var det, det drejede sig om for mig.

Huset var efter danske forhold mærkeligt indrettet, men typisk som man ser dem i Holland og Belgien - i hvert fald i byerne. Lille grundareal og så lejligheden op i højden. Forretningen nederst ud til gaden (naturligvis). Til gården lå kontoret og derfra gik man ind på værkstedet (gravør), det lå i et andet hus »henne om hjørnet«, her gjaldt det samme system.

De forskellige afdelinger lå på første, anden og tredie sal. Fra børnenes værelse kunne jeg se over i baghuset på værkstederne. Men tilbage til forhuset: Mellem forretningen (som var vores eneste indgang) og kontoret lå trappen op til 1. sal, og her var køkkenet ud til gaden, med 2 store vinduer. Mod gården lå spisestuen (på det tidspunkt deres eneste stue). På næste etage lå soveværelset, ud mod gaden og børneværelset - 3 trin op - overfor, ud mod gården. Oven over igen lå så mit værelse og badeværelset - begge med tagvinduer og skråvægge. I køkkenet

fik hele familien morgenmad, og derefter skulle så de to største følges i skole, det må have været børnehave for de var kun 6? el. 5 og 4 år. Når jeg kom hjem, begyndte så dagens arbejde.

I begyndelsen syntes jeg, at jeg løb op og ned ad trapperne hele dagen, og det gik hurtigere og hurtigere. Når vi nåede til aften, spiste jeg »souper« kl. 19.30 med madame og monsieur i spisestuen, og bagefter tørrede hun af for mig, når vi vaskede op - og her gjaldt det samme som ved skopudsningen om morgenen, det skulle gå hurtigt, ikke stoppe arbejdet for at lytte til madames tale. Her gjorde det ikke så meget, at hun ikke var så god til at lytte, jeg kunne ikke tale endnu, så jeg lyttede og lyttede (og om natten drømte jeg på fransk, det var forfærdeligt, der fulgte ingen oversættelse med, så jeg forstod ikke noget). Efter opvasken ku' det hænde, at de inviterede mig i teatret eller i biografen Jeg var som regel så træt, at jeg helst ville i seng, men havde dog ikke mod til at sige nej tak - det var jo en venlighed. En aften var jeg med »Bonpapa« (farfaderen) i biffen, efter at han havde tørret af for mig. Han var en elskelig gammel herre.

Da jeg havde været i Antwerpen i nogle måneder, var jeg ved at køre træt af dette »ræs« - jeg måtte kunne lære fransk på en behageligere måde (det var mit formål med rejsen). Jeg blev simpelten syg af overanstrengelse - dengang var der ikke noget, der hed fridag, så det var »ud i træk« hele dagen, fra kl. 7-21 hele ugen - søndagen med. Jeg talte med madame om det, - sagde at jeg hellere måtte holde op. Jeg tænkte dog også på, at jeg havde hørt mormor sige til mor derhjemme, før jeg rejste: »kan hun ikke holde det ud, så kan hun jo da bare komme hjem igen«, så faktisk var der noget inde i mig der sagde: »jeg skal vise dem, jeg godt kan holde ude ...«.

Samtidig forklarede madame mig, at nu havde hun lige haft besvær med at lære mig op - og så ville jeg rejse, hun kunne godt forstå, at det blev for meget for mig, så nu skulle der være en dag om ugen, hvor jeg spadserede i Zoo med børnene, det ville jeg også have godt af, det blev så til min »fridag« (frieftermiddag), at jeg hver torsdag eftermiddag gik i zoologisk have med børnene nogle timer. - Det ene med det andet: jeg indvilgede i at blive, selv om jeg havde nogle timers arbejde efter Zoo med at få børnene i seng og give dem mad. Når det var gjort, skulle vi voksne også have mad, det sørgede jeg også for, så det var en »køn« fridag - (det skulle man lige byde en ung nu til dags).

Vi spiste som regel til middag midt på dagen, mens Irma var der til at lave den, den blev serveret i spisestuen, mens jeg, for ikke at såre Irma, skulle spise i køkkenet sammen med hende, hvilket sårede mig dengang. Hun øste sin mad op på tallerknen: kød, sovs, kartofler - alt hvad hun kunne spise på een gang, skar det i små stykker, eller mosede det, kørte godt rundt i det og begyndte så at »skovle« ind af den store bunke, det var nok til, at jeg omtrent mistede appetitten, men

hun var så sød Irma - et godt menneske, så jeg vænnede mig efterhånden til at se hendes madbunke, eller at se bort fra den.

Om aftenen, når Irma var gået, spiste jeg som sagt i spisestuen med monsieur og madame, dette var dog noget, der blev indført omtrent samtidig med min »frieftermiddag« - måske lidt tidligere. Hr. og fru Prahl (kusinen) kom også på besøg fra Esbjerg - det var dejligt at få en dansk sludder. Fru Prahl fortalte mig, at madame forlængst havde opdaget at jeg ikke var »en almindelig tjenestepige« (1930) men en »ung pige af god familie« - jeg spekulerede på hvordan sådan noget kunne opdages, når man ikke kunne tale med hinanden - jeg kunne ikke fransk (endnu), og de andre ikke dansk (men alle parter måske nok en smule engelsk og tysk). Jeg tænker på Nis Petersen, der skriver et sted: »Det er de små forseelser, der udelukker folk fra det gode selskab«, i mit tilfælde var det altså omvendt - jeg blev lukket ind i »det gode selskab« uden at kunne hævde mig med et pænt sprog - men blot være velopdragen - uden ord. Irma talte flamsk og kun flamsk, men vi forstod efterhånden hinanden, først med fingersprog, senere med en blanding af plattysk - fransk - engelsk. Vi udviklede efterhånden et helt specielt sprog, som de andre morede sig over - har madame senere fortalt mig.

Der var også Verdensudstilling i Antwerpen det år - det var en stor oplevelse for mig. Hr. Delmotte forærede mig et abonnementskort.

Min mor og bror Mogens, som lige var begyndt i gymnasiet i Esbjerg, kom på besøg, og jeg fik et par »fridage« i den anledning. Mogens vakte opsigt i sit frisæt - et moderne sæt tøj, hvor jakken kun gik til taljen og sluttede med en fast kant. Der var lommer og knapper ned foran - vældig fikst. Mogens var en køn dreng på det tidspunkt - meget nordisk, høj og lys, så der blev lagt mærke til ham på gaden. Belgien er trods alt noget sydligere end Danmark, og der er flere små mørke mennesker.

Jeg lærte meget i Belgien - foruden at tale fransk, lærte jeg også at skynde mig, at arbejde effektivt. Madame, som jeg altid kaldte hende, var utrættelig, jeg fik lært at fortsætte mit arbejde, selv om hun underviste mig, det var bare en træningssag. Senere i livet har det tit moret mig at gøre flere ting på een gang: at strikke mens man ser TV er en almindelig foreteelse - det gør tusindvis af kvinder, men forrige år slog jeg vist rekorden. En formiddag, da solen skinnede, havde jeg lyst til at tage solbad, men jeg skulle have vasket hår, så det gjorde jeg først, satte curlers i, tog så tørrehjelmen med hen i den åbne terassedør. Fødderne skulle også ha' en omgang, så jeg satte en lille balje under stolen med sæbevand i, som jeg puttede fødderne i. Forinden havde jeg sat båndoptageren ved siden af stolen og så kørte jeg et bånd, jeg havde indtalt min lektie på (skulle til eksamen i fransk 4) - og så tog jeg mit strikketøj i hænderne - voila, 5 ting på een gang: solbad - hårtørring - fodpleje - lære lektier - strikke!

Tilbage til Belgien. Jeg blev der året ud og rejste så hjem til jul. Jeg havde lille

6 årige Jean med hjem til en dansk jul. Han fulgtes så tilbage med en anden dansk ung pige, der skulle overtage min plads i hjemmet i Antwerpen, hun blev nogle måneder! Madame ville gerne have haft mig til at blive der et år mere, og så eventuelt have min lillesøster bagefter. Dette ene år var dog nok for mig, og vist slet ikke noget for Bodil.

Det var dog på mange måder et godt år, det er altid lærerigt og spændende at opleve et andet folks levemåde og skikke. Jeg havde fundet venner for livet, (i skrivende stund har jeg korresponderet med madame i 57 år), hun er nu 88 og skriver lange dejlige breve. Monsieur Albert døde desværre for en 4-5 år siden - ham glemmer jeg aldrig.

Da jeg i 1932 rejste hjem fra Paris - over Belgien - efter mine 14 måneder i Frankrig, var jeg inviteret på en lille ferie i Belgien, men da jeg naturligvis glædede mig meget til at komme hjem til Danmark, blev det kun til nogle dage. Der var sket det spændende, at Delmottes havde erhvervet ejendommen ved siden af, nr. 48, og i første sals højde, ved siden af køkkendøren, var der slået hul i muren, og man kunne, gennem en gang, nu komme ind til en dagligestue/salon/el. bibliotek i det nyerhvervede hus.

Ovenpå var der gæsteværelser, der blev jeg installeret i et af dem. Da jeg skulle i seng om aftenen, fandt jeg en kæmpestor æske under min hovedpude med den lækreste (belgiske) chokolade, man kunne tænke sig. Børnene var naturligvis vokset på de 2 år og lille Ivan, som jeg elskede så højt, at jeg ikke ville høre eller tro på det, når folk sagde, at han ikke var normal, kunne jeg nu ikke undgå at se, at han var temmelig unormal. Det gjorde mig ondt, vi havde aldrig talt om det. Forældrene regnede naturligvis med, at jeg ku' se det, måske var de knap nok selv klar over det, første gang jeg var der, da han var 2 år.

Jeg husker engang, jeg spadserede med ham i promenadevognen på den trafikerede hovedgade, hvor avissælgerne råbte højt: »L'ami du Peuple« eller »Paris Soir«. Ivan råbte efter dem og ligeså højt: »L'ami du Peuple« - »Paris Soir«, så folk kiggede efter os, jeg kunne ikke lade være med at more mig over ham, han sad der med sine mørke øjne og lyse krøller og var bare så dejlig.

I juli 1930 rejste Ivan og jeg på en 14 dages ferie ned til »Bonpapa« i Dunkerque, hvor han boede. Vi sejlede med den danske båd derned, og jeg traf nogle danske unge piger på båden - vi havde det morsomt.

Fra Bonpapas lejlighed i Dunkerque tog vi hver dag ud til stranden - til badestedet »Malo les Bains«. Byen Dunkerque var ikke særlig spændende - en typisk havneby, med dengang 32.000 indbyggere - den var Frankrigs 4. største havn. 10 år efter, i begyndelsen af 2. verdenskrig i 1940, blev næsten alt ødelagt, og af den gamle bydel blev kun St. Eloi-kirken tilbage. Byen har nu 83.700 indbyggere, og er først og fremmest en vigtig havneby.

Den sidste uge, jeg var i Dunkerque., kom der en længe ventet besked fra min

På vej fra Antwerpen til Dunkerque med den danske båd.
Lille Ivan Delmotte, 2 år, Gudrun 17 år.

mor, at hun ville komme til Belgien og se til mig. Vi havde diskuteret det i vore breve længe, men mor ville ikke love noget bestemt. Nu kunne jeg glæde mig til at se min mor ugen efter »hjemme« i Belgien. Dagen før mor kom bror Mogens fra Hamborg, han ville have cyklet, men på grund af regnvejr tog han toget og sendte cyklen tilbage med »La Cour«.

Mor og Mogens fik set Verdensudstillingen og var også med mig i zoologisk have med børnene. Ivan i promenadevognen og Jean og Denise ved siden af, de var så yndige og så velklædte. Altid var de så lækkert klædt på, (madame havde en dyr smag), så jeg nød da at spadsere med disse dejlige børn.

Ivan døde da han var en 18-20 år, da havde han været igennem nogle store operationer - ingen tvivl om at forældrene havde gået meget igennem i hele hans opvækst, og alligevel ramte det dem hårdt at miste ham.

Denise blev gift med en ung ingeniør, som hun ikke var lykkelig med ret længe. De fik 2 børn, en dreng og en pige, og da børnene var halvstore, og forældrene stod for at skulle skilles, blev Denises mand syg og døde. Denise lærte nu skønhedspleje og blev hjulpet i gang med en lille skønhedssalon/kosmetikforretning i Liege, hvor hun stadig boede med sine 2 børn. Hendes far hjalp hende i gang.

Da hun var ved at komme sig ovenpå alle problemer og bekymringer, blev hun kørt ned af en spritbilist på vejen mellem Antwerpen og Liege - og hun døde efter nogle strenge uger på hospitalet.

Denises datter er nu læge og sønnen er ingeniør. De to unge klarede sig selv ef-

ter forældrenes død - sikkert med Delmottes økonomiske hjælp. De unge var lige begyndt på deres uddannelser, da Denise døde. Det var slemt for Delmottes - det var det andet barn, de mistede.

Men tilbage til 1930 ... Da jeg kom hjem fra Belgien, havde jeg fået »blod på tanden« - jeg havde lyst til at komme til udlandet igen og lære mere sprog - der skulle dog går mere end ¾ år, inden jeg kom afsted. I den tid var jeg blandt andet ovre hos min kusine Pusse på Bornholm, Pusse fra Varde, der boede på Bornholm og talte jysk - (ikke bondejysk med den rædsomme grammatik som folk er så betaget af, men en pæn lille jysk accent, som ikke blev skiftet ud med den bornholmske).

Pusse mistede sin far kort efter konfirmationen, min farbror Hjalmar, som fik sukkersyge i en alder af 43 år, efter at han havde mistet en lille formue på spekulation. Tante Andrea kom i gang med en tricotageforretning, og Pusse fik en frisørsalon i Rønne, hun kom dog først i lære, og senere købte tante forretningen til Pusse (måske var indehaveren da død). Pusse havde lært Gunnar at kende, og de blev gift meget unge og fik snart en lille søn Poul, han var en 3-4 år, da jeg kom derover og skulle hjælpe Pusse i salonen. Jeg tror dog mere, at hun ville have mig derover, fordi hun længtes efter noget af sin egen familie fra Jylland. Gunnar havde telegraferet, om jeg ville komme derover, det ville jeg da gerne, men det måtte vente til den 11. januar, til lille Jean var rejst hjem til Belgien.

Pusse og jeg passede salonen, kunderne kom dog i anden række, en dag hørte jeg Pusse sige i telefonen: »nej, det kan vi desværre ikke« - efter samtalen sagde jeg: »Pusse, det ku' vi da godt, der er ikke en sjæl på det tidspunkt«, og hun svarede: »nej, men det er den allerdejligste tid på dagen, da vil vi sørme ud og gå en tur i solen«. Pusse var vant til, hjemme fra Varde, at tage meget hensyn til sig selv. Da hun gik ud af skolen, fik hun visse pligter - 10 kr. om måneden for at støve af (det var mange penge dengang), hun gav støvekluden videre til den unge pige og så tog hun på tennisbanen - eller hvad hun nu foretog sig af forlystelser.

Jeg beundrede Pusse meget - min søde, kønne, frimodige kusine. Den velstand der var i hendes hjem, gav hende en sikkerhed, som jeg ikke havde. På Bornholm kom hun ind i en »pengefamilie«, der ikke havde helt den samme standard som forældrene hjemme i Varde. Tante Andrea kom derover for at hjælpe Pusse i gang og blev noget chokeret over Pusses svigermoder - men det endte da med, at de blev gode venner. Tante var jo så fin, at alle måtte holde af hende.

Efter den effektive tidsudnyttelse, som jeg havde været vant til i Belgien, syntes jeg til tider, at det var et helt driverliv, jeg førte i Rønne. Der var en voksen ung pige, der gjorde alt husarbejdet, så når der ikke var travlt i salonen, havde jeg tid tilovers. Jeg begyndte at lave silkebøjler, hæklede for enderne og så snoede i forskellige farver ind til krogen. De var meget søde, og det var spændende at sætte nye farver sammen. Bøjlerne blev vist frem nede i salonen, og damerne bestilte

4-6-8 eller 10 stk., det endte med at jeg forsynede alle byens damer med silkebøjler, og tjente mig en lille ekstraskilling.

I slutningen af mit ophold derovre skete der noget spændende: Gunnar købte biografen (eller rettere - hans far gjorde det), den blev moderniseret og blev til Danmarks flotteste provinsbiograf. Pusse solgte billetter, og det fik Dagny - den unge pige - også lært. Jeg viste børnene på plads, og så kom vi naturligvis gratis i biografen, vi skiftedes til at sidde oppe på den bagerste række. En dag kom en lille fyr gående i mørket og ville ud, og da jeg spurgte ham: »hvor skal du hen lille ven?«, svarede han på sit syngende bornholmske: »ut på tishyset«, han blev lukket ud i gården og ind igen.

Jeg blev på Bornholm til min lillesøster Bodil skulle konfirmeres. Jeg rejste fra Rønne den 29. marts og blev i København den 30., 31. og 1. april. Var med fætter Georg fra Struer i Casino og så »Bajaderen« med Elly Bjørk Vallin og Edgar Hansen, Marguerite Viby, Arne Weel, Poul Guldager med flere. Bagefter var vi på Palace Hotel, hvor vi fik smørrebrød, the med ristet brød, og vi dansede lidt. Dagen efter var jeg med en veninde der hed Karen inde i Alexandra teatret. Vi så »De tre fra benzintanken«, en herlig film med Lilian Harvey og Willy Fritz. Næste morgen satte jeg kursen mod Esbjerg. Mor var flyttet til en ny lejlighed i Kongensgade 1 - hjørnet af Jernbanegade, der var centralvarme og badeværelse - ikke helt almindeligt dengang. Jeg blev i Esbjerg sommeren over, mine gamle skolekammerater blev studenter det år: Ebba Winther, Ingrid Budtz P., Ragna Møller, Kirsten Brøndum, Grete Nielsen fra Varde (som jeg senere var sammen med i Paris), Gertrud Allarp og af drengene husker jeg bedst: Jørgen Broegaard, Knud Rosendahl, Aage Henningsen, Meedom, Mørck, Poul Blankholm, H. C. fra Varde (Blinkenberg?) m.fl.

Jeg spekulerede også meget på at komme afsted til udlandet igen, dennegang til England. Jeg forhørte mig allevegne. Mors veninde i Vejen (fru Jensen, Alfa) kendte en familie i England, som gerne ville have en dansk ung pige. Fru Jensen havde også hørt, at det tog lang tid at få en opholdstilladelse - og endnu længere at få en arbejdstilladelse.

Hvis man først kom ind i landet, kunne man lettere søge, så, for at det skulle gå hurtigere, ville »damen« sende mig et venindebrev, som jeg kunne vise frem i paskontrollen, (hvori der stod, at hun glædede sig til jeg kom, og vi skulle rigtig have det hyggeligt etc.).

De sidste dage derhjemme i Esbjerg - før jeg rejste til England - begyndte jeg at »gå med« Henningsen - vi var vistnok lidt forelskede i hinanden, men det nåede aldrig at blive til mere end et langt håndtryk.

I England fik jeg et par breve fra ham - og da jeg senere rejste direkte til Paris, sendte jeg ham ikke min nye adresse - jeg håbede, at han var interesseret nok til at prøve at få fat i den (idiot Gudrun!).

Hvorfor skal piger være mere stolte end drenge? Jeg gemte Henningsen dybt i mit hjerte, mens jeg var i Paris og håbede, at når jeg kom hjem ville alt være ved det gamle igen. Nå, jeg rejste fra Esbjerg til England først i september 1931 - samtidig med at alle mine kammerater rejste til København for at begynde deres studier ...

I ENGLAND

»Venindebrevet« fungerede udmærket - jeg slap ind i landet, og begyndte kort efter at søge opholdstilladelse. Der kom også en herre fra politiet en dag og krydsforhørte mig - om jeg fik løn? (nej) - om jeg betalte for mit ophold (nej) - om jeg hjalp til med huset (ja lidt). Miss Berry sagde: »Tror De, at hun står og kigger på, mens jeg gør arbejdet - vi hjælpes ad, og så går vi ud sammen«. Da politiet var gået, sagde hun til mig: »Vi kunne sige, at Deres mor sendte penge for Deres ophold, og så kunne vi få mor til det og vise en kvittering frem, hvorefter vi sendte pengene tilbage til mor«. - Udmærket idé, men vi fik aldrig brug for den. Det næste der skete i den sag var nemlig, at jeg en dag fik et brev om, at jeg skulle stille inde på »Boothstreet« police station. Da havde jeg været i England i 1½ måned. Faktisk havde jeg haft det dejligt i disse 6 uger. Familien bestod af faderen, en gammel sur sagfører, som ikke var hjemme den første tid, jeg var der, så den ældste (og mindste) datter - miss Berry - også kaldet Tiny (Bitte) fordi hun var så lille, den næstældste, miss Nora, boede hjemme, men havde arbejde i London. Der var også en tredie datter, som var gift og boede på den anden side af London, hende så jeg aldrig.

Vi boede i en hyggelig villa i Surrey - hvis jeg husker rigtigt, hed den »Red-Roof« og vejen: Coomb Lane-Kingston Hill - eller omvendt. I huset kom der en ung mand, som hed Clef eller Cliff, han var gråhåret og havde været med i verdenskrigen 1914-18, som var sluttet 13 år før. Jeg bedømte ham til at være et sted mellem 34 og 40 år. Han gik som en søn af huset, måske havde han været forelsket i miss Nora, men hun kom sammen med en anden nu. Jeg fandt aldrig ud af, om miss Tiny, som også var omkring 30, håbede på noget der, man mærkede ikke noget fra nogen af parterne... Cliff var meget opmærksom og hjælpsom overfor mig, han inviterede mig ud et par gange, det var ikke svært at sige nej tak, han interesserede mig ikke, og jeg ville da også nødigt skuffe miss Berry, hun var så sød imod mig.

Miss Berry lagde ikke skjul på, at alt var blevet anderledes, efter at jeg var kommet. Nu havde hun en at tale med og betro sig til, hun havde det ikke godt med faderen, og var måske en smule jaloux på sin omsværmede lillesøster. Inde i London på KFUK havde jeg truffet en ung dansk pige, som hed Ketty, vi begyndte straks at komme sammen, og den 26. september på min 19 års fødselsdag skulle vi mødes og »fejre« dagen i London. Det begyndte meget forvirret med,

at vi løb en time og søgte efter hinanden i Piccadilly underground og til sidst, da jeg stod og telefonerede ud til KFUK, kom Ketty løbende. Vi gik så til Lyons Corner House i Oxford Street, hvor vi drak chokolade til dejlig musik.

Senere på aftenen var jeg med Ketty hjemme i Kensington. Hjemmet, hun var i, var ikke så pænt som »mit«, men de havde vist mange penge.

Udefra lignede huset det, vi så i TV-serien »Upstairs and Downstairs« - vi hørte jo begge til tjenestefolkenene, så vi gik »downstairs«, hvor Ketty havde sit værelse. Det blev ikke til megen søvn den nat, vi snakkede og grinede det halve af natten - og jeg skulle tidligt op næste morgen og ud af huset, inden familien vågnede. Ketty havde ikke fået spurgt om lov til at have mig på besøg. Kl. 5 listede jeg, med skoene i hånden, ud af huset, op ad den »kendte« trappe, der satte jeg mig og tog mine sko på, og vandrede så hen ad den stille gade. Pludselig kimede mit vækkeur nede i tasken, jeg kiggede mig forsigtigt omkring, der var ingen at se i den morgenstille gade. Jeg nåede hjem til den sædvanlige »stå op tid«. Der var pakke fra mor med silkeundertøj og fødselsdagsbrev fra Ingrid (hun morer sig).

Der var stadig ikke noget nyt om opholdstilladelsen, men miss Berry havde hørt, at der var kommet en ny lov for 3 måneder siden. Næsten ingen fik arbejdstilladelse mere. Egentlig gjorde det mig ikke ked af det, hvis jeg skulle forlade England, selv om jeg havde det som blommen i et æg. Her kom en dame og gjorde rent somme tider (mrs. Ansteds), så ordnede jeg det lettere arbejde, støvede af i spisestue og herreværelse, og gjorde mit eget værelse i stand. Her var ingen, der holdt øje med, hvor hurtigt jeg gjorde det, så jeg fik ind imellem skrevet lange breve til mor, - eller lavet en bøjle, eller øvet mig lidt på klaveret, det sidste dog mest når jeg var alene hjemme, så jeg ikke generede noget med det.

En dag kom ånden over mig - altså den huslige - og jeg gjorde rent i alle køkkenskuffer og skabe, og fik bedre orden og system i det hele. Det blev ikke taget som en selvfølge, der var megen ros og taknemmelighed. Skammeligt at jeg kun fik 50 kr. om måneden, de gik næsten alle til tog og underground - ellers kunne man ikke få det meget bedre nogen steder. Når familien skulle ud om aftenen, ordnede jeg hår på miss'erne (lidt gavn havde jeg da af det, jeg lærte på Bornholm), vi morede os alle over, at de sådan havde en »kammerjomfru«. Jeg kunne også hjælpe med tøj og påklædning, og når miss Berry og jeg gik ud sammen på indkøb og konditori, så følte jeg nærmest, at jeg var ansat som selskabsdame - det var absolut et meget afvekslende job, jeg havde ... men Paris glædede jeg mig til, hvis tilladelsen blev nægtet.

Ketty var ude i Malden og besøge mig flere gange, når jeg var alene hjemme, den første gang havde jeg maden parat, bordet dækket, tændt op i kaminen i dagligstuen, og så lå jeg i fast rutefart mellem køkkenet og vejen for at se efter Ketty, det var blevet helt mørkt, så måske var det svært at finde på den lille villavej. Jeg

var tilsidst selv ved at dø af sult, havde ikke fået mad siden frokosten kl. 1, og nu var den 10, så jeg spiste min mad, der var næsten ikke mere håb om at se Ketty den dag, men - lige som jeg havde spist, kom hun pludselig løbende og ringede på. Hun var »kommet til« at tage til Morden i stedet for Malden, og havde været i en hel masse forskellige busser for at komme hjem til Malden, og det sidste stykke blev hun fulgt til døren af en stedkendt herre. Det blev ikke til nogen lang komsammen den aften, men vi mødtes igen om søndagen, da vi begge havde fri. Jeg tror, at vi begge havde fri en eftermiddag om ugen, og hveranden søndag.

Vi startede med en tur i Regents Park, der spiste vi nogle »mellemmadder« med syltetøj og noget frugt, jeg havde med (hvad der er sparet er tjent) - bagefter gik i vi »Regents Palace«, der var så morsomt at komme.

Der var så mange spændende mennesker. Ved siden af os sad 3 herrer, som talte tysk, den ene må have været dansk, for han læste, hvad der stod på mit Søndags BT - og da de gik sagde han: »god fornøjelse«. Jeg var sikker på, at det var Max Hansen, han lignede ham på en prik. Ved et andet bord sad der en meget smuk, men ækel inder. Han sad og løftede sit glas, gjorde tegn og underlige ting, så jeg drejede ryggen til og turde ikke kigge derhen. Faktisk ku' jeg ikke fordrage at gå på restaurant uden herreledsagelse, men det var vi jo nødt til, når vi ingen »kavalerer« havde at tage med (og jeg ikke ville gå med Cliff). Det ser lidt »billigt« ud - så man må gøre sig ekstra umage for at se »pæne og reserverede« ud - det gjorde Ketty og jeg - vi var bare lidt nysgerrige, og ville gerne se lidt på byens liv.... Forleden formiddag vaskede jeg hår og gik så til »hairdresseren« kl. 12 (fru Arnsteds havde gjort hele huset rent dagen før, så vi havde det nemt!). - Efter frisøren gjorde jeg nogle private indkøb, og var hjemme til frokost kl. 14. Bagefter skulle miss Berry afsted, og jeg skulle blive hjemme, fordi der kom en klaverstemmer, og ham skulle jeg lave the til. Ham kom, lige som vi var færdige med frokosten og gik i gang.

Det var en meget sympatisk fyr, han ville have mig til at spille noget. Jeg ku' lige klare nogle små danske sange - og så »Sonja« - min yndlingsmelodi, den kunne han også godt lide, så den måtte jeg give da capo, (så vidt jeg husker var den fra en russisk film med Ivan Petrowitch).

Da vi bagefter sad i vores hyggelige køkken og drak the og snakkede musik, spurgte han pludselig, om jeg var fra landet. Fra landet? spurgte jeg forbavset (jeg havde endnu aldrig i hele mit liv været een dag på landet). Ja, for han syntes, at jeg havde sådan en »beautifull skin« - det var min »sunde« kulør, som jeg ikke selv kunne fordrage. - Også i Belgien måtte jeg høre: »at jeg ku' sagtens, jeg behøvede ikke at bruge rouge«. Måske har vesterhavsluften og al min leg og gåen tur på molen alligevel givet mig kulør, som om jeg var »fra landet«.

Da klaverstemmeren var gået, kom miss Berry hjem, vi skulle være alene hjem-

me til middagen. Jeg tilbød at lave maden, det var så morsomt, for de var ikke så forvænte, og de kunne godt lide dansk mad.

Dennegang blev det nu belgisk mad, for jeg lavede madame Delmottes hvide sovs til blomkålen - den med en æggeblomme og lidt reven muskat i, (det er vel den, man nutildags kalder bechamelsauce), den her kunne alle lide, hældt over blomkålen. Miss Berry var meget begejstret, og hun gav sin søster en portion, da hun kom hjem senere på aftenen (kødet dertil husker jeg ikke, men det passer jo til så meget - frikadeller, karbonader, koteletter, steg etc.).

VIST UD AF LANDET

En fredag aften, mens jeg var ved at vaske miss Noras hår, ringede det på døren, og udenfor stod en polititbetjent med et stykke papir i hånden. På det stod der, at jeg skulle møde på Booth Street politistation så snart som muligt. Jeg bestemte mig til at tage derind lørdag eftermiddag, hvis der var åbent. Jeg havde om eftermiddagen - fredag - været i Kingston med en film, og jeg var inde i en musikforretning og købe noden til: »Goodnight Sweetheart«. Der var en dame, som spillede flere noder igennem for mig. Jeg var også i Woolworth for at se efter noget til min lillebor Jørgen, men det var vanskeligt (han skulle konfirmeres).

Dette var - uden at jeg vidste det - min sidste hverdag i England.

Ketty og jeg var begyndt at lægge planer om at besøge Londons serværdigheder - vi havde været i Sct. Pauls Cathedral og på et museum, men når man tror, at man har et år, så haster det jo ikke så meget med at besøge det hele på een gang.

Lørdag formiddag d. 17. oktober 1931 tog jeg ind på Booth Street politistationen, de var temmelig skrappe derinde. Jeg fik hårdt og brutalt besked på at forlade landet hurtigst muligt, - »helst i dag«, tilføjede han. Jeg svarede, at det kunne jeg i hvert fald ikke, inden jeg nåede tilbage til Kingston ville det omtrent være aften og så skulle jeg have pakket mine ting ...»nå, jamen så inden 24 timer«, sagde policen. (Jeg nåede det på 16 timer).

FARVEL TIL LONDON

Da jeg kom hjem til Kingston, var miss Berry taget afsted over til sin gifte søster - jeg havde en anelse om det, for hun havde et vældigt skænderi med sin far om morgenen - hun smed med porcelænet, smækkede med dørene og sagde, at hun »ville dræbe ham«. Det havde hun da heldigvis ikke fået gjort. Jeg var meget skuffet over, at ingen af mine søde frøkener var hjemme, så jeg kunne få sagt pænt farvel. Miss Nora var taget på weekend og miss Berry som sagt over til sin søster, der lige var flyttet. Til alt held var Cliff der, så skulle jeg da ikke være alene med den gamle sure mand. Cliff hjalp mig med alt i huset, og inden midnat havde jeg mine kufferter pakket. Næste morgen da jeg kom ned var Cliff der allerede, han havde tændt op i komfuret og var ved at lave morgenmad - han pudsede mine

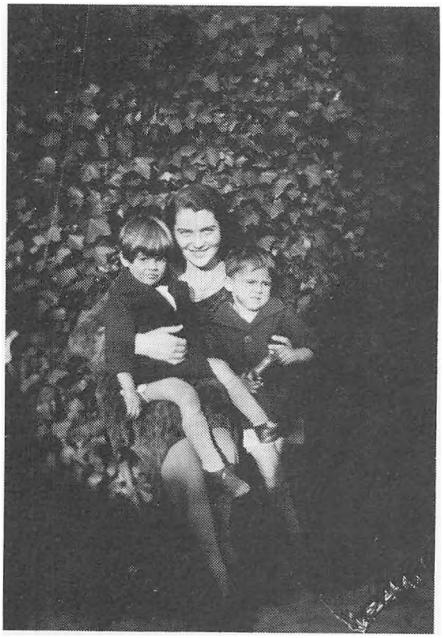
— i Paris - november 1931. Ved Gretes port.

sko, og han bestilte en taxa til stationen. Han bar mine kufferter ud, kørte med til stationen og betalte taxaen! Hidtil havde jeg afværget al hans opmærksomhed, men på denne sidste dag behøvede jeg ikke at være SÅ bange for at komme i taknemmelighedsgæld til ham.

Inde på banen kom Ketty for at sige farvel, da toget kørte stod Cliff bag ved hende og sendte fingerkys til mig - hun kunne jo ikke se det. Ingen af dem så jeg nogensinde mere i livet, men det tænkte jeg ikke på, jeg var jo på vej til PARIS!!! I toget kom jeg straks i snak med en fransk dame, som havde været i London for at ordne en affære med sin datter, som ikke ville vende tilbage til Frankrig... Der var også en russisk forfatter, han så jødisk ud, og kunne jo også godt have været det. Han viste mig nogle papirer, han havde lige udgivet en bog om Rusland på fransk. Vi skulle begge til Paris og han talte om en »russisk union« - hvor russerne (emigranterne) mødtes til samvær og dans. Vi tog over Harwich-Dieppe, en sejltur på ca. 3 timer fra 12-3 og var i Paris kl. 6 (18). Der tog jeg en taxa ud til KFUK. Hans-Daniel lukkede op for mig og hjalp mig tilrette, da vi skulle spise, og forøvrigt resten af aftenen - og resten af året!!

I PARIS

Som sagt, søndag den 18. oktober ankom jeg til »Byernes By«. Den første aften tilbragte jeg på KFUK. Desværre kunne jeg ikke få et værelse, så jeg fandt et lille

Grete Nielsen fra Varde.

hotel i nærheden, hvor jeg fik et billigt værelse. Jeg skyndte mig at gå i seng og sove, så jeg kunne komme op og søge arbejde næste morgen tidligt. Som sagt, så gjort: kl. 7 »lettede« jeg, og da jeg havde fået købt mig en avis, satte jeg mig hen på Boulevarden. Der sad jeg kl. 8 og studerede tilbudene, mens jeg også så, at byen vågnede (mit første møde med Paris). Jeg fandt en annonce som lød tiltalende - og tog med metroen derhen. Det var hos en vældig sød dame, men jeg skulle have 400 frc. og så hjælpe i køkkenet, så jeg sagde nej tak (allerede dengang brød jeg mig ikke om køkkenarbejde, jeg ville hellere passe børn). Jeg var bagefter inde på et engageringskontor, men de ville ikke skrive mig op, fordi jeg ingen opholdstilladelse havde endnu.... Så tog jeg hen på »Hotel Maillot« og hentede mine ting - nu skulle der være plads til mig på KFUK. Det var der også, men ikke et værelse - kun en seng oppe på loftet - under tagstenene - bogstaveligt talt »UNDER PARIS' TAGE«. Visse steder, hvor der var utæt, kunne man se lige op i himlen. Det var mit indtryk, at af de skandinaviske piger, der boede der i den perioder, var det de norske, der var de rigeste - det var i hvert fald de flotteste pelse, der lå ovenpå dynerne, (men en frakke kan også varme). Vi var unge og glade, og der var humør på »fattiggården«, som de kaldte loftet. Der var vel en 10-12 senge på loftet. Efter tur fik vi et værelse nede. Da jeg havde boet på loftet nogle nætter, fik jeg et værelse sammen med nogle andre piger - den ene en tynd en, der sad og røg hele tiden, den anden en tyk, dum en, der spillede klovn hele tiden, men alt

får da en ende, og jeg fik et værelse for mig selv, før jeg fik et job, ovenikøbet fik jeg det gratis, fordi jeg hjalp til på KFUK.

Den første eftermiddag, jeg var i Paris, gik jeg hen og besøgte Grete Nielsen (kantor Nielsens datter) fra Varde, hun blev meget overrasket over, at jeg pludselig var i Paris - hun havde lige fået brev fra mig fra England. Vi aftalte at gå på Verdensudstillingen om aftenen, og vi morede os dejligt. Jeg kom et kvarter for sent hjem, fordi jeg først skulle følge Grete hjem.

Hver eftermiddag samledes vi unge piger på KFUK fra kl. 3-5 og så kom her damer og hørte efter unge piger.

Jeg regnede ikke med at have mange chancer, der var en 25-30 unge piger, som havde gået der en 2-3 uger, uden at finde noget passende ...

En dag var jeg med en svensk ung pige inde i »Samaritaine«, hvor hun købte en frakke. Bagefter var vi henne i en lille restaurant og spise - og så gik hun på »Verdensudstillingen« og jeg gik på Louvre, og så på alle de pragtfulde malerier.... Kl. 3 var jeg hjemme igen til »parade« på KFUK. Jeg fik 2 tilbud, som jeg gik efter, det ene var ude i St. Claude, der tog jeg 2½ time om at finde ud, og det var så uhyggeligt, at jeg tog hjem igen og hen til en anden dame. Hun havde ønsket en gouvernante til at tale engelsk med en lille pige på 8 år - det kunne jeg godt have tænkt mig, men jeg kunne ikke engelsk nok desværre. Den tredie dag kom der brev fra Cliff - og jeg fik brev fra miss Berry med en anbefaling i. Det var meget betænksomt af hende, hun vidste, at jeg ville få brug for den. Jeg syntes næsten at den var for god, mine kvalifikationer var alt for strålende, men det var da rørende af hende. Mit humør var ellers lidt langt nede i de dage, min sidste shilling ville banken ikke veksle, og jeg havde kun 3 ører i franske penge.

En anden bank ville kun give mig 48 frc. Så gik jeg hen til Grete og lånte 100 frc, og da jeg kom hjem på KFUK, lå der brev fra mor med 25 kr. Så spiste jeg til middag!! (Dagen før sad jeg i Luxembourghaven med et lille skinkebrød). Torsdag den 22. oktober 1931 fik jeg mit første job i Paris, og det varede lige en dag. Frøken Jervel, den norske bestyrerinde på KFUK, advarede mig: »det er vist ikke noget for Dem«. - Det var i det fine kvarter, nær Triumfbuen, der var chauffør, tjener, kokkepige - ingen børn, så det var nok meningen, at jeg skulle være stuepige. Det var kun, fordi min pung var tom, at jeg prøvede dette her. Kl. 8 om morgenen sad jeg bænket om det store bord i køkkenet med en »skål« cafe au lait foran mig, sammen med kokkepigen og chaufføren (tjeneren så jeg ikke). Efter morgenmaden kom madame og hentede mig ud i entreen, nu skulle jeg lære, hvordan man tog imod en fin herre, det var en større teaterforestilling, vi prøvede og prøvede, om og om igen.

Madame gik udenfor og ringede på, jeg lukkede op, tog »herrens« hat og stok, gik bagom - endelig bagom, hen med det og så hen at hjælpe ham af med frak-

ken, hen at hænge den op, mens han kastede et blik i spejlet - derefter hurtigt hen at lukke døren op indtil stuen: »Entrez Monsieur«.

Bagefter blev jeg sat til at vaske noget - meget snavset - undertøj. Jeg måtte sige til mig selv: »du dør ikke af det« - og det gjorde jeg da heller ikke.

Om eftermiddagen kom »herren« og min »debut« forløb udmærket. Da hans besøg var overstået, kom madame ud til mig og sagde, at hun faktisk ikke syntes, at det noget for mig, dette her. For eks. generede det hende meget at skulle bede mig om at vaske tøj, og hun brugte udtrykket »for fin til«, og det var blandt andet det, hun havde brug for (en til at vaske småting). Jeg tænkte på min tomme pung og sagde, at jeg ikke var »for fin til« at vaske lidt tøj og sådan noget, men hun gav mig en dagløn og sagde venligst, at hun var sikker på, at jeg nok snart fandt en plads som »gouvernante d'enfant«. Hun ville forresten skrive til en gift datter i Bordeaux, om hun havde brug for en.

Jeg tog en taxa tilbage til KFUK, der var for langt til nærmeste metrostation, og buslinierne kendte jeg ikke, det var jo kun min 5. dag i Paris ... På KFUK blev jeg bombarderet med spørgsmål, da jeg allerede kom tilbage samme dag. Faktisk havde jeg »madamen« mistænkt for, at hun absolut måtte have én til at lukke den fine herre standsmæssigt ind.

Mine ufrivillige feriedage blev dog brugt godt - vi var jo mange unge piger, der gik og ventede på job, så man kunne altid få følgeskab til det, man ville ud at se. Den første søndag - en uge efter min ankomst, var frøken Petersen og jeg i ikke mindre end 3 kirker. Vi gik fra KFUK kl. 10 og var så først til højmesse i »Notre Dame«, så en tur hen til den danske konditor. Derefter spadserede vi op på Montmatre og ind i »Sacre Cæur« - der var pragtfuldt. Efter besøget i kirken tog vi metroen til »Hotel des Invalides«, hvor vi så på Napoleons grav og den store krigssamling. Fra invalidekirken spadserede vi hjem til KFUK gennem Champs Elysees under Triumfbuen med den ukendte soldats grav og den evige flamme. Først kl. 6 var vi hjemme - trætte og sultne. Hvor vi dog travede hver dag i den tid - det gamle Paris på kryds og tværs, dels fik vi lært byen bedre at kende ved at gå, og luften nede i metroen var væmmelig usund.

Onsdag den 28. oktober kom min næste chance. Jeg fik et job i Rue de Courcelles hos familien Moulin Roussel, - en fin lejlighed på 6. sal (elevator). Job'et var faktisk til helt små børn, så frk. Jervel sagde, da hun gav mig adressen, at jeg ikke skulle stille for store forhåbninger - hvad hun mente med det, var jeg ikke helt klar over, men jeg fik job'et, og jeg skulle foreløbig passe en dreng på 13 måneder, til der kom en lille ny - ja, faktisk burde de have haft en nurse til så små børn. Den unge pige, som var der før mig, var også dansker, vi spiste frokost sammen, før hun rejste. Hun var blevet sagt op, før jeg blev fæstet - 2 dage før. Hun hed frk, Knudsen og havde været der i 10 dage, jeg fik ikke at vide, hvorfor det ikke gik.

Her var også en nydelige ung fransk kokke-enepige. Hun serverede min mad for mig på mit værelse. Jeg spurgte, om jeg ikke måtte sidde ude i køkkenet hos hende, så jeg havde en at sludre med, (jeg lærte jo ikke meget sprog af at sidde alene og spise - og være sammen med en dreng på 13 måneder), men hun sagde, at det kunne ikke lade sig gøre, - det var jeg for fin til (nu igen), og jeg var åbenbart ikke *fin nok* til at spise sammen med madame og monsieur.

De fik deres mad serveret i spisestuen. (Der er vist ikke mange lande, hvor folk er delt i så mange »klasser« som i Frankrig). Det var forresten nogle sjove spisevaner, de havde her. Vi fik varm mad 2 gange om dagen, Til frokost for eks.: æggekage med flæsk, så benløse fugle med kartoffelmos og tomatsovs, og så mokka med ostemad. Til aften (middagen) først suppe, så ris med æg i og bagefter bønner. »Herskabet« fik også dessert, det gjorde kokkepigen og jeg ikke (de drak også the for næsen af mig om eftermiddagen).

Jeg var forresten henne hos Grete Nielsen og betale min gæld den formiddag, jeg begyndte i Rue de Courselles, det var en dejlig fornemmelse at være gældfri. Der var meget at gøre med sådan en lille fyr, madame forberedte mig rigtigt på, at jeg skulle være alene om det, når den lille nye kom. Olivier, som han hed, ham på 13 måneder, græd meget, både om dagen og om natten - sikke en koncert her bliver, når der kommer en til!

DEN LILLE NYE

Søndag den 1. november fik madame en lille dreng til. Først kom en sygeplejerske, derefter jordemoderen (en smart dame, frk. Fallaise) og til sidst doktoren. Den lille nye lignede lyserødt marcipan. Mens madame lå i sengen, skulle jeg ordne og støve af i soveværelset (måske fordi Berthe, som kokkepigen hed, havde mere at gøre i køkkenet med de mange mennesker, vi var nu). Jeg prøvede på at få en samtale i gang med madame, mens jeg ordnede soveværelset, men det fik jeg ikke noget ud af - hun svarede mig med enstavelsesord: »ah oui - ah non«, jeg prøvede at ignorere hendes »kulde« og snakkede videre - det hjalp ikke meget. (Hun havde da også lov til at være træt og uoplagt, men hun lå jo ned til det!!).... Mens hun lå der i sengen kunne jeg da gå ud i køkkenet og sludre med Berthe. Når monsieur ikke var hjemme, spiste jeg i spisestuen med frk. Fallaise, det var en fornøjelse, hun var en intelligent og kvik ung dame - og så vidunderlig uimponeret af det »høje bourgeoisie, vi befandt os i p.t. Jeg var hjemme hos hende privat en dag, og fik indtryk af et boheme-millieu, (det er jo ikke lige, hvad man i Danmark forbinder med en jordemoder). Hun ville hjælpe mig at finde et andet job, hun syntes som jeg, at det var kedeligt og trist, - og nu efter at den lille nye dreng var kommet, gik al min tid med at vaske bleer!!

Olivier græd stadig meget om natten, sommetider måtte jeg gå frem og tilbage med ham for at få ham til at tie stille lidt, - en nat kom monsieur og afløste mig.

Så gik han frem og tilbage med ham, men jeg ku' da ikke være bekendt at gå i seng, mens han gik der og »vussede«, så jeg overtog drengen igen. Efter sådan en nat var jeg meget træt om dagen - 3-4 timers søvn måtte jeg sommetider nøjes med.

Jeg var inde på et kontor at hente mine papirer en dag, og jeg benyttede mig af chancen til at smutte hen på KFUK, (det var ikke så langt derfra). Der fik jeg kaffe i køkkenet. Der var ingen af de gamle, kun nye ansigter, kun nye unge piger.

Hvor ville jeg gerne have studeret fransk - sådan rigtigt - på kursus eller på skole, men det var der ikke penge til. Her var jo mange »au pair« piger i Paris, de fik kost og logi for at hjælpe nogle timer med at passe nogle børn og så gå på kursus hver dag eller nogle dage om ugen. Der var så mange forskellige kurser, mange forskellige pladser, med mere eller mindre samarbejdsvillige madam'er....For mig skulle der gå 40 år, før jeg kom til at »studere« sproget (på »Varde handelsskole«). Foreløbig måtte jeg lukke ørerne godt op og suge til mig, alt hvad jeg kunne i hverdagen.

Den lille kokke-enepige Berthe fortalte mig en dag, at hun var blevet gift som 17 årig og enke som 18 årig, hendes mand faldt i krigens slutning - hun var selv ude at finde stumperne af ham - det lyder makabert, så uhyggeligt, at jeg drømte om det. Vi fik da sludret lidt med hinanden, Berthe og jeg, og vi spiste sammen i køkkenet nogle gange, mens madame lå i sengen.

En lørdag - også mens madame lå i sengen - kørte monsieur og jeg med Olivier en tur på landet. Vi skulle besøge monsieurs moder, som boede hos sin søster. Da vi havde kørt ½ times tid, kom vi nedad en bakke og forude så man et slot omgivet af en voldgrav - med vand i! og 4 små tårne i hjørnerne. Foran var der et stort gitterværk med en port i, og på begge sider lå der et lille portnerhus. Jeg udbrød: »næh, se der« og monsieur svarede: »ja, det er der vi skal ned«. Så troede jeg, at det var der til den by vi skulle, så stor var min forundring, da han kørte lige ned til slottet og holdt foran gitterporten, og der kom løbende en mand og åbnede de store porte, så kunne vi køre over den lille bro og ind i selve slottet. Der kom straks nogle unge piger løbende og tog imod os og bar vore tasker ind. Vi blev vist ind/op på vore værelser. Da jeg lidt senere skulle ned i køkkenet for at varme mad til Olivier, var jeg ved at fare vild i den labyrint af værelser og gange. Jeg fik næsten et chok, da jeg åbnede en dør, og der stod en stor rustning og »gloede« på mig. På min videre fart gennem det gamle slot mødte jeg endelig et levende menneske, jeg kunne spørge om vej til køkkenet.

Jo, køkkenet det lå ovre i den anden fløj, nede i kælderen, så jeg måtte gennem porten, hvor vi holdt, da vi kom. Det var koldt, men endelig fandt jeg køkkenet i kælderen. Det var et stort, flot, gammeldags et med komfur etc.

Så fik jeg hilst på kokkepigen, en sød dame som jeg snart blev gode venner med og senere også med køkkenpigen, stuepigen, oldfruen, hovmesteren og de

tre gartnere. Hovmesteren var lidt indladende, så ham måtte jeg være lidt forsigtig med, men han købte postkort til mig af slottet og parken, når han var nede i den lille by og købe ind (jeg måtte ikke selv gå udenfor slottets enemærker og gitterporte).

Jeg spadserede med Olivier i parken bag ved slottet og tog selv nogle billeder. Der var smukt og dejligt, men hvor ville jeg dog gerne have været en tur rundt i den lille by, der havde også været nogle mennesker at se på og tale med. Efter turen i parken var der the i tårnværelset. Af de fire små tårne var de to fritstående, og de to forreste var bygget sammen med slottet. Indefra virkede det som et rundt værelse/en rund stue, og væggene var behængt med ægte tæpper. Det virkede meget orientalsk (noget lummert).

Da jeg havde bragt Olivier ind til familien, måtte jeg forlade stuen - ingen the til mig!! Jeg gik op på mit værelse og skrev nogle breve og kort til Danmark - det var da dejligt at få en fritime for sig selv. Stuepigen kom derop og lagde et par knuder i pejsen, der var ingen centralvarme, heller ingen kakkelovne, så hun må have haft nok at gøre med at holde det gamle slot varmt. Disse besøg på slottet gentog sig nogle weekender. Det var da morsomt at have oplevet, men jeg kedede mig bravt, når jeg var derude, og glædede mig til at komme ind til Paris og til fridagen med mine danske kammerater. Vi havde det så morsomt ude på KFUK og M. Nogle kaldte det verdens livligste, måske fordi det var slået sammen med KFUM. Når vi havde sunget den sidste aftensang og bedt vores aftenbøn, fulgtes vi ad ud og så på Paris' natteliv. Sommetider kunne man på et hjørne se en sam-

Slottet Savigny sur Orge set indefra parken. (X X) mine værelser.

menstimlen af mennesker, der stod og lyttede til et par stykker, der sang og spillede. Det var sådan Lucienne Boyer startede sin karriere, og blev berømt på »Sous les toits de Paris« (under Paris' tage). Edith Piaf begyndte også på denne måde, men det var mange år senere.

Da jeg kom til Paris lå KFUK ude på Avenue du Roule, nogle måneder senere flyttede det til Avenue de Neuilly 178. Søndag den 7. februar var jeg i Avenue du Roule for sidste gang, lørdag den 20. februar var jeg til indvielse af det nye KFUK. Der var 50 mennesker, og vi stod op i begyndelsen.

Det var dejligt, det nye KFUK - meget komfortabelt, med et dejligt badeværelse osv. Der var taler af forskellige mennesker, og det bedste af det hele: gratis thebord. Avenue de Neuilly var dengang en fortsættelse af Champs Elysees, på de nye kort over Paris står der: *Avenue de la grand Armeé,* og længere ud af står der *Avenue Charles de Gaulle*, - det var vel herude nr. 178 KFUK lå/ligger, og herfra vore lange spadsereture startede, når vi om aftenen forlod KFUK for at begive os ud i: »La ville Lumiere« (lysets by).

De unge danskere, jeg traf på KFUK den aften, jeg kom fra England, kom der stadig. Det var: Hansen, Poulsen, Andersen (nordmanden), og så var der Kirsten Bille, der var organist ved den danske kirke og ellers fungerede som kokkepige. Senere kom Kirsten Hofmann fra Charlottenlund. Hun havde den »oplevelse« at blive indlagt på et hospital og opereret for blindtarmsbetændelse. Jeg var så uheldig, at det netop var sket den dag, jeg besøgte hende. Da der var gået nogle måneder, kaldte vi Kirsten Bille for Kitte og Kirsten Hofmann for Kisse. Vores lille klike fra Paris fortsatte med at komme sammen hjemme i København. Kitte blev gift med Anton Klitfod, som under krigen blev deporteret med politiet til Tyskland, Kisse blev gift med Hans Daniel (Hansens fornavn).

Men nu tilbage til Paris og mit triste job i Rue de Courselles hos familien Moulin Roussel. Jeg tror, at det lykkedes for madame at få en uddannet nurse, og så blev jeg sagt op. Det var jeg ikke spor ked af. Det var dejligt at fejre jul på KFUK. Jeg var så heldig at få et job ret hurtigt, der skulle jeg begynde 2. juledag hos familien Martineau (arkitekt). Der var 5 børn, så der var noget at tage fat på, men hellere det end kede sig. Julen i Frankrig har ikke så mange helligdage som i Danmark, det var kun 1. juledag og så slut med julen.

En af de sidste dage jeg var i Rue de Courselles, kom damerne fra slottet og hentede Olivier og mig, vi skulle ind og prøve en pelskåbe til drengen. Det tog en time både derhen og hjem, sådan en frygtelig trafik var der allerede dengang i 1931. Jeg nød turen gennem Paris' gader med privatchauffør.

To dage efter var vi igen på bytur - Olivier og jeg - dennegang var det monsieur, der kørte, vi skulle ud til slottet. Der var en masse mennesker på gaden, især ved Triumfbuen, det var den 11. november *våbenstilstandsdagen*, det var som om alle mennesker skulle forbi *den ukendte soldats grav.*

På hjemvejen kørte vi over Concordepladsen og et stykke ad Champs Elysees, der var pragtfuldt oplyst alle vegne, det var kun 13 år siden, den første store verdenskrig sluttede.

Grete Nielsen fra Varde rejste hjem til jul, jeg var med hende ude og købe forskelligt, og vi var en tur i den pragtfulde Madeleinekirke først, så på indkøbstur, og derefter inde hos den danske bager og købe wienerbrød. De havde lige udvidet derinde, så det var virkelig dejlig, og det ligger jo meget centralt, lige ved operaen i gaden, der går ud fra operaen, »Avenue de l'opera«. Der var altid mange mennesker derinde, både danskere og andre nationer - men flest franskmænd og danskere. Om aftenen var vi på KFUK, Grete og jeg, der var et interessant foredrag af madame Straus om veneriske sygdomme. Der var mange gode aftener på KFUK. Sidste uge talte en baron ? om dansk hjemfølelse, og en aften talte en, der hed Claus ?? om »din fritid«.

Jeg forlod familien Moulin Roussel den 18. december og boede en uge på KFUK. Så fik jeg da tid til at se juleudstilling i »Byernes By« og være med til at »jule« på KFUK. Vi startede med at dekorere spisestuen. Selve juleaften blev holdt i kirksalen, så der var vi også inde og dekorere, frk. Knudsen fra KFUK, Hansen, Poulsen og jeg.

Ved spisningen juleaften var vi 5 unge piger, der vartede op. bagved ved jeg ikke, hvor mange der sørgede for maden, men jeg husker det rod, der var - det var jo en sal, der i den ene ende var omdannet til en slags køkken ved hjælp af nogle forhæng. Der var ca. 100 der spiste, foruden alle os, der var uden job, som hjalp til bagved forhænget. Vi fik en dejlig dansk mad: flæskesteg med sprød svær, sovs og rødkål. Vi der boede på KFUK og hjalp til, vi fik det gratis, de andre, der sad derinde og bare spiste, de betalte for det. 1. juledag var vi i den danske kirke, og 2. juledag kørte jeg til familien Martineau for at begynde mit nye job, som skulle vare til næste jul...

Jeg kørte til familien Martineau på Boulevard Pasteur 25 2. juledag om formiddagen. Hans Daniel fulgte mig dertil.

Der var som sagt 5 børn - den ældste var 9 år, og den yngste var nogle måneder. Madame var vældig sød, hun var først i trediverne, og hendes mand var over 50. Der var ikke megen plads til så mange mennesker. Der var dagligstueen, spisestuen, mit værelse - hvor de tre midterste børn sov, og soveværelset, hvor den yngste sov. Den ældste dreng sov i dagligstuen.

Vores kokkepige, Angele fra Bretagne, boede oppe på loftet. En vintermorgen fortalte hun mig, at hun havde slået is af sit vand i vandfadet, før hun kunne vaske sig i det. Der var ingen varme på loftet.

En gang om ugen gik Angele til bal i sin hjemstavnsforening. Der var mange bretoner i Paris, hun var en stor, tyk, rødhåret og glad pige.

Teltene på stranden i Ryan. Lille Francis tilhøjre i billedet. (Frankrig).

Trods de trange forhold befandt jeg mig godt hos familien Martineau, og jeg blev hos dem hele 1932 og rejste så hjem til jul.

Sommermånederne tilbragte vi i Royan ved Girondefloden. Vi lejede en villa, hvor ejerfamilien flyttede ud i hønsehuset eller lysthuset, det husker jeg ikke, men jeg havde da eget værelse ovenpå. Det var dejligt for en tid at være fri for at dele med de tre børn. Vores kokkepige havde også selv et værelse ovenpå (det var ikke Angele, hun fik ferie imens), vores nye kokkepige hed Oktavie. Vi fik også en stuepige fra egnen, som madame fæstede for at lokke mig med. Jeg var ved at være træt af ungerne lige før sommeren (og børnene trængte sikkert også til ferie på det tidspunkt) så for mig lød det jo fristende, at vi skulle have en ung pige mere, som skulle gøre det meste af mit arbejde. Jeg skulle kun tage mig af børnene og gå på stranden med dem hele dagen. Jeg indvilgede i at tage med, og det fortrød jeg ikke.

Jeg havde en dejlig sommer dernede ved vand og strand i 2½ måned. Desværre gik jeg glip af Bastilledagen i Paris den 14. juli. Vi rejste nemlig til Royan den 13. juli om aftenen (og hjem til Paris i oktober igen).

Tilbage til min start 2. juledag hos familien Martineau, Boulevard Pasteur 25, og til mine fridage med alle mine danske kammerater.

Nytårsaften 1931-32 fik jeg fri og var ude på KFUK hvor vi mødtes, alle vi danske. Vi fulgtes til midnatsgudstjenste i den danske kirke.

Efter gudstjenesten var vi fire, der gik ned på Montparnasse og dansede. Det var Hansen, Poulsen, en ung pige fra Gudhjem og mig. Vi var inde og kigge flere steder, og endte på en bar som hed »Le Pelican«, der var skrapt, men vi var jo 4 til at passe på hinanden.

Inden nytår var vi oppe en aften hos pastor Lynge. Vi, der boede på KFUK og havde hjulpet til i julen. Det var en meget hyggelig aften. Fru Lynge sang for os, jeg husker især: »To brune øjne jeg nylig så«.

Mange år senere, da vi boede nede på Vestervold i Varde - overfor præstegården, havde vi en aften besøg af provst Kvist, som fortalte, hvor tragisk det var gået pastor Lynge fra Paris. Nogle år efter at fru Lynge var død, kom han i fængsel for blodskam. Det var vistnok svigersønnen, der havde opdaget det. Ved den anledning sagde provst Kvist: »Jeg plejer at sige, at der er ikke noget, jeg ikke kan forstå . Men dette her er svært at forstå«.

Indimellem børnepasning og arbejde havde vi mange dejlige fester og »komsammener« i den danske koloni. Når der var fridag eller friaften travede og travede vi det gamle Paris igennem. Siden Ludvig d. 16. havde det været forbudt at bygge i den indre by - derfor beholdt denne sit udseende, mens hovedstaden voksede udad mod øst og vest. De rige byggede mod vest for at nærme sig Versailles, og de mindre rige mod øst. Dette forbud må på et tidspunkt være blevet ophævet, eller der må være givet mange dispensationer, for jeg havde svært ved at genkende mit gamle Paris, da jeg med mand og børn besøgte det efter krigen i 1955. På »venindeturen« i halvfjerdserne var det endnu sværere at genkende Paris, for da var den også blevet vasket ren. Notre Damekirken var blevet hvid i stedet for mørkegrå, og mange andre bygninger og momumenter havde også skiftet farve fra mørk til lys. Det var præsident de Gaulle, der havde sørget for det.

I 1932 gik vi ofte i Luxembourghaven - tænk om det havde været bare 6-7 år tidligere, så kunne vi måske have mødt Hemingway, da han spadserede med sin lille søn Jack (mr. Bumby) i barnevognen. Det var dengang, han snuppede en af ænderne, vred halsen om på den og puttede den ned i fodenden af barnevognen. Vi kendte ikke Hemingway dengang - først nogle år senere, men Hemingways Paris var også vores Paris. Han forlod det i 1926 (jeg kom dertil i 1931). Han skrev sin første novellesamling i Paris i 1923 - og: »Og solen går sin gang« i 1921. I 1929 skrev han: »Farvel til våbnene« der gjorde ham verdensberømt.

Vi sørgede for at se alt, hvad vi kunne overkomme og få råd til. Selv i »Casino de Paris« kom vi. Mage til udstyrsteater skal man lede længe efter - så flotte optrin og så flotte kvinder - i de fleste numre uden tøj på - med nogle få pailletter og perler på stod de opstillede, som marmorfigurer, den gang måtte de kun være nøgne, hvis de stod eller sad stille på karuseller, på vipper eller i gynger, Hansen, som vi nu kaldte Hans-Daniel, var så blufærdig, at han kiggede til siden, men det

ku' han jo ikke blive ved med, man måtte vænne sig til al den nøgenhed, der var så smuk, at intet virkede vulgært.

Her på »Casino de Paris« oplevede vi i 1932 at se Mistinquett, som allerede dengang var oppe i årene (måske midt i 50). Maurice Chevalier så vi desværre ikke, han var nok i Amerika dengang. Mistinquett var fantastisk dygtig og havde allerede i mange år været verdensberømt.

Der var dog een ting, jeg ikke oplevede, og det var at komme i Eiffeltårnet. Det var meget dyrt, og det var altid »sidst på måneden«, når vi var der i nærheden ... Til gengæld var det det første, jeg stilede efter, med Petter og drengene, da vi kom derned i 1955 - det var da også en oplevelse for drengene at se det 350 m høje tårn, der blev bygget på 2 år og 62 dage af 300 akrobatmontører, det var dengang verdens højeste bygning - det besøges nu af 3 millioner mennesker om året. Ingeniør Gustave Eiffel sagde, da tricoloren blev hejst på det færdige tårn: »Jeg kan rose mig af at have givet vort flag verdens højeste flagstang«.

Da Hitler midt eller sidst i trediverne begyndte på sine storhedsvanvittige ideer, forsvandt Paris' kunstskatte lidt efter lidt fra byen og blev transporteret til mindre slotte - rundt omkring i landet. Der blev våget over dem til krigens slutning, da de igen kunne bringes velbeholdne til deres vante pladser.

MORDET PÅ PRÆSIDENT DOUMER

En meget sørgelig begivenhed fandt sted i mit Pariserår 1932 - Frankrigs præsident, Doumer, blev skudt af en sindssyg bolsjevik, der hed Gorgulov. Hele Paris sørgede, og megen medfølelse samlede sig om madame Doumer. Hun havde mistet sine 4 sønner i krigen, og nu blev hendes mand myrdet. Poul Doumer havde skrevet den meget læste livsanskuelsesbog: »Le livre de mes fils«.

Attentatet på præsidenten skete på en udstilling af bøger fra krigen, i Rue Berryer kl. 15.30, og han døde først næste morgen kl. 4.30 (74 år gammel). Morderen Gorgulov var en 35-årig mediciner, som var gift med en rig dame i Schweitz. Gorgulov var medlem af en antirevolutionær organisation. Motivet var meget uklart ... I dagene efter attentatet gik alle mennesker og læste aviser på gaden - hele Paris talte naturligvis ikke om andet.

Nogle måneder senere var det uroen i Tyskland, man talte om, de nazistiske stormtropper blev atter tilladt - men demonstrationer forbudt.

Ved valget d. 31. juli vandt nazisterne 123 nye mandater.

For *alle vi unge danskere*, som muntrede os denne sommer i Paris, gik alt dette hen over hovedet, vi gik syngende arm i arm en 6-8 stykker gennem Champs Elysees, vi sang alle de nationalsange, vi kendte (den tyske med dæmper på). Vi havde en ung tysker med, som en af drengene kendte, - jeg husker ikke hans navn.

Hen på sommeren blev vi alle dus - og på fornavn (det var ikke noget, man blev så hurtigt dengang). Vi var en eftermiddag ude i Boulogneskoven, hvor vi roede

på søen en time, det var pragtfuldt. Vi skiftedes til at ro, og bagefter var vi henne og drikke chokolade i en lille have. Efter det tog jeg hjem for at lægge mine 5 børn i seng, og de andre tog ud på KFUM for at spise »smørrebrød danois«. Da jeg kom hjem, var børnene der ikke, de var ude at spadsere med deres mor og kom først hjem kl. 8. Uh, hvor blev vi ærgerlige, Angele og jeg, vi var kommet tidligt hjem, fordi vi skulle ud bagefter. Vi blev først færdige kl. godt 9, og jeg var ude på KFUK kl. over halv 10.

Hans Daniel var der og ville have mig med i Luna park og danse, der var nogle af de andre gået hen ... jeg havde ikke lyst, man kan også være træt efter en lang dag, selvom man kun er 19 år. Ved 11-tiden var vi en lille flok, der brød op og gik til fods hjem, en tur på 2 timer, de andre ville have haft metroen, men luften er så usund dernede under jorden, så de føjede mig. Tyskeren sagde: »Pour vous on le fera« (for Deres skyld gør vi det) og så gik vi! Min træthed var gået lidt over, og i frisk luft kan man bedre klare sig.

Det ku' hænde efter en sådan fridag, at jeg blev fulgt hjem af Hans Daniel - så stod vi lidt og sludrede udenfor porten på Boulevard Pasteur, inden jeg ringede på portneren - og så gav vi hinanden hånden og sagde farvel. Det var der en af de andre unge piger, der boede i huset, der havde set - og jeg skal love for, at der blev snakket om det. Jeg var samtaleemne i hele husets køkkenregion - tænk at man lader sig følge hjem af en ung mand - og ikke så meget som giver ham et kys - det var uhørt, at jeg ville være det bekendt! Det var vel nok synd for monsieur (H)ansen - stumt h. Jeg prøvede på at forklare dem, at vi bare var gode kammerater - gode venner, og så gør man ikke sådan noet. Det ku' de slet ikke forstå: »I er da nogle mærkelige mennesker, deroppe i det kolde nord«. Jeg ku' godt have fortalt dem, at »deroppe« var der også mange mennesker, som »sjuskede« med deres følelser og kyssede til højre og venstre. Det behøver man ikke at være »fransk« for.

I marts måned rejste min mors veninde, fru Jensen, fra Alfa i Vejen og hendes datter Marianne til Italien og gjorde ophold i Paris. Jeg tog ud på KFUK, hvor de skulle bo for at hilse på dem, og så var de flyttet hen på Hotel Maillot (hvor jeg boede den første nat) - så gik jeg derhen, og der stod det kort, jeg havde skrevet til dem, i nøglebåsen. Jeg gik så tilbage til KFUK, men var på vejen inde på en café og ringe hjem. Der fik jeg at vide, at fru og frøken Jensen havde været der for at hilse på mig!! Så gik jeg vejen om forbi Hotel Maillot og - minsandten, de var kommet tilbage dertil. Jeg ringede så igen hjem og spurgte, om jeg måtte blive ude, det fik jeg lov til, og så gik sludderen rigtigt.

Vi gik senere på aftenen i «La Coupole« - der var vældig smart nede i kælderen, med negerorkester og dans. Jeg var slet ikke belavet på, eller klædt på til, at danse (brune travesko etc.), men vi morede os glimrende, Der var et selskab af unge medicinere fra Syrien - den ene var nu ægypter, søn af ambassadøren i

Washington - fortalte en af de andre, han dansede godt. De var så flinke og høflige, bukkede først for fru Jensen og spurgte, om de måtte have lov til at danse med mig. Den sødeste af dem alle var en med sorte krøller, ham dansede jeg mest med. Desværre skulle de op og operere næste morgen, så de gik tidligt hjem. Det var en helt ny fornemmelse for mig at være ude med »ledsager«. Fru Jensen virkede jo som en mor for mig. Til daglig, når vi var ude at danse, havde vi jo vore danske kammerater, og så dansede vi naturligvis ikke med »fremmede«.

Ugen efter denne vellykkede aften fik jeg Hans Daniel til at gå med mig i »La Coupole« under påskud af, at han skulle se, hvor flot der var dernede i kælderen. Jeg sagde naturligvis ikke, at jeg håbede, at syrerne var der igen, og jeg vidste, at »intet ondt kunne overgå mig«, når HD passede på mig. Han var som en beskyttende storebror for mig - (der *var* ingen små mørke medicinere den aften) ...

Poul Reumert var i Paris i maj og talte på La Sorbonne om »Molliere på dansk scene« og læste op. Han havde Anna Borg med, der blev talt meget om den søde unge islandske skuespillerinde, om de var forlovede eller gift, på det tidspunkt vidste vi ikke, men de blev gift i 1932, så måske var det på bryllupsrejsen, de gjorde ophold i Paris. Det var en oplevelse at høre Poul Reumert, så smukt han talte det franske sprog. Det eneste danske vi hørte ham sige var:» hvad fanden ville han på den galej«. Salen var fyldt med hele den danske koloni, og ligeså mange franskmænd (det ku' man jo ikke se på dem).... Før vi gik på »Sorbonne« var Hans Daniel og jeg henne på en lille russisk restaurant sammen med Bodil og Nils Strømberg og Erik Poulsen for at spise. Efter Poul Reumert-forestillingen gik vi på Montparnasse-et andet sted-inde og få en forfriskning, (for mit eget vedkommende en is).

Ugen før havde vi været på en anden russisk restaurant, og på vejen dertil var vi igennem Luxembourghaven, og inde på et konditori der i nærheden. Da vi om aftenen gik fra den russiske restaurant, var vi henne i noget, der hed Sams Kælder og danse, der var en musiker, der havde spillet på »Valencia« i København.... Sommetider nåede vi meget på en fridag!

Erik Poulsen havde fødselsdag d. 22. maj, så vi var en 10-12 danskere, der var inviteret til Versailles, hvor han og Hans Daniel boede sammen. Vi skulle komme derud kl. 15 og derfra med sidste tog. Det var spændende, om jeg fik lov til det. Madame så jo helst, at jeg kom hjem og lagde børnene i seng på mine fridage. Jeg fik mere og mere at bestille - den yngste - Francis - var efterhånden blevet overladt til mig og de fire store blev mere og mere uartige. Jacques var snart 9 år, og den værste af dem, (når jeg senere hen tænkte tilbage på børnene, mindedes jeg Jacques som en kvik og klog dreng, - hvem er ikke uartig som 9-årig), så jeg var ved at fortvivle sommetider, så tænkte jeg på at finde et andet job - men, man ved hvad man har, man ved ikke hvad man får. Her havde jeg i det mindste nogle søde

voksne mennesker, madame og jeg sludrede så godt, og Angele havde jeg det også godt med.

En dag fik jeg lov til at bage pleskener i køkkenet, de blev gode, men slet ikke som hjemme. Da Angele skulle smage en, ville hun gøre den extra lækker og kom marmelade på. Pludselig kom madame ud i køkkenet, og Angeles kage forsvandt med en vis hastighed ned i hendes forklædelomme, med syltetøj og det hele. Jeg havde lige taget en kiks med extra tykt smør på til min the - jeg fik slikket smørret af i en fart (hernede bruger man ikke smør som i Danmark). Bagefter grinede vi sådan, at vi glemte kagerne i ovnen - de blev sorte!!

Jeg havde forresten fået lagt 10 kr. på min løn, jeg spurgte madame en formiddag - netop fordi jeg havde fået lagt mere og mere arbejde på mig, men hun sagde, at 400 frc var en stor løn, og at alle lønninger var gået ned, fordi fancens værdi var steget - etc. etc. Jeg troede, at jeg havde spurgt forgæves, men så kom madame over middag og sagde, at hun gerne ville give mig 450 frc, hvis det kunne glæde mig, og det kunne det da i allerhøjeste grad. Ved samme lejlighed roste hun mig for min ordenssans, det glædede jeg mig til at fortælle min mor - hun mente noget andet!

Der var noget helt andet, jeg ikke havde orden på, og det var min fysiske tilstand. Det der sker for piger en gang om måneden, det skete for mig kun hveranden eller tredie måned - og højst upræcist. Hjemme i Danmark var der nøjagtigt 4 uger og een dag imellem. Nu tog jeg på i vægt, desværre, og jeg var skidt tilpas med det. Jeg talte med madame om det, og hun foreslog, at jeg tog ud på kusinernes klinik. (Madame havde to kusiner der var sygeplejersker, de havde en klinik, eller var på en klinik). Der tog jeg ud og blev undersøgt. De spurgte mig allerførst, om jeg kunne være gravid, og jeg svarede, som sandt var, at det var udelukket, »sådan noget« var jeg ikke begyndt på endnu. Jeg fik så forskellige undersøgelser og en recept på nogle piller, der skulle hjælpe på det, som luftforandringen var skyld i. Det hjalp også lidt - og jeg skulle spise rugbrød. Det allerbedste var næsten, at madame blev endnu sødere overfor mig, jeg tror, at det overraskede hende, at en pige på 19 år kunne være uskyldig, når hun morede sig så meget, som jeg gjorde. Det respekterede hun meget, og hun var glad for at have »en pæn pige« i huset og om børnene. Et bedre bevis end det »kusinerne« havde givet, kunne man næppe få ...

Foruden fridagene var der også de aftener, hvor børnene kom i seng til tiden, så smuttede jeg ud på KFUK, der havde vi det altid fornøjeligt, især i køkkenet.

En aften tog jeg derud for at få en sludder med frk. Bille og frk. Christensen, da der ikke skulle komme nogen af de andre. Ligesom jeg var kommet ind ad døren, kom HD og hilste på mig, Bodil og Nils var der også, og Poulsen og frk. Tingleff. Det hele kom sig af, at de skulle mødes på et hjørne i Boulogneskoven og var gået galt af hinanden og havnet på KFUK. Inden længe havnede vi alle i

køkkenet, der holdt vores klike til. Frk. Skøt Petersen (vores søde danske leder) ku' ikke lide, at drengene opholdt sig i køkkenet, hun var flere gange derude for at jage dem ind, men ikke desto mindre kom de igen i små ærinder - med et par kopper fra bordet - en dug, der skulle rystes - eller en bakke, der skulle sættes på plads. Nils smed jakken og vaskede op, mens vi 5 piger tørrede af. Vi sloges lidt om kopperne, der var næsten ikke nok til os alle. Hans Daniel gik hen og lukkede et skab op og gav sig til at gøre orden med den bemærkning: »Man kan nok se, at det er længe siden, at jeg har været herinde - her trænger til at ryddes op«.

Nu var der kommet forbud imod, at de unge herrer kom i køkkenet, der skulle passes på KFUK's rygte: der måtte ikke flirtes i køkkenet!!

Bodil og Nils Strømberg (søskende) delte en lille bitte lejlighed i Rue Bombasle - i stueetagen, man kunne hoppe ud af vinduet og stå på fortovet uden besvær. Bodil gik på tegnekursus, og Nils var korrespondent, så de havde det lidt mere frit end vi andre, der havde taget job for på en billig måde at lære det dejlige sprog. Erik Poulsen og Hans Daniel arbejdede på et gartneri i Versailles. HD skulle hjem og begynde på Landbohøjskolen (for at blive havebrugskandidat eller havearkitekt). Jeg var nede hos Bodil en eftermiddag for at ordne hendes hår, hun blev vandonduleret, lidt efter kom hendes bror hjem og lavede the til os, og 10 minutter efter kom en ung mand, han var islænding og hed Bjarneson. Vi drak the alle fire og så billeder. Så gik Bodil og jeg hen på Elyseet, hvor vi ville se præsidenten på lit de parade. Desværre var der allerede lukket og det øsregnede. Vi gik så hen på det danske konsulat - jeg ville havde talt med konsul Haagensen om at få adressen på konsulen i Madrid - der var desværre også lukket, så det måtte vente til næste fridag. (Jeg ville høre om mulighederne for at komme til Spanien efter Paris). Næste fridag var det så Erik Poulsens fødselsdag, og vi skulle med toget til Versailles. Jeg var for en gangs skyld kommet for tidligt til toget, så da der gik et tidligere tog, tog jeg med det, - det standsede ikke i Porchefontaine, hvor vi skulle af, men kørte helt til Versailles, så derfra tog jeg sporvogn tilbage til Porchefontaine. Da jeg kom hen til villaen, hvor de boede, satte jeg mig på trappen og læste BT, men så kom husets bedstemor og hilste på mig og viste haven frem. Hun viste mig også kælderen, og der blev jeg nede, til de kom hjem. »Drengene« var jo gået på banen for at hente os - jeg kunne så stå dernede og se gennem kældervinduet, når de kom, det varede ikke længe.

Ih, hvor de boede hyggeligt - drengene, de havde et stort soveværelse og et lille køkken, der samtidig var »salon«, vel mest det sidste, vasken var dækket. Vi fik først et glas til at »hilse på« - senere drak vi chokolade, og bagefter gik vi tur i slotsparken. Der var meget smukt, jeg tog nogle billeder. Da vi kom hjem kl. 7.30 var Erik kommet fra toget igen, hvor han havde hentet frk. Paldrup (Astrid) og frk. Jørgensen (Karin), som først ku' komme om aftenen. Vi delte så resten af kagerne og chokoladen og sad og sludrede lidt, hvor vi kunne få plads. Pigerne

erobrede divanen i »køkkensalonen«. Så spillede HD et par viser på et instrument - vistnok en guitar - og sang til, et par danske og et par tyske sange. Det var meget hyggeligt.

Vi begyndte så at danse - frk. Ågårds røde grammofon kom igang. Vi fik så citronade, og lidt efter knaldede champagnepropperne, og vi spiste frugt i massevis. Derefter skrev vi nogle kort hjem til forældre og min mor og til frk. Hoffman, som jo lå på sygehuset endnu, (hun havde sendt roser til dagen). Da kortene var besørget, drak vi alle dus i champagnen. Så dansede vi igen og kl. halvtolv måtte vi desværre bryde op, da vi skulle spadsere til Versailles-banegården. Dertil kom vi 5 minutter før toget skulle gå, så vi satte grammofonen i gang igen og dansede på perronen, mens frk. Tingleff stod med grammofonen i kupedøren. Folk hang ud af vinduerne og grinede, der var endda nogle, der sang med på den sidste schlager: »Serait cet un reve«. Et minut før sprang vi ind, for dørene lukker sig automatisk, når toget går i gang, og det var ikke så rart at blive klemt ude.

Da vi kom til Paris, tog Strømbergs, Karen Sonne og jeg med metroen, det var i sidste øjeblik. Vi skulle skifte i »La Motte Piquet«, og der styrtede vi ned gennem tunnellerne, det var næsten komisk, så alle mennesker styrtede afsted, som gjaldt det livet, for at nå den sidste metro. Vi nåede den, men Bodil var nær blevet klemt ude, hun var træt, og kunne ikke løbe så stærkt. - Så var den gode dag tilende - und »Das gibt's nur einmal«...

En søndag sidst i maj var vi i kloakkerne, jeg skulle have været ud og se til Kisse på sygehuset sammen med HD først, men han havde ikke fået mit kort, hvorpå jeg skrev, at jeg ville hente ham på banen, da jeg ikke huskede hendes adresse og vejen til sygehuset. Jeg asede for at blive færdig til tiden, men nåede lige at komme 5 minutter for sent - og HD var der ikke. Jeg spadserede så hen til Madeleinen, hvor jeg satte mig på en bænk for at vente de 50 minutter der var, til vi skulle i jorden. Jeg sad ved siden af en dame, der egentlig godt kunne ligne en dansker. Jeg tog mod til mig og spurgte på fransk, om hun ikke var dansker? - Si, si - (jo, jo) - og så gik snakken, selvfølgelig om det sædvanlige emne hernede. Hun passede et barn og en hund og fik 450 frc for det, det samme som jeg med mine 5 børn. Der sad en dame på min anden side, hun kom også til nu og sagde: »Undskyld, men jeg kan høre, at De taler dansk«. Så var vi 3, der var kommet for tidligt til kloakbesøget. Den første dame var en frk. Mengel fra Nørholm, hvis far blev skudt ned af en krybskytte engang (han døde ikke). Den sidstankomne dame havde været i Italien i et hus, hvor fruen var så hysterisk, at hun slog sin dreng i hovedet med en sølvske, så der gik bule i skeen.

Nu kom præstens pige, og lidt efter Bodil Strømberg, som jeg sluttede mig til, og efterhånden myldrede det med danskere. En af de sidste var HD. Han var kommet for sent ned til Kisse, og bagefter kom han i en forkert metro, så han måtte tage en taxa til kloakken.

Vi gik hele forsamlingen ned gennem et hul i fortovet ad en lille stentrappe. Da vi var kommet ca. én etage ned, kom vi ind i en stor hvælving, hvor der lå nogle store pramme i vandet. På hver side af vandet, som var nogle meter bredt, var der et lille »fortov«, hvor der stod nogle mænd i lange støvler osv. med tove i hænderne, som de trak prammene med. Rummet var oplyst af små fakler/petroleumslamper? Da vi alle var placerede i prammene, begyndte mændene at trække os. Der var skilte på de forskellige snore, ledninger og rør i loftet - nogle var telefonkabler, »air comprime«, »lettres pneumatiques« etc. etc. Vi sejlede ind under Concordepladsen, og der blev vi så læsset af. Så gik Bodil, Hans Daniel og jeg over i Tuilleri-haven og sad en halv times tid. Bodil strikkede på en jumper. Hun skulle mødes med sin bror hos den danske bager. HD og jeg gik så op på Montmatre, i en dejlig stor restaurant, som hed »Le Cardinal« med herlig musik. Det var russere, der leverede den dejlige musik i »La Cardinal«, man kunne næsten sige - »som sædvanlig«. Vi havde været så mange steder, hvor der var russiske orkestre. (Siden 1918 havde Paris været hjemsted for en masse russere, der var flygtet fra revolutionen for at redde livet).

Nu sad de her og spillede vores yndlingsmelodier: »Ville d'amour« - »Dein ist mein ganzes Herz« - »Das gibt's nur einmal« m.fl. Vi sad en times tid og sludrede ... Vi havde det så hyggeligt, når vi sådan kom til at sidde et godt sted alene. Hans Daniel viste mig et brev han havde fået fra en ven, som var ked af livet. Han var gået fallit efter lige at have startet en lille forretning - og tænkte på at begå selvmord, men HD havde skrevet til ham, at det måtte han, for sin lille søsters skyld, ikke gøre (de var forældreløse). Kl. 6½ forlod vi den dejlige restaurant, jeg skulle tidligere hjem, da Angele skulle rejse om aftenen, hun skulle til konfirmation.

Børnene fik jeg i seng i en fart og opvasken til side i samme tempo, og så ind og klæde om. Desværre var madame så sød at underholde mig, mens jeg gjorde mig i stand, om parfumer, eau de cologner etc., hun var forelsket i min »Soir de Paris« parfume, og hun talte om den hvergang jeg skulle ud.

Nå, jeg nåede at komme »kun« 25 minuter for sent ned, men HD var snart vant til turen, han stod begravet i et blad og opdagede mig slet ikke, før jeg prikkede ham i ryggen. Vi gik så, og da vi kom hen på hjørnet, så vi minsandten Bodil Strømberg komme gående med en violin. Hun skulle ned til Bjarneson, hvor de skulle spille lidt. Hans Daniel fik så nøglen til Strømbergs lejlighed, så han kunne gå derned og sove, når han kom hjem, for ikke at tage til Versailles om aftenen (han skulle nemlig være i Paris om søndagen med).

Vi fulgte Bodil helt ned til Bjarneson, og så tog vi op på Montmatre igen. Dennegang ville vi prøve at gå i »La Boule noir« (den sorte bule). Jeg skal love for at den svarede til navnet - sikke en bule. De snavsede vægge var malet med nogle rigtige apache-typer, og der var skrevet og skåret hjerter og navne over det hele. På loftet var der malet edderkopper, der var gamle trælysekroner rundt omkring. På

bordene, der var så små, at man ikke havde plads til armene, lå der nogle rødternede duge. På hvert bord stod der en træflaske med en lille rød lampe i. Mens der dansedes - eller skubbedes - for der var ikke plads til andet, blev lysene slukket, og der var kun de små røde tændte. Vi sad ved bord med en anden »dame«, sådan en, som jeg kaldte en »tøs« - nutildags siger man luder rent ud. Hun så nu så rar ud, hun generede os ikke, hun kunne jo ikke forstå, hvad vi talte om. Det er fordelen ved at være udlænding, man kan have det for sig selv allevegne - vel at mærke når man er dansker - en englænder skulle nok være lidt mere forsigtig. Nu havde vi oplevet det med, det var ellers ikke den slags steder, vi brugte vores tid på. Vi blev der til den sidste metro, og så skulle vi samme vej hjem. Jeg skulle af i »Pasteur«, HD kunne blive siddende 2 stoppesteder mere til »Convention«, hvor Strømbergs boede, men han stod også af i »Pasteur« og fulgte mig det sidste stykke, selvom jeg protesterede. Der var ikke langt fra min station til min gadedør - og dengang var der ikke så mange overfald på gaderne som nu.

Søndag eftermiddag spadserede jeg som regel på »Avenue de Bretuil« med børnene hen til »Hotel des Invalides«, hvor Napoleon er begravet. Hans Daniel kendte min rute, og han kom ofte og besøgte os. Så sad vi på en bænk og sludrede - sommetider legede vi med børnene, spillede bold etc. Denne søndag kom han fra besøg hos Kisse Hoffmann på hospitalet. På vejen havde han mødt Bodil og Nils, de havde sovet til nu, fordi de først var kommet hjem om morgenen kl. 7 fra en politistation, hvor de var blevet holdt tilbage. Da de gik fra Bjarneson, sammen med ham kl. 1-2 nat, var de lidt urolige, og så kom der en betjent og holdt dem tilbage. Bjarnesons »Carte d'Identitet« var udløbet sidste efterår, så de måtte på stationen, hvor de så blev holdt til kl. 7 om morgenen, så de kom hjem og bankede Hans Daniel op, han havde sovet i deres seng - meget praktisk!

På min næste fridag tog jeg ned til St. Joseph Hospital for at se til Kisse - da jeg kom derind, fik jeg den besked, at hun var flyttet og var blevet opereret om morgenen. Jeg fandt så hen til hende, men kunne slet ikke kende hende, hvis ikke frk. Skøtt Petersen fra KFUK havde siddet der. Kisse så elendig ud, i stedet for små buttede kinder havde hun nu huller i kinderne, så tynd var hun blevet, og ligbleg, men det var jo også kun få timer siden, hun var blevet opereret. Hr. Hoffmann fra Danmark sad der, han var kommet om morgenen. Jeg sad der 5 minutter og talte ikke med Kisse, hun var meget træt, knap nok vågnet endnu. Det var egentligt mærkeligt, at der overhovedet måtte komme besøg.

Torsdag tog jeg så til Versailles med 8-toget om aftenen. Da jeg kom fik vi rabarbersuppe, som Hans Daniel selv havde lavet, det smagte dejligt. Bagefter gik vi en tur i slotsparken, og kl. 10 var vi hjemme og drikke the med dejlige kager, som Karin havde med. Erik og Karin var meget forelskede, de gik med hinanden under armen hele tiden. Da toget satte sig i gang, kyssede de hinanden, mens vi andre så det. Det var en meget hyggelig aften, vi fik ikke hverken danset eller spil-

let grammofon, den duede ikke, og inde ved siden af lå en lille pige syg, så vi skulle være stille.

Jeg havde stadig »bestillinger« på mine fridage, på frisering, vask, vandondulation, krølning - både dem på KFUK og andre, så jeg kunne altid tjene en lille extra skilling, hvis jeg havde lyst. På KFUK sad vi altid ude på det store badeværelse, der var sjældent nogen, der skulle bade om eftermiddagen. Vi låste døren, vi vaskede, tørrede, krøllede og fik os en hyggelig snak. Især Kitte glædede jeg mig til at sludre med, såsnart hun havde fået hovedet i kummen begyndte hun: »Alors ca va, mademoiselle?« og jeg svarede: »Tres bien«, (hvordan går det - udmærket).

Søndag d. 12. juni sad jeg på Boulevarden og skrev i min dagbog, men jeg var så mat, at jeg næsten ikke kunne holde på min fyldepen. Heldigvis havde jeg kun lille dejlige Francis i barnevognen, de fire store var med forældrene. Jeg havde ikke være i seng hele natten. Kom hjem kl. halv otte, kunne lige nå at få arbejdstøjet på og begynde. Egentlig ville jeg have været hjem inden kl. 1, det havde jeg bestemt, men da var vi lige kommet igang. Hans Daniel var kommet for at hente mig om aftenen, og vi var så nede hos Strømbergs kl. 9.20. Da Erik og Karin kom, drak vi kaffe med alle mulige dejlige kager. Da vi var færdige, stillede vi os i en lang række fra stuen til køkkenet tog ud af bordet, på den måde at hver kop vandrede fra hånd til hånd, til alt var ude i køkkenet. Opvask og »stille på plads« gik på samme måde. Bagefter legede vi blindebuk, og så begyndte vi først at danse. Vi spiste frugter og drak champagne - eller citronvand. Vi legede også en slags panteleg. Erik og jeg skulle stå på hovedet - og vi gjorde det. Jeg bedst, han sagde, at jeg havde gjort ham til skamme. Alle panterne blev indløst. Da vi havde danset en times tid, gav vi os til en leg med at snurre en flaske rundt på gulvet. Folkene, der boede ovenpå, havde allerede, mens vi dansede, banket i gulvet. Nu var de pludselig kommet ned på gaden og stod udenfor vinduet og skældte ud. Hvis vi ikke snart kunne være rolige, ville de lukke for elektriciteten. Jeg tror, at alle husets beboere stod ude på gaden i nattøj og skældte ud. Vi blev så enige om at holde op med at lege, og så fik vi smørrebrød. Da vi var færdige med det kl. ca. halvfire, spadserede vi helt til »La Coupole«. Der var mange mennesker, der både spiste og drak, man mærkede ikke, at det var nat, heller ikke på gaden, der vrimlede det med mennesker.

Desværre var jeg så uheldig på vejen derned at tabe min lille krystalperlekrans, der gik i stykker, vi prøvede at finde nogle af perlerne ved lys fra en cigarettænder, men det var vanskeligt i mørket. Da vi senere kom fra La Coupole (efter at have fået et par glas), var det højlys dag, det var helt underligt, dagslyset er jo noget ubarmhjertigt, når man ikke har fået spor søvn. Da vi kom forbi, hvor jeg tabte perlerne, gav vi os til at søge igen, som på kommando. Allesammen gik vi bøjede rundt og kiggede ned på fliserne. Pludselig opdagede vi, at der stod nogle

mennesker og lo af os, så gik Nils hen til siden og kiggede på os, og gav sig så til at grine. Erik ville også se, hvordan vi så ud - og jeg ville også prøve. Det så virkelig komisk ud, vi lignede en flok fugle, der søgte efter frø. Efterhånden som vi opdagede det, skulle vi alle »hen og se« hvordan vi så ud, og til sidst var der ingen tilbage.

Så fulgte de mig hjem, da var kl. 5. Vi tog afsked udenfor min gitterport, og jeg fløj op ad trapperne - nu kunne jeg lige få 2 timers søvn, inden dagens arbejde - tableau! - slåen var for døren. Monsieur havde været ude og var kommet hjem før jeg kom, jeg betænkte mig ikke mange sekunder, nu var jeg jo tvunget til at fortsætte med de andre. Fint! Jeg ned ad trapperne i en fart. Heldigvis var portneren ikke faldet i søvn, jeg havde jo vækket dem før, så det gik hurtigt med at få trykket på knappen denne gang. Jeg drejede ned ad Rue de Vaugirard i fuld galop, de var heldigvis ikke kommet så langt endnu. Karin (hun og Erik gik selvfølgelig sidst) vendte sig straks om, da hun hørte løb i den morgenstille gade. De sidste, der erfarede at jeg var kommet tilbage, var frk. Tingleff og Hans Daniel, de gik forrest. Da HD hørte, at jeg ville fortsætte, gav han et spring højt op i luften og flagrede med armene, det så så pudsigt ud. Vi fortsatte nu ned til Strømbergs, hvor Bodil lavede the, da var vi alle så trætte, at vi næsten ikke kunne tale mere. Vi smed os bare rundt omkring. Frk. Tingleff, Erik og Karin tog den første metro hjem. Kl. var 6.15 da vi drak the - vi gad knap løfte kopperne. Inden kl. 7 kom Erik tilbage efter at have fulgt Karin hjem, hvis han ikke havde gjort det, var hun blevet siddende i metroen og sove, sagde han. Nu brød vi alle op. Karen, Nils, Bodil, Erik, Bjarneson og hans søster gik hen i svømmehallen. Hans Daniel fulgte mig hjem, og så gik han også hen og fik sig en svømmetur. - Jeg »kravlede« op på Angeles værelse og fik hendes nøgle til køkkendøren, så blev jeg klædt om og begyndte dagens arbejde.

Vi nærmerde os snart sommerferien, nogle fra vores lille koloni skulle hjem til Danmark, andre rejste på landet eller til vandet, jeg hørte til den sidste kategori, men endnu havde vi nogle uger. En søndag midt i juni kom Hans Daniel ned på Avenue de Breteuil og spadserede med mig fra kl. 3½-6½. Jeg havde kun barnevognen, de store var med madames kusiner. HD kom lige nede fra Kisse Hoffmann, hun havde det godt nu og var måske hjemme om et par uger. Hele selskabet fra i lørdags var dernede, og de gik ned til Strømbergs efter besøget - undtagen HD. Jeg skældte ham også ud, det er ikke noget at spilde en søndag på at komme herned og »køre med barnevogn« i 3 timer! Vi gik en tur på Champ de Mars og fik en god snak om Det kgl. Teater og de stykker, der havde gået der. Det vidste HD mere om end jeg lille provinsboer. Han fortalte om en forfatter, der lige have haft et stykke på Det kgl. Teater. Han havde skrevet om venskab mellem mand og kvinde: det kan ikke eksistere, det ender før eller senere med, at den ene part bliver forelsket, og hvorlænge det så kan vare, afhænger af, hvorlænge vedkom-

mende kan skjule sine følelser. Vi talte også om, at det ku' da være, at vi mødtes hjemme i Danmark engang.

Onsdag var jeg nede og se til Kisse Hoffmann. Nils Strømberg var dernede, og jeg gik så med ham hjem til Bodil og drak the. Bagefter tog Bodil så med mig. Vi sejlede en tur ud ad Seinen til St. Cloud, der gik vi i parken, der var meget smukt. Vi sejlede så tilbage til Paris. På vejen derind kom vi til at sidde med ryggen til tre kunstnere, som sikkert troede, at vi var englændere, de blev med at tale om os og sagde: »Kiss me, miss - kiss me, miss - little girl etc. etc.«.

Fredag d. 17. juni var måske den sidste gang jeg var i Versailles, jeg kunne ikke nå kl. 20 som sidst, men lovede at gøre, hvad jeg kunne for at nå 20,16. Imidlertid kom monsieur og madame sent hjem til middag, så jeg måtte opgive 20,16 og håbe på, at der gik et lidt før ni. Det gjorde der også, for da jeg kom på banegården 10 minutter i 9 (altså i 21), fortalte de mig, at der var gået et tog for 3 minutter siden, og det næste gik kl. 9,20, så det måtte jeg vente på i ½ time. Jeg var så i Porchefontaine kl. 9,50, da var det omtrent mørkt. Jeg skyndte mig så at sætte kursen mod Rue de Verdun, for naturligvis kunne HD ikke være ved stoppestedet, hvor han skulle vente på mig, det var jo 3 tog senere. Jeg kom så gående på græsset lige inden for byporten, pludselig opdagede jeg noget meget mærkeligt, der sad i græsset, det lignede en mand uden hovede. Jeg tænkte, at det måske var noget, der var sat op for at forskrække folk, så jeg nærmede mig forsigtigt det mystiske. Pludselig opdagede jeg til min store forbavselse, at det var Hans Daniel, der sad og sov på græskanten. Jeg listede mig hen og satte mig ved siden af, men så vågnede han desværre i den tro, at det var en hund, der ville hen og snuse til ham. Vi sad så og sludrede lidt, og gik så hjem til Erik og Karin. HD spiste resten af sin middagsmad, som han var løbet fra for at hente mig. Bagefter fik vi jordbær med mælk på, det smagte dejlig dansk. Da vi var færdige, var det allerede tid til at gå til toget igen, så vi startede.

HD og jeg gjorde gymnastik hele vejen og sprang buk, de to andre var endnu for forelskede til at lege med, de gik helst for sig selv. Vi kom på banen lige i rette tid - 2 minutter før toget. Karin fik så sit godnatkys og jeg et par kraftige håndtryk og så smækkede dørene i. Lige i det samme var der en herre inde fra kupeen, der råbte: »Farvel, Erik«, det må jo have været en, Erik kendte, han havde dame på. Karin og jeg satte os på bænken foran dem. Overfor os sad der en officer - nej, han lå nærmest, overlegent henslængt på bænken. »Hvad mener du om ham«, sagde jeg til Karin, »sikke en stilling han indtager i samfundet« ...»Ja, gud ved, hvad han bilder sig ind«, sagde Karin. Vi talte dansk og så ikke på ham, så han kunne ikke vide, det var ham vi talte om. Han drejede nu hovedet ganske langsomt om imod os, som om det var ham meget besværligt at gøre det, og så smilede han og gav et lille hånligt grynt fra sig, (det var måske hans smarte måde at flirte på). »Så du det ho'de han der lavede«, sagde Karin til mig, (vi lod stadig

som om det ikke var ham, vi talte om. »Ja, det har du ret i, så'nt skvadderho'de«. Vi talte så om andre ting, og fyren kiggede over til Karin et par gange. Pludselig sagde han på tysk: »Pas på, for jeg kan forstå hvad De siger«. Tak, hvor blev vi hede om ørerne, nu skulle vi ikke tale mere om ham (selvom vi kiggede andre steder hen) - men sikke et held at vi ikke havde sagt f.eks., hvor er han sød eller nydelig, for det var han nemlig, men det har han sikkert ikke kunnet tåle at høre. Fyren så knusende godt ud, og han vidste det sikkert selv.

I det følgende kvarter kunne jeg ikke lade være med at more mig over hans forgæves forsøg på at tiltrække sig Karins opmærksomhed, det kunne jeg sagtens tillade mig, for mig værdigede han ikke et blik. Jeg blev derfor meget forbavset, da han stod af sammen med mig i »Mirabeau« ... Jeg blev stående på perronen og lod som om jeg ledte efter min billet, for at få ham til at gå forbi, det gjorde han også, så var den klaret, troede jeg, men så ville skæbnen, at han også skulle med metroen (vi kom jo fra det almindelige tog). Han kom i fuldt spring derned, løste billet og tog ned på samme perron som jeg. Han gik ind i samme vogn, men satte sig langt fra mig, og jeg kiggede ikke derhen. Da jeg skulle skifte i »La Motte Pique« åndede jeg lettet op ved at se ham blive siddende, (da jeg passerede ham). Han satte hovedet lidt på skrå og lavede øjne der skulle sige: »Åh, skal De af nu«. ... Jeg så arrigt på ham, og så snart toget holdt, sprang jeg ud, styrtede op ad trapperne, ned gennem gangene, det gjaldt om at nå den sidste metro til Pasteur (eller man kom til at gå det sidste stykke hjem). Det er en hel labyrint ved »La Motte Pique«, så det er om at komme ind på den rigtige »direktion«. Da jeg fløj op ad de sidste trappetrin, hørte jeg en bag ved mig knipse med fingrene, der var han minsandten igen. Det var altså bare et smart trick med at blive siddende så længe i det andet tog. Han tog igen ind i samme kupé som jeg, og jeg stillede mig med ryggen til. Derfor kunne jeg desværre ikke se, om han gik ud efter mig, for jeg *ville* ikke vende mig om. Han *stod* af i Pasteur, og gik ned ad Boulevarden på den ene side, og jeg på den anden side. Lidt efter skråede han over og spurgte mig på tysk: »Er De bange« - »Nej« - »Er De ikke en lille smule bange, frøken« - »Nej, hvorfor?« - »Deres øjne ser ud, som om De var bange for mig« - Nu var jeg uden for min port, og jeg ringede på portneren. - »Bor De her« - »Ja«, sagde jeg. - »God aften« (stadig på tysk) - Min port havde åbnet sig - »God nat og sov godt«, sagde han, og jeg forsvandt ind ad den tunge (jern og glas) dør med et »tak« - og der stod han udenfor. (Jeg havde stået med ryggen til ham, mens han sagde godnat - en lille smule nervøs eller spændt på, hvad der ville ske, når porten sprang op). Jeg vidste jo, at der også var glasdør ind til portnerparrets stue med alkove, så de kunne se, hvem der kom ind i porten. Man skulle sige sit navn, når man gik forbi denne dør. Så snart jeg var kommet ind, skubbede jeg porten i i en fart, og der stod »den smukke unge mand« med et lidt stift grin - (og en lang næ-

se), men han kunne have ladet været med sine narrestreger, når der ikke var givet anledning til det.

Alligevel havde jeg lidt ondt af ham, den sidste metro var gået, hvis han havde langt hjem, måtte han gå eller tage en taxa. Jeg gjorde mig mange tanker på vej op ad trapperne (i sikkerhed). Var han mon fransk eller tysk, han har sikkert troet, at jeg var tysk, det troede folk gerne, når de hørte vores ja og nej. Jeg kunne jo bare have svaret ham på fransk, det kunne jeg jo meget bedre. Han havde et ar på dene ene kind, og da vi jo ikke levede i duellernes tid, havde han måske været i krigen 1914-18, det var jo kun en 13-14 år siden, den var sluttet. Han kunne også have været flyver (det sagde man dengang). Jeg kendte ikke uniformen - og turde jo heller ikke kigge for meget. Der var faktisk mange ting, jeg godt kunne tænke mig at have fået svar på. Hvorfor var jeg da ikke stoppet op ude på fortovet og havde sludret med ham i 5 minutter, (det ku' jeg da for pokker ikke få børn af?). Det var mit sædvanlige »pæn pige«-kompleks - en pæn pige taler ikke med en fremmed herre på gaden! Nu var det for sent, og det var kun en lille trøst, at den tilsyneladende meget selvsikre herre var blevet »skåret godt ned«, det var han sikkert ikke vant til.

Der var også det, at jeg var så bange for mænd, (det blev jeg ikke ved med at være). Dengang troede jeg faktisk, at alle mænd havde kønssygdomme - det kunne man i hvert fald undgå ved at undgå mændene. Jeg var nærmest lidt »hysterisk«, vaskede hænder hver gang jeg havde rørt et håndtag, (gelændere kunne man undgå med lidt øvelse). Kunne jeg ikke finde en vandhane og få vasket hænder straks, så havde jeg altid Eau de Cologne i tasken. Sprit desinficerede.

Det var naturligvis ikke de danske kammerater, jeg var bange for.

Fredag den 8. juli havde vi et lille »afskedsgilde«, Kitte, Kisse, frk. Christensen, Bodil og Nils, Bjarneson og Hyldested (en ny), Karin og Erik, Hans Daniel og jeg. »De andre« tog først op på St. Michel og spiste middag, men det ku' jeg naturligvis ikke få fri til.

Hans Daniel hentede mig kl. halv ni, og vi mødtes så med de andre i Luna Park. Senere gik vi overfor i den store café, hvor vi fik en is hver. Kitte holdt en lille afskedstale for os, hun slog på glasset, så tjenerne kom farende. Det var meget fornøjeligt begge steder.... Jeg dansede med en spanier i Luna Park, han var ækel, vi var blevet lidt pjankede og så skulle vi se, hvem af os der først kunne »skyde en fremmed papegøje«. Jeg blev den heldige, men jeg gjorde det kort, fandt på en undskyldning, han var uanstændig, så det måtte han finde sig i, herefter holdt jeg mig til »vores egne«. Frk. Christensen dansede med ham bag efter. (Hun syntes han var »dejlig« - enten må han have behersket sig, eller også var hun »en værre én«.

Jeg var først hjemme kl. 2,30 nat. Hans Daniel og Erik fulgte mig hjem, de sku' først med morgentoget hjem til Versailles, hvis de var taget med det sidste

aftentog hjem, så havde vi fået danset et kvarter mindre!! Så de ofrede deres nattesøvn på et kvarters dans - det var godt for mig, så blev jeg fulgt hjem. Vi gik hele vejen fra Maillot til Pasteur. Disse nattevandringer i Paris, hvor var de festlige. Der var fyldt med glade mennesker over alt i gaderne, på de store oplyste Boulevarder, især på begge sider af Triumfbuen, der gik næsten vores første time. Fra Maillot ad »Avenue de la grand Armee« til Triumfbuen, så fra »Buen« gennem Champs Elysees til Concordepladsen. Måske drejede vi af lidt før, ned mod Montparnasse-Invaliden-Avenue de Breteuil til Pasteur. Da jeg havde sagt farvel til drengene udenfor den store port, og var kommet ind i selve trappeopgangen, hørte jeg »noget« pusle under trappen, og jeg styrtede op ad den mørke trappe og fik først tændt lys oppe på 1. sal, og så løb jeg videre op til 3. sal ind ad vores entredør.

Der stod jeg stille og holdt på mit bankende hjerte. Næste dag gik jeg ned og talte med portneren om dette mystiske bag trappen. De må have været meget søvnige den aften. En person havde sagt et utydeligt navn og var gået ind, nogen tid efter gik »en mandsstemme« med dametøj ud igen, det lød mærkeligt, jeg ville helst tro, det var portnerens »drøm«, men hvad var det så jeg hørte under trappen? Jeg prøvede at bilde mig selv ind, at det var en lille mis - men det var slut med den tryghed, det gav, at man skulle låses ind af portneren og sige sit navn, inden man gik ind på trappegangen. det blev aldrig opklaret, hvad det var jeg havde hørt.

Søndag aften var jeg så på KFUK for sidste gang, jeg skulle rejse med min familie til Royan d. 14., det var Bastilledagen. Hans Daniel havde været nede på Avenue de Breteuil hos mig om eftermiddagen, og vi skulle så mødes på KFUK om aftenen. Først kl. 9 var jeg færdig med at bade mine 5 børn, så jeg løb fra min gadedør hen på Metro Pasteur og havde slet ikke tid til at kigge ind på hjørnecaféen, hvor Hans Daniel sommetider sad og ventede på mig. Jeg tænkte, at han forlængst var ude på KFUK. Da jeg så stod nede på perronen, kom han farende og sagde: »Hør, ku' du ikke have ventet til jeg havde drukket min pernod«. Han havde altså siddet der og holdt øje med mig, men denne gang løb jeg hurtigt, fordi jeg var sent på den, det var jo vores sidste aften sammen i Paris - og det var hyggeligt at få følgeskab derud.

Da vi kom ud på KFUK, gik vi om ad køkkendøren, der var Nils, Erik, Kitte og Kisse, de smilede lumskt: »Hvor kommer I to fra, hvad?«. De ville ikke tro, at jeg lige havde fået fri. Vi drak vores the derude i køkkenet, skændtes lidt og havde det så hyggeligt. Erik sad med Kisse om halsen, men hvad gjorde det, det havde han vel også gjort, hvis Karin havde været der, hun er ikke jaloux. Nils sad på køkkenbordet med benene oppe. Hans Daniel gik rundt og snusede i skabene - »fangsten« var ikke stor - en banan! Jeg sad på en Alfa margarinedåse. Kitte gik rundt og lavede kaffe og the, hun var jo øverstkommanderende kokkepige på

KFUK. Hvor havde vi haft mange dejlige timer derude, hyggelige og sjove, ikke så underligt, at det blev kaldt »Verdens livligste KFUK«. Kl. 11 sagde jeg farvel til dem alle derude, midt på ugen skulle jeg som sagt rejse syd på til vores badested og være i 2½ måned. HD fulgte mig hjem, vi tog 43 til Invaliden og så gik vi derfra hjem gennem Avenue de Breteuil, hvor vi så mange eftermiddage havde promeneret med børnene nu i næsten et år.

Vi sad lidt på en bænk og røg en Westminster, ingen af os sagde noget, sad blot hver især og tænkte... Hvor ville jeg gerne have taget »kærligt« afsked med min trofaste »storebror«, men det kunne jeg ikke, vi havde jo aftalt: Kammeratskab - ikke andet!! Jeg rejste mig og sagde: »Skal vi gå?«. »Det kan vi godt«, sagde HD og så gik vi. Hjemme ved porten kom jeg i tanke om det uhyggelige, der var sket 2 dage før, men jeg havde aftalt med portneren, at min ven fulgte mig ind til trappen. Hans Daniel gik foran og tændte en tændstik, jeg fandt lyskontakten, der var ingen uhyrer under trappen, så vi slappede af.

Jeg gik hen og gav HD et kys på kinden og sagde: »Tak for alt«, og jeg fik et kys på den anden kind og et »selv tak«, men han knugede mig så fast, at det var svært at komme løs, og beholdt min hånd, til jeg var flere trapper oppe, så måtte jeg løbe, for ikke at komme til at tude. Oppe på 3. sal lyttede jeg, jeg havde ikke hørt døren gå dernede, han stod der, til jeg var kommet ind. Nu kunne jeg tude i fred (alle i huset sov). Det er tungt at sige farvel for altid, man dør en lille smule.

I ROYAN

Royan er et badested, der ligger ved floden Girondes udmunding i Atlanterhavet (i departementet Charente-Inferieure). Dengang i 1932 har der vel været en 10-12.000 indbygeere, der var noget skibsbyggeri og fiskeri. Det var en hyggelig lille by. Min familie havde lejet en hel villa, og familien, der ejede den, flyttede ud i et havehus eller i kælderen, det husker jeg ikke, men vi havde mere plads end i Paris. Jeg fik eget værelse oppe på loftet - uden børn. Kokkepigen boede også deroppe, stuepigen boede hjemme, hun var indfødt.

Vi tog fra Paris d. 13. juli om aftenen kl. 11. (Kitte var nede på Avenuen og sige farvel til mig om eftermiddagen). Det var jo Bastilledagen, dagen efter d. 14. juli. Den fejres i Frankrig - især i Paris - som national festdag, og hele byen danser. Tænk at jeg skulle gå glip af det, det ville jeg gerne have oplevet! Angele og jeg steg altså ind i vores nattog fra Paris på 2. klasse (eller måske var det 3. klasse), og vores familie i det samme tog på 1. klasse, og vi mødtes næste dag i Royan. Madame kom dog på besøg inde hos os, for at se hvordan vi havde det (i begyndelsen af rejsen). Vi havde det da udmærket, og fik vel også nogle timers søvn hen på morgenstunden, men det er hårdt at sidde op på stive træbænke og sove. Jeg fik skrevet et lille brev til Hans Daniel, og fik et langt brev nogle dage efter fra ham med: »tak for ærligt kammeratskab« og et referat fra deres 14. juli i Paris, den

havde nærmest været en fiasko (vistnok Nils' skyld), så jeg behøvede altså ikke at ærgre mig over, hvad jeg var gået glip af. En 25 år senere oplevede jeg igen en 14. juli - ikke i Paris, men på vej gennem Nordfrankrig med mand og børn. Det var i 1955, da drengene var 8 og 11 år, og vi havde været i Tyskland og Østrig og sluttede i Frankrig (på en 3 ugers tur). Nå, tilbage til 1932, Royan.

Vi havde stort set en dejlig sommer. Angele fik ferie kort efter at vi kom derned, og en ny kokkepige blev engageret, måske var Angele kommet med for at sætte hende ind i arbejdet. Hun hed Oktavie og var lidt ældre end Angele, vældig sød og dygtig. Stuepigen, som madame havde fæstet, var en syttenårig »indfødt« pige. Hun havde bestemt ikke opfundet den dybe tallerken.

Til at begynde med boede hun hjemme, men senere kom hun også til at bo på loftet hos os. Hun skulle gøre huset rent og vaske børnetøj og den slags. Oktavie købte ind og lavede mad, og vi var mange mennesker, så hun kunne nok få tiden til at gå, især da monsieurs bror med kone og 2 børn kom derned og var en måned. Jeg nød, at jeg kun havde børnene at tage mig af, og vi var på stranden hele dagen. Så snart de var klædt på alle 5 og havde fået morgenmad, spadserede vi afsted til stranden, og der lå vi i solen eller i vandet, eller vi gjorde gymnastik eller spillede bold. Jeg kunne vældig godt lide monsieur Lucien, som broderen hed. Han var slet ikke så skeløjet, selvom han skelede meget på det ene øje. Han havde et stort hul i maven fra krigen (en granat?), det var så stort, at man kunne stikke en knyttet hånd ind i hullet (jeg prøvede nu ikke). Han var meget mere gentleman end broderen, og så kunne han så godt lide at gøre gymanstik med mig.

Jeg kom også til at kende en svensk familie på stranden, de havde telt ved siden af os. De var alle så søde og tiltalende. Faderen var svensk og moderen var fransk - Kjelmann hed de. Børnene var meget skandinaviske, men de kunne kun tale fransk. Der var 3 døtre: Frida, Lisa, Marie Louise og 2 drenge: Karl og Jacky. Den ældste datter var gift med en svensker, der var ligeså flink som alle de andre, (måske er folk altid flinke, når de er på ferie). Karl og jeg blev meget fine venner, han var en lang dreng på 15 år, en dygtig svømmer, og især var han dygtig til at dykke, det var han ved at lære mig. Et stykke ude i vandet var der bygget et stillads i træ med en vippe på. Der måtte vi svømme ud til, hvis vi ville springe. Der var heldigvis altid så mange, der tilbød at passe mine 5 børn, når jeg gik i vandet. De to ældste, Jacques og Denise, kunne såmænd godt have set efter de 2 mindste, Yves og Francis, mens den midterste, Nicole, legede med fætter og kusine. Der var jo også onklen og tanten, der holdt øje med hele flokken, jeg var altså godt hjulpet, når jeg ville i vandet, og det var jeg som regel en gang om formiddagen og en gang om eftermiddagen, plus de mange små bade med børnene inde ved strandkanten. Vi spadserede gerne hjem ved middagstid og så derned igen om eftermiddagen, det var også så afvekslende med den lille spadseretur. Vi var ret hel-

dige med vejret det meste af sommeren, først hen i september kom der nogle dage med regnvejr.

Karl Kjelmann og hans familie rejste hjem i begyndelsen af september, vi skulle blive til 1. oktober. Jeg var ked af det, da de rejste, vi havde det så morsomt. De kom fra byen Cognac, ikke så langt fra vores badested, og måske handlede faderen med cognac.

En anden af mine »vippevenner« var en ung franskmand, han blev en uges tid længere, vi muntrede os på vippen og viste hinanden vore færdigheder. Han ville ikke tro på, at jeg ikke kunne springe på hovedet i, når jeg ku' så meget andet, der var meget sværere, f.eks. stå på hænder ude på vippen og så lade hænderne blive stående, mens kroppen bare svinger rundt, og benene så kommer først ned i vandet, (det er jo bare at blive stående, så går det hele af sig selv).

Jeg kunne også, når jeg stod på hænder derude, og lige havde den lodrette balance, sætte fra med hænderne, så jeg kom i på hovedet, men stå på fødderne og springe i og få hovedet først i - det kunne jeg ikke!! Det undrede og morede han sig meget over, og han prøvede meget energisk på at lære mig det. Hvordan man skulle stå, så slappe af, og så bare springe: hovedet kom nedad af sig selv, for det var det tungeste. Han viste mig det og så sagde han: »De skal bare gøre det, for De kan!«. - Ja, så gjorde jeg det, og jeg ku'! (han var en meget sød fyr, som jeg gerne ville vise mig for, det var nok derfor, at jeg kunne). Det var nok ikke en særlig smuk udførelse, men den første begyndelse var gjort, nu skulle der bare pyntes på det: strakte knæ, fødder og hænder og så kaste nakken tilbage, så snart man var under vandet, så man kom hurtigt op igen. Desværre fik jeg det aldrig øvet så meget, at det kom til at »sidde fast«.

I begyndelsen her i Royan fik jeg også breve fra Kitte og Kisse, det fik mig naturligvis til at længes efter Paris og alle kammeraterne der, men det gik over efterhånden som det blev morsommere med de mange nye venner på stranden. Om aftenen, når middagen var overstået og børnene lagt i seng, havde jeg som regel breve at skrive. (Dagbogen blev det ikke til så meget med). Madame var på rejse med sin mand, og i den tid var bedstemoderen hos os, hun var så sød og fidel overfor mig, så det næsten blev for meget af det gode. Det havde åbenbart hjulpet godt, at jeg satte hende på plads i Paris, sidst vi var alene hjemme, da hun var meget arrogant overfor mig.

Nu ville hun gerne have mig ned i stuen og spille kort, hun ville absolut lære mig at spille bridge. Jeg væbnede mig med tålmodighed et par aftener, så fandt jeg på undskyldninger, som f.eks.: jeg måtte absolut have skrevet et par fødselsdagsbreve, som skulle afsted - eller lignende! Jeg fik også brev fra madame Delmotte i Belgien med billeder af børnene. Hun inviterede mig til at blive i Belgien en uges tid på hjemvejen. (Det ville være mærkeligt at være der en uge uden at bestille noget, dér hvor jeg har slidt som aldrig før!).

Den 26. september var det min 20 års fødselsdag. Den gik stille af, uden at nogen i huset opdagede noget, dog - kokkepigen og stuepigen, som samlede posten op, og gav mig omtrent 20 breve - gik mig naturligvis på klingen, så jeg måtte gå til bekendelse, (der var pakke fra mor og breve fra hele familien og fra venner og veninder). Hen på eftermiddagen kom der telegram fra mor og madame kom helt forskrækket og spurgte, om der var sket noget derhjemme. Jeg svarede, at der var ikke sket noget derhjemme, og hun så meget spørgende på mig. Det var idiotisk, at jeg ikke bare sagde, at det var min fødselsdag, men det gjorde jeg altså ikke. (Hun ku' jo også have gættet). Da jeg kom op om aftenen, havde de to unge piger splejset til kager, og en flaske limonade på bordet, den havde de taget i kælderen, gudskelov for den, så var der noget at skylle de tørre kager ned med, men meningen var jo god nok! Vi sad så inde på Oktavies værelse og hæklede alle tre, sludrede og spiste kager. Det var ikke særlig interessant, men jeg håbede at få en bedre fødselsdag, når jeg kom hjem. Mor havde lovet, at jeg måtte holde den d. 26. december.

De sidste dage i Royan var lidt triste, det var tyndet ud blandt badegæsterne, og vejret blev blæsende og med regn af og til. Jeg glædede mig meget til at komme tilbage til Paris, og så var der kun 2½ måned til jeg skulle hjem til Danmark. Jeg glædede mig også til, at jeg snart skulle se min mor igen. Nu var det også mere end et år, vi havde været fra hinanden. To fødselsdage havde jeg holdt i udlandet, 19 år fyldte jeg i London og 20 år i Royan, nu skulle det blive dejligt at komme hjem til hele familien.

Den 30. september tog madame med Denise og lille Francis og jeg nattoget til Paris, (dennegang fulgtes vi ad, Angele var jo hjemme i Bretagne på ferie). Monsieur og de tre andre børn og bedstemoderen kørte i bil til Poitier og derfra med tog til Paris.

»HJEMME« I PARIS IGEN

Det var nu herligt at være i Paris igen, (den store stad, som den er kaldt i århundreder), at mærke det pulserende liv, bilernes susen, at se alle de smarte og smukke mennesker - elegante, som de var dengang, på de store boulevarder i hvert fald - de fattige og staklerne hørte også med til denne dejligt by, kønt og grimt, det var Paris på godt og ondt. Jeg elsker Paris, nu ved jeg det, fordi jeg har været borte fra den! Selv arbejdet var det dejligt at komme tilbage til, alting duftede som før, trappegangen, mit værelse, stuerne og det lille køkken, hvor jeg nu sad igen og sludrede med Angele og lettede mit hjerte, og hun sit - hvis noget var gået os imod.

Jeg var på KFUK i søndags, det var dejligt at hilse på de gamle kammerater, der var der endnu. Der var da heldigvis nogle tilbage. Erik Poulsen var der, og vi ringede til Karin, som ikke havde fri. Bjarneson, Hyldested og Anna Tingleff var

der endnu. Også Nils Strømberg var der, hans søster manglede, men hun var i Paris endnu. Hans Daniel var rejst hjem til Danmark og begyndt på Landbohøjskolen. Kitte og Kisse var rejst hjem. Kisse skulle begynde på sin sygeplejuddannelse. Erik fortalte mig, at Kitte og Bjarneson var lige ved at blive forlovede, inden hun rejste hjem, (hun fortalte mig senere, at hun aldrig hørte fra ham). Stakkels Kitte, at rejse hjem »uden hjerte«. Hun fandt dog snart sin dejlige Anton Klitfod (politimand), som hun snart blev gift med. (De fik 3 børn).

Vi fulgtes alle til metroen og kørte derfra til Concorden, hvor vi alle skulle skifte og i hver sin retning. Nils og jeg steg op af dybet og gik resten af vejen til fods, helt til Pasteur. (Jeg burde egentlig have haft en kilometertæller til at tælle alle de kilometer, jeg gik i Paris). Vi sludrede meget på turen. Nils lettede sig hjerte og betroede mig sine små synder, jeg fik nærmest indtryk af, at han var lidt af en hjerteknuser, (hvilket jeg havde lidt svært ved at forstå!), men han var da meget hyggelig på tomandshånd. Trods oktobervejr og efterår var det stadigvæk dejligt at gå i Paris. Onsdag skulle jeg have været med Bjarneson ned i Rue Blomet svømmehallen, men desværre kunne jeg ikke få min tilgode-fridag, så jeg måtte lade ham svømme i sin egen sø! Det havde ellers været godt at holde træningen fra Royan vedlige.

D. 12. oktober var Bodil Strømberg og jeg en tur i Boulogneskoven, den var skøn i efterårets farver. Vi tog metroen til Porte d'Auteuil og gik derfra til Maillot, der var vi inde på en café, hvor Bodil gav en kop chokolade. Vi gik så hver til sit, Bodil tog hjem, og jeg tog ud på KFUK, hvor jeg vaskede og krøllede frk. Knudsen.

Jeg havde en morsom oplevelse en dag, jeg hentede Denise fra skole. Hun skulle have en veninde med hjem efter en geografibog, og så fulgte lillesøsteren og gourvernanten med. Vi fulgtes ad hele vejen og sludrede med hinanden, og så gik de med op efter bøgerne. Da de var gået igen, kom jeg i tanke om, at den gouvernante ikke så spor fransk ud, men hendes fransk var upåklageligt, men hvis hun havde været dansk f.eks., ville hun nok have bemærket, at der flere gange blev sagt frøkén til mig (det kaldte de mig). Fem minutter efter kom de igen, de havde glemt aritmetikbogen, og denne gang var jeg meget opmærksom på at lytte efter fejl i hendes tale. Jeg kunne ikke høre noget, men hun havde også været i Paris i 2½ år, derfor det fine sprog. Så tog jeg mod til mig og spurgte - på fransk - »De er vel ikke dansk?«. »Si, si«, svarede hun, (jo, jo), og hun tilføjede: »Næh, nu har jeg nok af det, at vi dog ikke kunne komme i gang med det danske!«. Så fandt vi da endelig ud af at præsentere os for hinanden. da hun hørte, at jeg hed Bjelke, spurgte hun: »Har De nogen brødre«. »Ja, jeg har to«. »Hvad hedder de?« »Mogens og Jørgen«. »Har De ingen, der hedder Anton«. »Nej, det er min fætter«. »Næh, er lille Anton Deres fætter - ham har jeg gået i skole med i Odder. De må endelig hilse ham fra Bebs«. Hun hed Esther Steffensen, og børnene stod og hvi-

skede til hinanden, at hun hed Estær. Hun lovede at komme og hente mig en dag med ungerne. Ja, verden er lille, og man finder lettere fælles bekendte, når man har et ualmindeligt navn.

I KATAKOMBERNE

En lørdag var jeg i Katakomberne. Fem etager nede under Paris er der en samling skeletter på 5 millioner, rester fra Paris' gamle kirkegårde. Katakomberne er åbne en gang hver 14. dag for besøgende, og da jeg tilfældigt havde en fridag tilgode, benyttede jeg mig af det, gik derned, selvom jeg ingen havde at følges med. Det var ikke særlig hyggeligt at gå alene rundt i de små snævre gange, med murene af døde på begge sider. Kranierne var fint stillet op, nogle steder i mosaik, af og til var der en indskrift på marmorplade på muren med f.eks.: »Husk hver dag, at det måske er din sidste« - altsammen noget med døden.

Der kom en rar betjent hen og fulgtes med mig og spurgte, om jeg ikke var bange, for jeg havde nemlig ikke stearinlys som de andre. Det vidste jeg ikke, at man skulle have med, men jeg holdt mig i nærheden af betjenten og de andre. Det var en oplevelse, jeg måtte have med, selvom den var uhyggelig. Ved sådanne lejligheder manglede jeg nu Hans Daniel, det var ligesom han hørte med til »mit Paris«.

Min mor havde forresten skrevet i sommer, at Hans Daniel havde gjort ophold i Esbjerg på sin hjemrejse. Mor var naturligvis faldet pladask for HD, han var også lige typen på den dejlige unge mand, enhver mor ønsker sig til svigersøn, og mor kunne naturligvis slet ikke forstå mig - »det vil du nok engang fortryde« - var hendes kommentar.

På Avenue de Breteuil kom jeg stadigvæk ud for overraskelser. En dag dukkede den ældre monsieur Delmotte op (»Bonpapa« fra Belgien). Han var i Paris nogle dage, og madame Delmotte havde sagt, at han ikke måtte forlade Paris, før han havde talt med mig, og mindet mig om, at de ventede mig i Belgien i næste måned. Jeg fik en kærlig omgang og de traditionelle kys på hver kind, både da han kom, og da han gik. Det var meget morsomt at se en fra Belgien, nu efter 2 års forløb. Vi fik os en lang sludder om børnene der, han mente slet ikke, jeg ville kunne kende dem igen, så meget var de vokset. Det bliver morsomt at se dem igen og være på ferie der, men en uges tid - det havde jeg nok ikke tålmodighed til, for jeg ville gerne være hjemme til søndagen før jul for at komme i julestemning, hvad jeg helt manglede sidste år. Jeg fik besøg af Esther Steffensen end dag, hun spurgte om vi skulle følges ad hjem, men hun rejser allerede sidst i november, så det kunne vi jo ikke. Jeg skulle ud og se til hende på onsdag. Ved et tilfælde opdagede jeg, at hendes mor også var enke og lotterikollektrice. Næste gang vi kommer sammen, opdager vi såmænd nok, at vi er i familie med hinanden! I onsdags så jeg en ung pige på Avenue de Breteuil med et brev med danske frimærker på i lommen. Jeg gik efter hende, og vi fulgtes så ad, hun hed Anelise Malling og var

fra Langeland. En vældig sød pige, hun skulle også hjem til jul, men ikke samme tid som jeg. Et par dage efter var vi ikke mindre end 5 skandinavere her på »Breteuil«. Først mødte jeg frk. Krarup, hun blev forbavset over at se mig, hun troede, at jeg var i Grækenland. Hun kom for at se efter Anelise Malling, men hun var her ikke. Vi fulgtes så ad og lidt efter kom der en ung pige som frk. Krarup kendte. Vi var nu 3 danskere, med hver sin barnevogn. Vi gik og »skændtes« lidt om, hvis unger der var de sødeste. Lidt længere henne kom der minsandten en fjerde ung pige, som den tredie kendte. Nu var vi fire, humøret var højt, og da vi lidt efter så en ung dame komme spadserende med en lille pige, sagde jeg til »de andre«: »Hun ser egentlig ikke fransk ud, hende der, sku' jeg ikke spørge, nu vi er ved det?«. Idet vi passerede hende, sagde jeg så - halvt ud i luften, i tilfælde af en fejltagelse: »Er De dansker«. »Næj da«, sang hun - hun var norsk. Nu var vi 5 - tre af os skulle hjem til jul, men ingen samtidig, desværre. Frk. Krarup skulle ovenikøbet gøre en uges ophold i Amsterdam, hvor jeg skulle skifte, men nogle dage før. Hun ville have mig til at vente nogle dage, men jeg ville være hjemme søndagen før jul...

Karins og Eriks forlovelse var gået i stykker, ganske pludseligt, til alles forbavselse. Efter sigende havde Karin ikke båret sig pænt ad overfor Erik, (men hvem havde hørt det fra den anden side?). De skulle mødes på Coc d'Or, hvor de spiste middag. Bagefter dansede hun med forskellige herrer, som hun kendte fra andre besøg på Coc d'Or. Da de skulle gå, kunne Erik ikke finde Karin og efter 10 minutters venten så han hende forsvinde med to af franskmændene og veninden. Jeg hørte aldrig sagen fra Karins side - og så skal man som bekendt ikke dømme, men de var egentlig så søde sammen - c'est la Vie!

HJEMREJSEN

De sidste uger fløj afsted med alt hvad jeg skulle nå, inden jeg forlod Paris. Madame forærede mig en yndig håndbroderet perletaske til aftenbrug. Hun gav mig 150 frc ekstra, da jeg rejste, men det havde hun lovet mig 14 dage i forvejen. Den sidste aften boede jeg på KFUK. Bodil Lund fra Esbjerg og jeg var på K'nam (den lille russiske restaurant) og spise.

Nils kom der også med en ung fransk pige fra kontoret, han havde forresten ringet til mig, mens jeg endnu var hos Martineaus. Han ville bare sludre, og han fortalte, at han havde fået en tilsigelse fra politiet og ville rejse til Belgien næste morgen. Vi fulgtes så ad til Bryssel, hvor Nils ville tage ophold til han skulle tiltræde sin plads i England nogle dage efter.

I Antwerpen var madame med »Bonpapa« og lille Ivan nede og hente mig, og vi tog så hjem og drak en kop the. Bagefter var vi igen på banen for at se min kuffert efter. Da det var overstået, tog vi hjem og spiste souper, i Belgien er det aftensmad kl. 7,30. I Frankrig er souper natmad efter teatertid, for her spiser man

diner ved 7-8 tiden. Sådan var det dengang, men det kan jo have ændret sig på de 50 år, det er siden. Da vi havde spist til aften, gik vi i biografen og så »Tumult«, og bagefter gik vi på café. Lørdag formiddag gik madame og jeg på indkøb. Hun købte en lille broche til mig til min pelskrave, og et lommetørklæde med belgisk knipling om til min mor. Om eftermiddagen var monsieur og madame og hr. og fru Prahl og jeg på konditori og drikke kaffe og spise dejlige kager. Belgisk »Patisserie« er meget lækkert. Om aftenen var vi igen i biografen, denne gang med hr. og fru Neurinck, og bagefter igen på café med det halve af madames store familie.

Søndag formiddag, mens madame var til messe, var vi andre henne at se en lille kaserne for gamle jomfruer og bagefter oppe i skyskraberen, der var Europas højeste bygning (dengang). Søndag eftermiddag var vi alle hos hr. og fru Prahl (de måtte jo være flyttet fra Esbjerg til Antwerpen). Vi sang og spillede danske melodier. Kl. 6 gik hr. og fru Delmotte hjem og lagde børnene i seng, og Bonpapa og jeg blev hos Prahls og spiste. Vi havde det meget hyggeligt. Først havde jeg en lang sludder med hr. Prahl før middagen, og efter middagen med fru Prahl. Hun sagde, at hun ville nu ikke mere sørge for at skaffe en ung dansk pige til sin kusine, for hun kunne ikke forstå, at man ikke kunne behandle sine unge piger som slaver. Jeg havde nu egentlig ikke følt, at jeg blev behandlet som slave, men da jeg kom der, kunne jeg jo ikke forstå et muk af, hvad hun sagde til mig, det har sikkert været en fordel for os begge! Da jeg begyndte at forstå lidt, efter nogle måneder, var det at jeg ville sige op og finde en bedre måde at lære fransk på, og så fik vi os snakket tilrette, så jeg kunne fortsætte, og da blev madame noget mere forsigtig med hvad hun »bød« mig.

Da vi havde spist til aften hos Prahls, kørte vi i bil hen til Delmottes, og der havde vi det vældig morsomt. Hr. og fru Prahl kørte hjem kl. 11, og så fortsatte vi tre, madame, monsieur og jeg lidt endnu. Efter mine 14 måneder i Frankrig havde jeg meget mere ud af samtaler og diskussioner, og jeg syntes også, at der var en væsentlig forskel på belgisk fransk og »Pariserfransk«. Det kan vel sammenlignes med københavnsk og jysk. Nu kunne jeg også høre en stor forskel på madames fransk og på monsieurs, det var som om han talte fransk og hun belgisk. Da jeg for et år siden kom til Paris, kunne man høre, at jeg kom fra Belgien, nu sagde monsieur, at man tydeligt kunne høre, at jeg kom fra Paris! Jeg talte ikke belgisk mere.

Det var ikke kun på det sproglige, at der var stor forskel på madame og monsieur. Ikke et ondt ord om madame, hun har været så sød og god imod mig, men *han* var simpelthen et vidunderligt menneske, så klog og forstående. Det sagde jeg allerede til min mor, da jeg kom fra hjem Belgien for 2 år siden: »Monsieur Delmotte er verdens fineste mand«. - Det mente jeg stadig, og jeg havde altid på fornemmelsen, at jeg blev lidt klogere af at tale med ham. Da jeg i sin tid kom til

Belgien, fik jeg at vide, at han havde været med i krigen, han var gået ind som frivillig som 17-årig, og havde gjort hele turen med. De var 2 jævnaldrende venner, som fulgtes ad hele vejen, og vennen faldt på krigens sidste dag. Det var et hårdt slag for den unge Albert Delmotte. Derfor blev der aldrig talt om krigen. Jeg blev naturligvis inviteret til Belgien igen, og næste gang måtte jeg blive noget længere end denne gang. Den unge kontordame, madame de Jaeger, inviterede mig også til at komme nogle dage - næste gang - jeg havde jo lidt travlt med at komme hjem denne gang, nu kunne jeg næsten ikke vente længere!

Den tredie dag om aftenen sejlede jeg fra Antwerpen kl. 9½. Madame og jeg var ude igen om eftermiddagen i forretninger og på restaurant, og hun fulgte mig ned til båden A.P. Bernstorff. Det var den 20. december 1932., Jeg satte mig ind i rygesalonen med min dagbog og glædede mig, nu var der mindre end et døgn til, jeg var hjemme i Esbjerg hos mor og Mogens og Bodil og Jørgen - og mine gamle skolekammerater, som vel nok var hjemme i julen i hvert fald.

Det blev ikke til så meget med dagbogen, jeg sad bare og »mediterede«. Nu var jeg færdig med Paris, men kun for denne gang, (man vender altid tilbage, siges der!).

Det var en dejlig fornemmelse at have oplevet og set så meget. Det Hemingway skrev for mange år siden, som står forrest i denne bog, det dækker helt mine følelser.

Nu begyndte skibet af gynge, og rygesalonen var ved at være tom, så jeg skyndte mig ned i køjen, så jeg kunne nå at få min skønhedssøvn inden modtagelsen i Esbjerg.

(Fortsættes næste år)

2. DEL INDEHOLDER FØLGENDE:

1933 I Varde og i Esbjerg
1935 På Ollerup
1937 Bryllup - og til Nykøbing Sjælland
1939 Hos Kroghede i Gerlev
1939 Gymnastikundervisningen på Sindssygehospitalet i Nykøbing Sj.
1939 Krigen bryder ud
1939 Simon Bolivars forlis
1940 Danselæreruddannelsen begynder
1940 Danseskole i Nykøbing Sjælland
1942 Vi flytter til Varde i efteråret
1943 - 44 - 45 - Travle dansesæsoner-besværligheder med tyskerne
1944 Mogens bliver født
1944 Petters lillebror i Vestre Fængsel (Axel Grane Petersen)
1945 Fred i Danmark. Telegram fra Sydamerika
1946 Boligproblemer - Vi køber grund på Vestervold
1947 Jens bliver født - Byggeriet på Vestervold begynder
1948 Vi flytter på Vestervold
1949 »Peruanerne« kommer hjem til jul

Skolen

Af N. C. Lilleør

Lærer Jensen havde været husmand, men han solgte sit sted i trediverne, da de begyndte at slippe smågrisene løs på vej hjem fra markederne. Det stod skidt til i de tider for landbruget, og han investerede pengene i en seminarieuddannelse for nu at opdyrke »den åndelige ager«, som han udtrykte det. Han blev førstelærer og kirkesanger i Holmstrup i 1930. Han holdt meget af sine nye »smågrise« og slap dem ikke uden videre løs. Men tyskerne kom og tog skolen. Den gode ro og rytme, der er al lærdoms forudsætning, forvandledes til uro og afbrydelser i mine fem første skoleår - fra 1940 til 1945.

Mandag morgen var vi ligeså stille som de mus, der efter middagsfrikvarteret krøb frem omkring brændekassen, for at se nærmere på det madpapir, som eleverne havde smidt ved siden af kulkassen. Den kulkasse som nu rummede de tørv, som præsten var begyndt at grave op i Holmstrup mose. Ja. Præsten var begyndt at grave tørv. Var det nu en håndtering for en Guds mand! Verdensordenen var brudt, *alting* var af lave, undtagen dette ene: mandag morgen var vi stille som mus, og det havde eleverne altid været i Holmstrup skole. Før søndag nat spillede degnen kort med bønderne. Det var en gammel tradition fra skabelsens første tid. Og kortenspil er en alvorlig sag i Vestjylland. Der var bønder der havde spillet sig fra hus og hjem. Det var kun den indremissionske religiøsitet, der havde kunnet hamle op med spilledjævelen. Ikke sært at missionsfolkene var intolerante. De havde opgivet det der hang ved deres sjæl, de havde brændt spillekortene og nu måtte de erfare at både præst og degn tog Holmblads salmebog i hånden på Vorherres egen dag. Men både præst og degn var blevet i det folkelige. De gik uden om missionshuset, og de gik ind i forsamlingshuset. De accepterede lasterne. Spægede ikke kødet, som menneskekød skal spæges.

Vi var stille, meget stille, når Jensen trak sin pung op af lommen. Havde han vundet, eller havde han tabt? Han stirrede grundende ned i sin pung mens han skridtede pultene af. Uro belønnedes straks med et vældigt nakkedrag. Hans grove bondehånd var rødmosset, og der var lange hår på håndryggen. Først efter middagsfrikvarteret var undtagelsestilstanden ophævet. Om mandagen var mid-

dagsfrikvarteret langt. Lærer Jensen holdt meget af en lang middagssøvn den dag. Op imod halvanden time varede det som regel, inden han kom igen.

Dansk og regning, religion og Danmarkshistorie var hovedfagene. »De nordiske brødre« hed et afsnit i vor historiebog og Jensen, der var skandinavist, sang så det gjaldede ud over hele Norden: længe var Nordens herlige stamme spaltet i trende sygnende skud. Han *ville* gøre eleverne til skandinavister. Det lykkedes. For vi troede på hvert ord han sagde. Jeg tror på det endnu. Dertil holdt vi meget af lærer Jensen.

Vi havde i klassen på den ene væg et Danmarkskort. På den modsatte hang kortet over de nordiske lande. Jylland var snuppet af ved roden. Og hvor Tyskland begyndte var alt farveløst. Sorte prikker og sorte streger angav floder og byer i Sydslesvig og Holsten og vi vidste, at der boede landsmænd nede i det farveløse og dystre område. Det smertede os meget og vi sang med gråd i stemmen: Slumrer sødt i Slesvigs jord ligesom vi sang Henrik Pontoppidans stilfærdige og vemodige sang: Det lyder som et eventyr et sagn fra gamle dage. Hvad landkort angik var der ingen der regnede med, at der overhovedet fandtes flere end de to vi havde. Og vi vidste, at det var sandt, hvad der stod i sangen: Engang du herre var i hele Norden. Men en dag skete der en revolution i klassen. Vort verdensbillede gik itu.

Tyskerne havde besat »Lille Skole« på et tidspunkt. »Lille Skole« var et klasseværelse for »de små« i 1. 2. 3. og 4. klasse. Ved siden af lå »Store Skole«, et klasseværelse for elever, der i dag vil svare til elever i 5. 6. og 7. klasse. Det var ellers »imod loven«, at det var de små der havde fået fri på grund af den tyske besættelse. Men det vidste tyskerne åbenbart ikke. Rimeligvis fandt vi i »Store Skole«, at det var en hån imod os, at det var de små der således fik fri, mens vi skulle møde som vi plejede. I »Lille Skol« havde tyskerne indkvarteret de medbragte russiske krigsfanger, resterne fra det russiske felttog. De gik ret frit omkring og en mandag formiddag brød en russisk krigsfange ind i timen. Pludselig stod han i klassen. En lille mørk mand med skæve øjne og mørkegult ansigt. Han havde ikke banket på, men vi rejste os som lyn, sådan som vi skulle gøre det, når skolekommissionens formand, præsten eller Fru Jensen kom inden for. Jensen blev forvirret, han kunne ikke få øje på den lille mand, der stod oppe foran de forreste og største af drengene. Jensen havde taget ophold bagude i klasseværelet i kurvestolen for at sondere indholdet af sin pung. Den fremmede var kosak. Vi havde hørt lidt om ham. Otto havde bragt bud til vort hovedkvarter i solbærbuskene i præstehaven, og han havde sagt: »En af de russiske krigsfanger kan ride en hest og dreje ned under maven på den og skyde ud mellem forbenene, mens den galopperer afsted«. Og han havde endvidere fortalt, at de havde skudt hans hest så den døde og så løb han, kosakken, men de havde skudt ham i det ene ben. Så havde de fanget ham.

Jo, det måtte være ham. Han trak på det ene ben. Kosakken haltede roligt rundt i klassen og gav sig til at studere Danmarkskortet, myndigt og med rynkede bryn. Han kunne ikke finde ud af, hvor det var. Det var Danmark i grønt. Byerne er røde runde pletter uden navn, og vi var egentlig bange for det kort, for hvor ligger Mariager, Herning og Nysted? Otto havde engang placeret Nakskov i Vendsyssel og havde fået et nakkedrag. »Hvad tror du dog Vendelboerne siger til det?«, havde Jensen spurgt. Og når Jensen spurgte på den måde, var vi klar over at vendelboerne ville sige meget ubehagelige ting til den skoledreng, der hævdede at Nakskov lå på deres kanter.

Nu havde kosakken taget styringen. Han voksede og voksede og vor vældige degn, der næsten målte 2 meter, blev mindre og mindre. Vi lagde mærke til, at han ikke trak pungen frem mere. Kosakken havde været officer i Sovjetarméen. Og forlangte med myndig røst, men på et uforståeligt sprog, at få et verdenskort hængt op. Russia, Russia. Jensen havde rejst sig. - Han siger Rusland, sagde Jensen og blev klar over hvad opgaven lød på. Han gik hastigt ud og kom snart efter ind igen med et sprukkent, støvet verdenskort. Kosakken gav ordre til at Danmarkskortet skulle fjernes. Han griner højt da Danmark bliver taget ned. Det er nemlig gået op for kosakken, at det vældige grønne land er Danmark. Da verdenskortet er hængt op stiller han sig foran kortet med ryggen til klassen, og idet han slår ud med højrearmen og indtegner et vældigt bruntgrønt område siger han med dyb stemme - Russia, Russia. Lidt efter kniber han stemmen sammen. - Han siger Danmark, oplyser lærer Jensen fra sin stol, og vi ser kosakken stå og vippe med sin flade gule tommelfinger, som han presser hårdt mod landkortet. Det går pludselig op for os, at vi sidder fast under tommelfingeren. Dér ligger Danmark. Således står han i nogen tid, og vi holder vejret. Forstår knapt, at det er sandt. Han udpeger derpå en by ude til højre, ude ved tavlens kant. - Vladivostok, Vladivostok. Han slår sig for brystet. Ich, ich. Han kommer fra den by, siger Jensen. Vi sidder og gumler på I'et.

- Hvor langt er det henne, er der én der spørger. Er det længere væk end til Kolding. - Meget længere. Længere væk end både København og Sverige. Så ved vi, at der er langt.

Han ser vore regnebøger og regner lidt på tavlen for os. Så går han igen, idet han gør honnør. Vi fandt at manden fra Vladivostok var en modig mand således at bryde ind i timen på en mandag formiddag. Men han vidste vel ikke, at Jensen spillede kort om søndagen.

Efter middagsfrikvarteret har vi regning. Jensen sætter sig til rette på katederet. Jensen småsover, og en af de tykke drenge nede bagved småbøvser. Roen er fuldkommen. De gamle navne skåret ind i pultene af drengene før os (man skærer på sit navn i smug) hvisker til os. En af mine navne går post i nabolandsbyen. Han standser altid når han ser mig og spørger om jeg har fået skåret mit navn.

Selvom Jensen småsover opdager han altid musene, når de kommer. og pigerne hviner og springer op på pultene, og Jensen farer brølende omkring for at træde musene flade med sine vældige kludesko, som er forsålet med nedslidte cykeldæk.

Tre mus bliver dræbt den dag. Så fortsætter timen. Een gang om ugen har vi anatomi. Faget hedder blandt drengene »Ane med æ tyk røv«, idet der på første side er et billede af en overvægtig dame anskuet bagfra. Blandt pigerne hedder faget »det menneskelige legeme«, ingen vil sige det ord *anatomi.*

I oktober begynder efterårskonkurrencen. Hvem kan holde ud længst at gå i bare tæer i skole. Det er altid Holger og Aage der konkurrerer til sidst. Vi andre har forlængst fået sokker og træsko på. Men de bliver ved. Og nattefrosten sætter ind, og vi står og tager imod dem og ser med beundring på deres rødblå, ophovnede fødder. I 1942 fryser det godt til, men de bliver ved. Så standser Jensen den sport. En morgen står han sammen med os andre og erklærer dem begge for vindere. De er naboer ude fra Holmstrup Nord - derude giver man sig ikke, hvis man kan undgå det.

Om sommeren går vi skole tirsdag og fredag formiddag og i Store skole spiller vi fodbold i de sidste to timer, hvis vejret er godt. Ellers har vi sang. Drenge og piger spiller sammen og efter Jensens regler må pigerne sparke drengene over skinnebenet, når de er i nærkamp om bolden. Jensen ligger i græsset med sin lange pibe ude ved langsiden og styrer kampen. Han råber, når der er noget galt og vinker med piben. Sommetider træder han ind på banen og giver en af drengene en advarsel. Næste gang er det et slag af pibespidsen oveni hovedet. Når en af pigerne giver en dreng et ordentligt los over benet råber han: »Bravo, bravo«. Pigerne går med klip-klap, sandaler med tykke træsåler. Det gør ondt, når de sparker til.

De fleste af os vil godt i nærkampe med Dorrit, selvom hun er den hårdeste af pigerne. Sommetider sparker hun sig igennem en drengeklump på fem-seks stykker, der så ligger og ømmer sig bagefter. Hun styrer lig mod mål, losser målmanden en og går igennem. Når det sker lægger Jensen sig helt ned på ryggen og lader sin drønende latter runge hen over pladsen og skolegården. Da fyldes vi allesammen med en underlig varm fornemmelse, bliver glade og ivrige og Dorrit selv bliver blidere, hun laver kun det store hårde nummer een gang.

Men tyskerne tog tit skolen i krigsårene, så det blev drøje tider da Vagn og jeg i 1946 tog bussen ind til købstandens mellemskole. Den skole lugtede forkert. En skole skal lugte af fedtlæder og gammelt rugbrød, soldater og russiske krigsfanger. Det var en ny og blankpudset statsskole. Et rengøringshold forlod den tidligt hver morgen, og jeg mødte den værste duft jeg kendte dengang, duften af sæbevand.

De gode dage var forbi. De dage da vi hang i hvert vort træ og fløj ned over Berlin og jævnede det hele med jorden. Nu var det gamle krogede egetræ ikke længere bombeflyver og i historietimen sagde vores lærer at »hadet skulle være glemt«.

Måske er det derfor at russerhulen i Holmstrup krat aldrig blev sat et minde.

Livet i Varde præstegård 1936-1944, som jeg oplevede det!

Af Alice Andreasen, Varde

Alice Andreasen, fynbo af fødsel, men med ophold på Sjælland, i Vendsyssel, Juelsminde, slog varig rod i det vestjyske, da hun som 19 årig blev pensionær i præstegården i Varde. Skildringen af dette vågne, lyse og levende miljø med den ranke, statelige sognepræst, Edv. Eller, en markant skikkelse i byens liv, og hans hustru, Inger Margrethe, hvis virke ikke var mindre betydeligt, skønt øvet i det stille, tegner et genrebillede af et familieliv, båret af det grundtvigske livssyn, når det var smukkest. Man behøver ikke selv at have trådt folkedansen på Isbjerg eller have ageret i de historiske optrin, som pastor Eller arrangerede for Grundtvigs Ungdomskreds, for at fængles ved dette kultur- og bybillede af en tid, der med sin rodfaste, lyse tryghed virker lige så fortryllende som fjernt i dag.

Da jeg den 11. oktober 1931 blev konfirmeret i Varde kirke af pastor Eller, drømte jeg ikke om, at jeg 5 år senere, nærmere betegnet den 1. maj 1936, skulle gøre min entre i Varde præstegård, som blev mit andet hjem i 8 år. - Jeg blev lukket ind med min kommode og beskedne bagage af en ung pige, der så lidt tvær for ikke at sige sur ud og målte mig, som om hun ville sige: »Skal man nu også til at opvarte en sådan byfrøken«. Det var Cæcilie også kaldet Sille eller Cilie, og vi blev de bedste venner, da hun opdagede, at jeg godt kunne tørre en opvask og i det hele taget hjemme havde lært at tage fat, når det var nødvendigt.

Jeg var ellers pensionær i præstegården, og jeg var ikke den eneste; der boede en lærerinde, Mary Lauridsen, som var fra Skødstrup ved Oksbøl, og hendes forældre hørte til pastor Ellers venner fra den tid, Eller var valgmenighedspræst i Ål. Og der var en ekspedient i FDBs manufakturafdeling i Kræmmergade, han hed Holm - husker ikke fornavnet, da han altid blev kaldt Holm - han blev forretsten senere gift med en datter af blikkenslager Christiansen i Storegade.

Så er jeg vist nået til at præsentere familien Eller: Den bestod af husets herre, sognepræst Edvard Richard Matthias Eller, fruen Inger Margrethe Eller f. Posselt og sønnerne Mogens, Hans og Povl. Den ældste søn var for så vidt fløjet fra reden, han studerede i København til civilingeniør, den næste Hans gik i gymnasiet i Esbjerg, og den yngste Povl i Sct. Jacobi-skole, for på det tidspunkt var der ikke andre, og den var jo også den nærmeste.

Mit værelse var vel nok det ringeste i hele præstegården, men så betalte jeg heller ikke meget for det. Jeg begyndte med kr. 75,00 for både kost og logi, men så skulle jeg selv lægge sengetøj og sengelinned til samt vask af samme, og jeg skulle selv holde værelset bortset fra gulvvask, som pigen sørgede for, når hun gjorde

rent ovenpå. Toilettet var lige ved siden af, idet det faktisk var skilt fra værelset med en tynd trævæg og vel havde været en del af værelset engang. Eftersom årene gik, og jeg fik mere i løn, købte jeg selv nogle møbler og fik det lidt hyggeligere med en reol og lænestol.

Det gjorde nu ikke noget, at værelset var så beskedent, for jeg havde, om jeg så må sige familiær stilling, som det ville have heddet, hvis jeg var ansat som ung pige huset, og jeg kom efterhånden virkelig til at føle mig som medlem af familien. - Det var et smukt og meget hyggeligt hjem med mange arvede ting. Fru Eller var også af præstefamilie, selvom hendes far havde været naturforsker - botaniker tror jeg - og der var mange fine ting i porcelæn og sølvtøj, og det blev min store fornøjelse at få lov til at dække og pynte bord, når der skulle være gæster. Den store have var jo altid leveringsdygtig i blomster og grønt året rundt.

Ja, haven var jo også et kapitel i præstegårdslivet; den var virkelig som man drømmer, at en præstegårdshave skal være med plæner, roser, sommerblomster og store træer og naturligvis en kærlighedssti; der var en meget smuk rødtjørn, syrener og en guldregn; den sidste var meget stor, og stammen var tvedelt, således

Teksten bag på billedet var sådan: Kære Lis! Til minde om alle de mange blomster, De satte i vand for os d. 18/9 1938, sender vi Dem dette med tak for god og venlig hjælp den dag og mange andre dage. — Glædelig jul! Deres Grethe og Edv. Eller.

at der var plads til en hængekøje. Der sov fru Eller altid middagssøvn om sommeren, men når den var ledig, kunne vi andre jo også dase i den. Der var også pære- og æbletræer og blommetræer og en stor køkkenhave, hvor der bl.a. var aspargesbede, så frugt og grøntsager var der ingen mangel på.

Dagen startede tidligt og sluttede sent. I flere år var der drenge, der skulle med det tidlige morgentog til Esbjerg i gymnasiet, og fru Eller stod altid op for selv at smøre madpakkerne og spise morgenmad sammen med dem. Og så kom vi ellers dumpende efterhånden som vore mødetider var og præsten til allersidst, men han var også den sidste til at gå i seng, jeg tror, at klokken ofte blev henad 3. Morgenmaden indtoges i en lille stue ved siden af køkkenet; den blev kaldt bogstuen, fordi den var fyldt med reoler fra gulv til loft og faktisk var et anneks til præstens studereværelse, hvortil der da også var dør ind.

Ellers var spisestuen anbragt meget upraktisk i den anden ende af det lange hus, hvorfor det var nødvendigt med et rullebord til at transportere maden på, og jeg synes, at jeg den dag i dag kan høre kørebordet komme knirkende gennem gangen. Spisestuen var domineret af et stort rundt bord, hvorom der sagtens kunne sidde 8-10 mennesker, og når det ved festlige lejligheder blev trukket ud med 2-3 pladser, ja, så kunne der sidde 24. Ved det ene vindue ud mod haven havde fru Eller sin plads, her sad hun med stoppe- og lappetøj eller strikketøj og stramajbroderi, fru Eller var meget flittig, men der var jo også mange mandfolk at holde tøjet for. Fru Eller havde det som min farmor havde det, hun kunne nemlig læse samtidig med, at hun strikkede strømper, og hun havde et stativ til at stille bogen i; det var nok lavet af en af drengene i sløjdtimen. Fra spisestuen var der fløjdøre både ind til dagligstuen og havestuen.

I dagligstuen var der gamle mahognimøbler, et ovalt bord, en sekretær, en piedestal, et klaver og to bogskabe med glas for dørene, og endvidere et sybord med en smukt broderet stol.

I havestuen var fru Ellers lille skrivebord, reoler med skønlitteratur, en lille sofa og lænestole. Udenfor var der i de første år en gammel træveranda overgroet af vin, der var hyggeligt at indtage eftermiddags- eller aftenkaffen. I 1938 blev den afløst af den nuværende murede veranda, men familien syntes, det var synd, at vinen skulle gå til, så stammen blev ført ind i den nye veranda. Om den er der i dag, ved jeg ikke, og jeg har nu aldrig set druer på den.

I forgangen hang en gongong, hvormed vi blev kaldt til måltiderne; ja, der var sågar to gongoner, for på det store konsolspejl stod en orientalsk gongong, der var ophængt i et træstativ, den var smukt ciceleret. Der var gammeldags ringeapparat, der bestod af en stang, man trak i, og så ringede en klokke, der kunne høres over hele huset. En lignende klokke befandt sig i køkkenet, men den havde forbindelse til spisestuen, og der trak man i en fin broderet klokkestreng; det var en

klokkestreng med mening i, og ikke som de pyntegenstande, der senere er blevet moderne.

For at fortsætte dagens gang, så spiste vi middag kl. 12.10, når alle var nået hjem fra skole og arbejde, og vi havde bestemte pladser om bordet. Forretten øste fru Eller op, når præsten havde bedt bordbønnen, og så gik samtalen ellers livligt om bordet; det gjorde den ved alle måltider. Efter aftensmaden samledes vi i havestuen til aftenandagt; det var naturligvis frivilligt, men det var nu en smuk og hyggelig skik, som jeg fulgte, når jeg ikke skulle i aftenskole. Og så kom dagens vigtigte måltid, aftenkaffen, det var det i hvert fald efter præstens mening; der samledes alle der kunne, og så drøftede vi dagens begivenheder, store som små. Det almindelige traktement var julekage med kanel, og det kaldte pastor Eller hundebrød, for mindst hveranden bid af hans kage gik under bordet til hunden, en ruhåret terrier, der hed Tulle, og det kunne ses på Tulle. Det skete naturligvis også, at vi fik æblekage, for æbler var præstegårdshaven jo leveringsdygtig i.

Og så årets gang. - Jeg har aldrig oplevet juleaften i præstegården, men alle juleforberedelserne. Der skulle forberedes meget, og fru Eller lagde en plan for hele december måned. Nogle småkager blev bagt ved bageren (bager Hansen i Nørregade), for der var nok grænser for, hvad een pige kunne overkomme. Og jeg husker også et år, da der slet ikke var nogen pige, da blev vi alle sat i sving, bl.a. blev Hans og jeg sat til at røre sandkage, og den skulle røres mindst 1 time, og det blev den. Der blev lavet konfekt, og det foregik rundt om spisebordet, og det var festligt; der blev lavet fint chokolade til at byde gæster, og drengene fik hver en klump marcipan, som de selv måtte bruge fantasien til. I mange år var det mit arbejde at overtrække marcipanen med chokolade, for jeg var veninde med Kirsten Antonius og havde forsøgt at lure hende kunsten af. Juleaftensdagsfrokost var jeg med til, før jeg rejste hjem til mine forældre, og der var alt, hvad traditionen foreskriver og endda grisetæer i gele, for det var præstens yndlingsret. Juletræet var helt til loftet og pyntet med flag, jacobsstiger, hjerter, kræmmerhuse o.s.v. og så med små røde pigeoner.

Men inden vi nåede så langt, så havde vi også i julemåneden været til julekoncerter, både i kirken og Arnbjerg eller Håndværkerforeningen, i hvert fald altid til Sangforeningernes koncert, hvor pastor Eller for det meste holdt juletalen. Overskuddet ved disse koncerter gik til »Juleindsamlingen«, og på den tid havde man ikke alle disse sociale foranstaltninger, som man kender i dag, og der var megen arbejdsløshed og nød. Nogle dage før julen samledes et udvalg i præstegården; det bestod vel af menighedsrådsmedlemmer og byrådsmedlemmer, jeg ved det knap nok, og så blev der uddelt penge og tøj. Tøjet var indleveret i præstegården i løbet af året, og så var der en flok damer, der en gang om ugen eller hver 14'de dag kom og syede om eller reparerede, og disse fik så kaffe og kringle. Der

var mange møder i præstegården, hvor der blev serveret kaffe og kringle og sommetider æblekage, og alt det gik ud af præstens lomme.

Julen var en travl tid for præsten; han skulle holde prædiken på sygehus og alderdomshjem og naturligvis i kirken, og selvom han delte arbejdet med kapellanen, så var der ikke megen tid til hjemmehygge. Foreningsjuletræer krævede også sommetider præstens nærværelse, ialtfald altid festen i »Grundtvigsk Ungdomskreds«, som var pastor Ellers hjertebarn.

Der var mange fester i årets løb og årenes løb. Der var almindelig fødselsdage, runde fødselsage, Povls konfirmation, hr. og fru Ellers sølvbryllup. Altid når man havde fødselsdag, stod der ved ens kuvert på morgenbordet flag og blomster, og der lå pakker. Det år jeg blev myndig (21 år), blev mine forældre inviteret; de skulle både spise middag og bo i præstegården og overvære »Fælleslæsning« i ungdomsforeningen aftenen før, og på selve fødselsdagen havde Ellers inviteret alle de optrædende og mine venner og veninder til chokolade og kaffe. Både præstens og fruens runde fødselsdage var jeg med til, somom jeg hørte til familien, også til sølvbrylluppet naturligvis. Det var jeg stærkt engageret i, for ungdomsforeningen lavede æresport, og foreningens kor sang om morgenen, og så havde jeg fået den opgave at tage mod blomsterne, der kom, og sætte dem i vand. Jeg har kun i en gartnerforretning set så mange blomster på een gang; jeg fik også til minde om dagen et billede, der blev taget dagen efter af sølvbrudeparret imellem alle blomsterne ude på verandaen.

Sølvbryllupsfesten forløb ellers med middag i præstegården for familien, gudstjeneste i kirken og stort kaffebord på Hotel Varde med mange mennesker, mange taler og mange sange; jeg husker, at pastor Eller holdt en meget smuk tale for sin sølvbrud, hvorefter vi sang Bjørnsons »Jeg kører frem gennem strålefryd«.

De fire af krigens år tilbragte jeg i præstegården, og der er også erindringer i forbindelse hermed. Den 9. april fik vi jo meget travlt med at mørkelægge, og jeg blev tildelt en gammel portiere; men for at kunne få luft om natten, måtte jeg pille den ned, når jeg gik i seng, og så gjaldt det om at huske, at jeg ikke måtte tænde lys, hvis der blev luftalarm.

Om aftenen den 9. april gik fru Eller og jeg ned på Torvet for at opleve atmosfæren der; det var en mærkelig fornemmelse, at man kun kunne skimte nogle skygger, og man syntes, at det puslede i alle kroge, men det var sikkert andre borgere, som var der i samme ærinde som vi.

De kolde og hårde vintre, vi netop havde i krigsårene, var absolut ikke behagelige i det store hus. Centralvarmen var ude af drift, og der blev sat en kamin op i spisestuen og en brændeovn i præstens studereværelse, men på den måde kom vi hinanden nærmere, for alt foregik i spisestuen. Vi sad omkring bordet om aftenen med hver vort arbejde; drengene med lektier, fru Eller og vi unge piger med

lappe- og stoppetøj, og det var der meget af. Vi hørte radio, og fru Eller læste af og til højt for os, og så kom præsten jo ind til aftenkaffe, som var blevet til erstatningskaffe og rugbrød med margarine, men vi havde det trods alt hyggeligt. Det var værst, når vandet frøs, så måtte vandet hentes ovre på skolen, og så var det så som så med hygiejnen. Jeg mindes også, at alle gamle aviser blev lagt i blød i badekarret, og så stod fru Eller og Povl og vred dem op til briketter til kaminen. Om sommeren nød vi til gengæld haven, og ungdommen havde også et fristed ude på Isbjerg, hvor »Grundtvigsk Ungdomskreds« holdt til. Ganske vist kunne vi ikke tænde Sct. Hansbål, men vi kunne holde fest alligevel, og vi spillede komedie og havde travlt med at holde hus og anlæg. Ja, man kunne ikke bo i Varde præstegård uden at komme med i dette ungdomsarbejde, og det har da også været en stor berigelse for mig, noget som jeg måske først rigtig kan se nu.

I 1942 fejrede byen sit 500 års jubilæum, og alle præstegårdens beboere var vist involveret i arrangementet på een eller anden måde. Både pastor Eller, Hans, Povl og jeg var med til at spille »En Konge kom«, og det var en oplevelse i sig selv, men det gav også et samarbejde mellem alle byens ungdomsorganisationer, som vist har haft virkning lige siden. Det medførte også, at »En Søndag på Amager« blev opført i præstegårdshaven i 1944.

Min Far døde sommeren 1944, og da min Mor flyttede her til Varde, var mine dejlige ungdomsår i Varde præstegård forbi.

Barn i Varde præstegård i 1950'erne

Af sognepræst Jens Kvist, Skads

»Pastor Kvist, vil De ikke godt sende saltet videre?« - Det er fru Holm, den tidligere Odense-biskops kone, der spørger, og jeg sidder - nok lidt skadefro - og tænker: »Hvor er det dog typisk for min far! Hver gang noget bliver sendt bordet rundt, når det aldrig længere end til hans plads!« Men skadefryden får nu ikke nogen lang levetid. Spørgsmålet bliver nemlig gentaget, denne gang højere end før og til min befippelse får jeg øje på det famøse salt, ikke ved min fars, men ved *min* plads! Pastor Kvist - det er mig! Jeg er jo lige blevet ordineret for en time siden, og det er i den anledning, at vi befinder os i Odense Bispegård. Jeg må se at vænne mig til den nye titel. - Det var ellers festligt i domkirken. Mange gode venner var mødt op, også langvejs fra, og sådan noget bliver man både glad og rørt over. Men mest rørt tror jeg nu alligevel nok jeg blev, da jeg efter gudstjenesten blev lykønsket af min gamle klasselærerinde helt tilbage fra 1. klasse, *Karen Magda Larsen,* der sammen med sin mand havde gjort den ikke helt korte tur fra Varde til Odense i den anledning. Sådan noget varmer! Og samtidig bliver man belært om, at fortid og nutid ikke er to af hinanden uafhængige tider; men de er knyttet sammen af et bånd, som jeg bliver mere og mere tilbøjelig til at kalde skæbne. Nuvel, måske oplevede man det engang som noget tilfældigt. Men når man ser tilbage, danner der sig et mønster. Tilfældet er blevet til skæbne, *min* skæbne, mit livs historie. Og man kan jo godt blive en smule vemodig, når man ser tilbage på alle de år, der er gået. Og det er lige just, hvad nærværende skrifts redaktion har bedt mig om - nå ja, altså ikke om at blive vemodig, men om at se tilbage. »Kunne du ikke fortælle lidt om, hvordan det var at være barn i Varde præstegård?« spurgte een af redaktørerne. Såmænd *også* en lærer helt tilbage fra 1. klasse, nemlig min gamle regnelærer *V.A. Nielsen,* nu viceinspektør på Brorsonskolen i Varde.

Og det vil jeg så prøve på. Men jeg må tage mig nogle forbehold. Det bliver *ikke* erindringer i utide, som det ellers er på højeste mode at skrive. Ej heller bliver der tale om *hele* min barndom, det er der ikke plads til. Derfor har jeg valgt at begrænse mig til de tidligste år (dvs. ca. 1954-58) med en enkelt undtagelse).

Fra dengang, hvor det kunne lade sig gøre at komme fra een gade i Varde til en anden uden nødvendigvis at skulle op og ned ad ti ensrettede andre gader for at nå frem. Hvor Frederik VII stod på torvet og med utrætteligt tålmod prøvede at komme af med sine sidste lodsedler og vel derfor havde stillet sig i nærheden af rutebilstationen, der lå dér dengang. Hvor vi havde en meget larmende nabo, nemlig Stålværket, der drønede og bragede døgnet rundt. Om natten kunne det være svært at skelne torden fra den lyd det gav, når de hestetrukne jernbanevogne læsset med gammelt jern bevægede sig hen over stålværkets toppede brosten. Hvor mælkemanden i sin røde bil ringede med klokken, tog imod ordrer, gentog hver enkelt og understregede med et lille fløjt, at det var forstået. Hvor mor ringede med den store skibsklokke, når det var tid at komme hjem (den kunne høres over hele kvarteret). Men først og sidst er barndommen de mennesker, der omgiver een (hvilket selvfølgelig ikke kun gælder for barndommen!). Derfor vil den, der læser dette, komme til at møde nogle af de mennesker, der udgjorde min verden dengang. *Nogle af* - langt fra *!* Det ville kræve en bog, langt tykkere end den, De sidder med i hånden.

Hvis nogen går rundt og tror, at atmosfæren i Varde præstegård i 1950'erne bare i mindste måde kunne minde om den i Nøddebo ditto, må jeg desværre tage nogle bristede illusioner på min samvittighed. Mit barndomshjem var i højeste grad præget af, at vi var så mange, som vi var. Da vi var flest, var vi foruden mor og far seks søskende og en ung pige. Jeg har senere med dyb undren tænkt tilbage på den tålmodighed, disse unge piger må have været udstyret med. Vi børn var faktisk ret skrappe mod dem. Men de fleste lærte hurtigt at give igen af samme skuffe, hvilket de havde vore forældres fulde sympati til. Dog skete det, at een og anden truede med at sige op. Resultat: Hastigt sammenkaldt ekstraordinært familiesamråd, hvor mor med rablende tungefærdighed redegjorde for husets almindelige stilling i givet fald: Vi skulle få lov til at vaske hver eneste lille teske af, feje og vaske gulve overalt og i det hele taget påtage os alle den unge piges pligter. Efter en sådan omgang tror jeg såmænd nok, at atmosfæren de næste par dage kunne have en hvis lighed med en søndag eftermiddag i Nøddebo Præstegård. Men det fortog sig heldigvis hurtigt. Og som sagt faldt langt de fleste af de unge piger ind i tonen, og det var altid med sorg, vi tog afsked med dem.

Der var højt til loftet derhjemme, intet meningstyranni på nogen måde. Derfor var der altid vilde diskussioner ved aftensbordet, og vore forældre *gad* diskutere med os. Nok var vi børn, men børn har også krav på at blive modsagt, hvis de siger noget sludder! Det var ytringsfrihed under ansvar, man fik lov at stå til regnskab for, hvad man sagde. Naturligvis hændte det da af og til, når vi søskende diskuterede indbyrdes, at argumenterne slap op. Så måtte man jo gå over til de mere personligt prægede udtalelser, som jeg p.g.a. en vis form for selvcensur undlader at gengive her. Da udartede det sig til veritable skænderier, der ganske

overdøvede stålværket ved siden af. Så kunne det ske, at far lagde kniv og gaffel og hamrede en næve i bordet, mens han råbe: »NU kan det være NOK! Hold så mund!« - Resten af måltidet indtoges i dybeste tavshed.

Men der var ikke blot højt til loftet, der var også åbent udadtil. Når jeg tænker tilbage, synes jeg, at der altid var fremmede mennesker i præstegården. Det er selvfølgelig ikke rigtigt, men der kom og gik folk ustandseligt. Det kunne dreje sig om noget rent tjenstligt, en dåbsattest f.eks. (det var nu mest om onsdagen, hvor kordegnen *Kristiansen* havde fridag, hvilket han venligt, men yderst bestemt, meddelte folk, hvis de var kommet til ham først denne dag i ugen). Det kunne være et brudepar, der skulle til generalprøve i kirken. Eller det kunne være gode venner, der dumpede ind (selvfølgelig mest hen under aften). Og så var der salmesangafterne! Jeg vil ikke påstå, at det var med ubetinget begejstring vi børn så hen til disse aftener. Vi var nemlig tvangsindlagt. Ikke sådan, at vi skulle deltage; men det var simpelthen umuligt at opdrive et rum i huset, hvor man ikke kunne høre klaveret og sangen ganske tydeligt. Så mange af vore salmer har jeg lært »lodret nedenfra«, hvilket jo altså senere er kommet mig til nytte. Og der var god tid til at lære dem! For man kan ikke med blot et gran af ærlighed i behold påstå, at Herrens syngende folk i dagligstuerne jappede gennem salmerne! Hver en ting under himlen har sin tid, og det havde afsyngelsen af disse salmer så sandelig også!

Jo åbent var der, og det gjaldt også m.h.t. kammerater, hvilket sådan set var meget naturligt, vi havde jo meget plads. Det var ikke alle kammerater, der forstod når far pjattede med dem eller med os i deres nærværelse. Jeg kan huske, at han engang gjorde een af Mettes veninder (som *ikke* var fra Varde!) ganske forfærdet ved at sige: »Naturligvis må du mene, hvad du vil, bare du mener det samme som mig!« Da de var blevet alene, udbrød veninden: »Det er vel nok en intolerant far, du har!« Men som regel forstod de da, at det kun var pjat, når far bebrejdede dem, at de ikke havde hørt det sidste nye, så kunne de jo ikke fortælle ham det.

Vores nabos dreng hed Jens som jeg selv. Det var overportner Hansens søn helt oppe fra toppen af Stålværket. Hans storebror hed Ole, og for at skelne blev vi kaldt hhv. Oles Jens og Præstens Jens. Og vi kaldte også hinanden det. Jeg har fået at vide, at når vi mødtes om morgenen, hilste vi på hinanden med ordene! »God morgen, Oles Jens!« - »God morgen, Præstens Jens!«. Det kan jeg ikke selv huske, men det er da meget sødt. Ihvertfald havde Oles Jens og Præstens Jens en fin barndom sammen. Præstegårdshaven bød på uanede muligheder (dengang var den ikke nær så veltrimmet som nu). Dels byggede vi huler rundt omkring, dels tilbragte vi en stor del af tiden i vort yndlingsæbletræ midt i haven, hvor vi enten gnaskede æbler i os eller sad parat med æbler i favnen til brug som kasteskyts mod eventuelle æbletyve. Og dem var der mange af! Det var skægt at

bombardere dem med æbler, når de kom listende - var det måske ikke æbler, de var kommet for at få? Eller vi rendte rundt inde på stålværket, hvor der var en masse spændende ting at se på. Eller vi sad i fru Hansens køkken, (jeg på min yndlingsplads på køkkenbordet ved vinduet, hvor jeg kunne se ned i vores eget køkken) og gumlede fru Hansens lækre hjemmebagte boller i os. Eller vi tog på en tomandsudflugt ud i Varde Kær, der dengang virkelig havde præg af kær; en vidunderlig vej var Kærvej dengang. Den slog et slag til venstre lige efter stålværket (det kan lige anes endnu), og så var man lige pludselig ude på landet med en bondegård og køer og græs og det hele. Eet sted vidste vi, at vi ikke måtte komme; Ned til åen! Den har i årenes løb krævet mange ofre; blev dette forbud overtrådt, var der ingen nåde at hente: En endefuld og på hovedet i seng, ligegyldigt hvad tid på dagen det var. Og dommen var inappellabel!

Jeg sagde før, at det var højt til loftet derhjemme. Hermed fik jeg sagt indirekte, at der *var* et loft, som man ikke skulle forsøge at skubbe til. Undskyldninger eller bortforklaringer blev betragtet som noget, der hørte til på den anden side af loftet. Og her havde vi ikke noget at gøre. Hvis vi nu f.eks. kom til at baldre en rude, så kunne far da godt blive irriteret og ærgerlig for ikke at sige vred. Penge var der ikke så mange af dengang: bevares, jeg skal da ikke sammenligne vores økonomi med hedebøndernes fra forrige årundrede (det var vore forældre ellers altid lige på kanten til, når vi bad om flere lommepenge), men præstelønnen var ikke stor. En knust rude kunne godt mærkes på budgettet. Men hvis vi bare kom med det samme og sagde, hvad der var sket, så gik uvejret hurtigt over igen. Men prøvede vi derimod at bortforklare eller undskylde med, at »vi kunne ikke gøre for det« eller »det var ikke vores skyld«, så blev det lille uvejr til en vulkan i udbrud: »Årrhh! VRØVL! Hvis ikke DU kan gøre for det, hvem kan så? Jeg vil ikke høre på sådan noget forbandet sludder! Nu kan du selv komme til at betale for den rude!« Noget ganske andet var, hvis man sagde: »Det var mig, der gjorde det, men det var ikke med vilje.« Det var redelig snak. Her prøvede man ikke at løbe fra noget; man tog det ansvar på sig, man skulle. Denne skarpe skelnen var uden kompromis'er. Det er da heller ikke tilfældigt, at eet af de foredrag, far tog rundt med dengang, hed: »Kan man gøre for, at man er, som man er?« - Vi kendte svaret!

Transporten til disse foredrag er også et kapitel for sig. Den foregik i en gammel Chevrolet med vognmand *Peter Nielsen* bag rattet. Og han har garanteret aldrig fået een eneste fartbøde! Roligt og sindigt bevægede han sig ad de snoede veje. Jeg kan huske, engang hele familien var ude at køre med ham, at Karsten, min ældste bror, hviskede: »Kan I se, hvad det er derude?« Vi kiggede ud ad vinduet (hvorpå der var monteret rigtige rullegardiner) men kunne ikke se noget. Karsten sagde: »Kan I da ikke se, at der er en skovsnegl, der er ved at overhale os?«. Nej, farten var ikke overvældende, men vi nåede da altid frem (omend af

og til efter en lille »omkørsel«, fordi Peter Nielsen bestemt mente, at vejen var blevet vendt 180° siden han havde været der sidst.). Der var hyggeligt i Peter Nielsens bil. Vi nød at blive transporteret til f.eks. juletræ i Mejls skole, hvilket var en fast tradition hver år. Far læste op for de voksne og fortalte »Ringeling« for børnene (jeg skal vende tilbage til, hvem Ringeling er). Landsognet hørte med i billedet - og gør det stadigvæk. Vi så skolekomedie, sang julesange og dansede om det store juletræ og fik godteposer; altsammen under ledelse af *Gammelbys,* skolens enestående førstelærerpar, som jeg senere kom til at lære at kende på anden vis, da jeg under Jens Gammelbys sygeorlov fik en måneds vikariat derude på skolen, hvor jeg garanteret lærte mere, end eleverne gjorde. Men det var juletræet, vi kom fra. Når det hele var forbi, satte vi os ud i Peter Nielsens bil, der selvfølgelig i mellemtiden var blevet iskold. Men hjem kom vi da, godt trætte, men i vældigt humør.

Jeg sagde før, at jeg fornemmede en evig kommen og gåen af folk. Det passede selvfølgelig ikke. Vi var da også os selv ind imellem. Og så var der to, om hvem man ikke uden videre kan sige, at de kom og gik. Når de kom, var det nemlig altid for en længere periode. Og derfor hørte de faktisk med til husets faste beboere. Den ene af dem var min farmor. Her bevæger jeg mig ganske vist lidt ud over den kronologiske ramme, jeg ellers havde sat. Men hun er den enkelte undtagelse, jeg nævnede til at begynde med, hun må med i billedet, fordi hun hører til i billedet. En erindringsforskydning, hvad tiden angår, som erindringen så må indrette sig efter.

Min farmor var blevet alene i 1960. Hun boede i Birkerød, men p.g.a. store vanskeligheder med at færdes omkring, drejede det sig aldrig om smutture, når hun tog til Varde. Hun havde sin egen stue i præstegården, og her, i »Farmors stue« (som den hed mange år efter hendes død, indtil mor fik kontor der, så passede navnet »lissom ikke helt mere«) sad hun med sit strikketøj, en god bog eller Billed-Bladet, som hun købte hver tirsag, fordi de skrev så meget om kongehuset, hvis familiemæssige forhold hun, takket være samme Billed-Blad, vidste alt om. Kongetro, det var hun. Jeg kan endnu se hende tydeligt for mig, når de nytårsaften efter kongens tale spillede »Kong Christian stod ved højen mast«; det kostede hende kolossal anstrengelser at rejse sig op, men ikke tale om at blive siddende, når kongesangen bliver spillet!

»Farmors stue« var en stue med sine ganske bestemte ritualer, og jeg tror, de var med til at give stuen den ro og tryghed, der var i den. Eet af ritualerne (tirsdagsritualet) var: »Åh, Jens, du ville vel ikke gå ned og købe Billed-Bladet til mig, så er du rar«. Man sprang af sted, for man vidste, at når man var ved at åbne døren for at gå ud, kom tilføjelsen: »Og så kan du jo også lige købe et And-blad til jer.« Et andet ritual (som nok mest forekom om vinteren) var, at man kom ind i den gloende varme stue (sådan føltes det, når man kom ude fra vinterkulden)

hvor farmor sad med sit strikketøj; på bordet stod der en flaske sherry og nogle ubrugte glas. Men ikke et ord om dèt til at begynde med. Det skulle gå ordentlig til! »Nå, hvad har du så lært i skolen idag?« Man tænker sig lidt om. Jah, hvad har man egentlig lært? Det er ikke sådan at svare på. »Nåh, vi lærte såmænd ikke noget særligt?« - »Hvad! Lærte I ikke noget særligt? Det var da en mærkelig skole. (lille pause). Nå, noget har I nu alligevel nok lært, det er bare dig, der ikke har hørt ordentlig efter. (kommer pludselig i tanker om noget) Hør, forresten, var det ikke noget med et lille glas?« Så blev der skænket op. Farmor led ikke af vore dages skræk for alkoholens skadelige virkninger, men hun var jo også fra en tid, hvor man gav børn på ti år porter (naturligvis alt afhængigt af, hvem »man« var!). Og sådan et lille glas skader såmænd ikke, det har børn tværtimod godt af. Og så snakkede vi om alt muligt. Vi syntes især, det var sjovt at få hende til at fortælle om, dengang far var barn. Han plejde nemlig altid, når vi mukkede over at skulle gøre eet eller andet, at drille os med at sige f.eks.: »Se, da *jeg* var barn, da bad jeg ligefrem min mor, om jeg dog ikke godt måtte have lov til at gå mindst ti byærinder hver dag.« Vi vidste selfølgelig da godt, at det ikke passede, men det var nu ikke af vejen at gå til kilden selv og få det afkræftet: »Vist gjorde han da ej! Men Vagn var nu alligevel en god dreng.« Det skulle der heller ikke være tvivl om. Til sidst gik det stærkt ned ad bakke med farmor, og hun blev totalt afhængig af andres hjælp døgnet rundt. Og den dag idag kan jeg ikke lade være med at beundre mors helt enestående indsats. Der kunne gå op til flere døgn, hvor hun næsten ikke fik lukket et øje, og vi kunne se, hvordan hun var ved at segne af træthed. Men aldrig lod hun farmor mærke med noget som helst!

Den anden »fastboende« var Laurids, eller *Johannes Lauridsen,* som hans borgerlige navn var. De fleste Varde-borgere kan ikke have undgået at lægge mærke til ham, når han transporterede sit imponerende legeme rundt i byen, vel oftest til købmand Wulff, hvor han med sin stok udpegede de cigarer, der skulle sætte kulør på netop denne dag, eller den rødvin (nok mere de senere år), der skulle anvendes til at fejre eet eller andet. Hans evne til at finde en anledning var legendarisk. Det kunne være en god prædiken om søndagen, som prædikanten fortjente belønning for. Det kunne være mors uhyre velsmagende mad, der skulle takkes for. Eller anledninge behøvede blot at være, at een teolog havde sablet en anden teolog ned i et læserbrev i en avis (for Laurids var teologi hvad sødmælk er for en spædekalv). Nu fik jeg selvfølgelig ikke rødvin dengang, hvilket Laurids havde oprigtigt ondt af mig for. »De voksne bilder sig jo ind, at børn har godt af mælk, og du bør rette dig efter din mor, så undgår du vrøvl!« Laurids tog os børn alvorligt, vel først og fremmest fordi han ikke anede, hvad pædagogik var for noget. Han talte ikke til børn »ud fra deres egne forudsætninger«. Han prøvede ikke at gøre sig gode venner med os. Han var der bare, den samme over for børn som over for voksne. Hans tålmodighed var, som alt andet hos ham, enorm. Han

kunne køre rundt med mig i timevis i trillebøren ad de mange stier i haven. Han forstod ganske vist ikke, at det skulle være behageligt (endsige da ønskeligt, når det ikke var nødvendigt). Men når jeg nu bildte mig ind, at det skulle være fornøjeligt, lagde han da gerne tid og kræfter til. Det var jo en ganske harmløs foreteelse. - Hvad det derimod *ikke* var at påstå, at Gud boede i solen. Det kom føromtalte Oles Jens for skade at sige engang. Og herefter var han afskrevet. Det var »De« og »Hr. Hansen«, når Laurids talte til ham, hvilket ikke skete ofte. Der er ikke det mindste at sige til, at Oles Jens holdt sig væk, når Laurids var på besøg. At Laurids' måde at reagere på *også* var et udtryk for, at han tog børn alvorligt (han ville have reageret på nøjagtig samme måde, hvis en voksen havde sagt det) kunne hverken Oles Jens eller jeg selvfølgelig se dengang, hvilket jo heller ikke var at forlange. Her havde lidt pædagogik måske alligevel nok været på sin plads!

Men jeg indhøstede to kroner ved samme lejlighed, fordi jeg ikke var enig med Oles Jens. »Her har du en daler, fordi du i så unge en alder bekæmper panteismen!« sagde Laurids til mig (panteisme vil sige læren om, at Gud er tilstede overalt i naturen). Hvad Laurids *ikke* vidste i det højtidelige overrækkelsesøjeblik var, at jeg havde påstået, at Gud boede i kirken (det havde nok ikke været stort bedre). Men jeg syntes da, det var meget naturligt. Her havde han jo alt, hvad han skulle bruge: Kirkebetjent Hansen til at holde huset i orden, kordegn Kristiansen til at sørge for, at spædbørnene var stille under gudstjenesten (hans universalrecept lød: »Vend barnet om på maven!«), organist Brix til at spille til gudstjenesterne, og endelig præsterne til at læse op af det, han selv havde skrevet.

Lørdag aften fortalte far »Ringeling«. Ringeling er en trold, der ejer noget »krympetøj«, der gør ham mindre for hver knap, han knapper i det. Til sidste er han ikke større end en pegefinger, og har således gode muligheder for at gemme sig. Hans speciale er skoler, hvortil han bliver sendt af sin far, trolden »Slem«, med det formål at gøre livet surt for lærerne. Dertil har han adskillige »pulvere« til rådighed: Sandhedspulver, uartighedspulver, pruttepulver, os.v Han var fars egen opfindelse, og vi nød at høre ham fortælle Ringeling. Han gjorde det, vi ikke måtte, og han fik oveniøkøbet belønning for det, hvis han rigtig havde drillet en lærer; hvorimod han havnede i »kløma skinen«, hvis det var mislykkedes. Laurids elskede Ringeling. Han havde selv i sin barndom lært at genere disse »lærerkryb« og indhøstet mangt et anderkendende ord fra sin far, når han kom hjem med hovedet ophovnet af dagens lussinger. Så han var en opmærksom tilhører, hvad far ikke var upåvirket af. Når Laurids hørte med, havde Ringeling en forunderlig evne til at forvilde sig ind i konfirmandstuer, hvor det kunne gå ud over f.eks. »pastor Hyklesen«, der led så meget under verdens ugudelighed, at han måtte sluge et blad af sin salmebog hver morgen for at stå dagen igennem. Det var en kamp om at komme til at ligge på Laurids' mave under disse historier. Når Laurids lo, var det en ubeskrivelig oplevelse at være placeret på hans mave.

Nå, Laurids kom til at fylde meget, kan jeg se, men det gjorde han jo i det hele taget. Også i min barndom (og »voksendom« med, forresten.

Det skete selvfølgelig af og til, at man blev syg. Heldigvis, havde jeg nær sagt. Thi een af mine sygdomme kan jeg takke for et langt bekendtskab, eller det var nu helt korrekt behandlingen af sygdommen, der førte til det. »Imorgen kommer *Søster Gertrud* og giver dig et lille prik!« sagde mor henkastet, da vi havde sunget aftensang. Jeg tog mig ikke synderligt af det, da jeg hverken vidste, hvad »et lille prik« indebar, eller hvem Søster Gertrud var. M.h.t. det lille prik skulle jeg snart blive klogere. Jeg skreg som en gal, har jeg senere fået at vide. Men da det var overstået, opdagede jeg, at der faktisk befandt sig et menneske i den anden ende af sprøjten. »Hvor bor du?« spurgte jeg. »Ikke langt herfra, faktisk for enden af Vestervold; du kan jo komme og besøge mig en dag«, lød svaret. Og det gjorde jeg. Og det blev til mange, mange besøg. Først på Kærvej 6, siden nr. 12, siden Skansen (nummeret husker jeg ikke), siden Varde Sygehus og endelig plejehjemmet »Lunden«, hvor Søster Gertrud tilbragte sin sidste tid, inden hun døde af kræft. Søster Gertrud var et varmt og levende menneske, fuld af humor og livsmod. Der var trygt og godt i hendes lille lejlighed (der forresten nu ikke var så lille, da hun var flyttet på Skansen). Vi kunne tale om alt muligt, det var i den grad et fristed at komme, fordi hun var så åben, som hun var. Det gjorde, at man følte sig hjemme hos hende; og at føle sig hjemme vil jo sige, at man tør være sig selv uden at skulle forstille sig. Og det turde man, for det turde hun! Også hun kunne le højt og inderligt, og hun kunne være skarp! Hun hadede alt, hvad der smagte af hykleri og bedreviden. Det gav hende nogle drøje huk i det kirkesamfund, hun tilhørte, men det fik være. Hun kom ikke til deres møder for at blive lavet om eller dannet i de andres billede. At tale med hende var virkelig en form for *økumeni,* der var mening i (økumeni betyder »fælleskirkelighed«, hvad man langtfra kan sige om den økumeni, der er så populær for tiden: Fælleskirkelige kirkedage, fælleskirkelige vandringer rundt i Ålborgs gader, altsammen en kirkelig eenhed for øjet, som tre præster fra Ålborg stift har udtrykt det. Det skal *se ud,* somom der ingen uenighed er. Og det kan man jo også sagtens få det til ved bare at lade de brandfarlige spørgsmål ligge. - Sådan noget pjat var der intet af hos Søster Gertrud. Som sagt kunne vi tale om alt, også det vi ikke var enige om. Hun var kort sagt helt enestående, og det var da også ganske karakteristisk, at hun og Laurids kom vældig fint ud af det med hinanden til min efterkonfirmation (helt ærligt havde jeg været noget spændt, da jeg jo godt kendte Laurids' syn på Søster Gertruds kirkesamfund). Og ved hendes begravelse medvirkede såvel den fortræffelige metodistpræst Fletcher Nyberg som min far; sidstnævnte holdt båretalen, førstnævnte foretog jordpåkastelsen. Det var ægte fælleskirkelighed, fordi der på forhånd var noget eller nogen, man var fælles om, mens den falske fælleskirkelighed først skal støve een eller anden sag op, som den så kan samle

fællesskabet omkring. Hvilket aldrig bliver til andet end fælles skabagtighed!

Men den dag kom jo også, hvor eens formiddage ikke længere var til fuld disposition. Den 1. april 1958 gik jeg med mor i hånden over til vores store genbo, Sct. Jacobi skole. Det begyndte i den store gymnastiksal, hvor vi blev råbt op klassevis og derefter drog af sted med vores klasselærer/lærerinde. Og det blev som nævnt for mit vedkommende fru Larsen. Hende har jeg vel nok meget at takke for, også udover det, at hun den 26. april 1978 drog til ordination i Odense. Jeg var, hvad man i vore dage kalder en »langsom starter« - særdeles langsom, endda! Jeg skulle have forklaret tingene uendeligt grundigt, før det sad ordentligt fast (det skal jeg forresten stadigvæk), og her var fru Larsens tålmodighed enestående. Aldrig ærgerlig, aldrig noget med at udstille min langsomhed til morskab for resten af klassen. Men forklare, igen og igen, indtil den langsomme starter var kommet igang. Det er forresten fantastisk idag at sidde og tænke på, hvor forskellig skolen var dengang fra nu. Man stillede op i rækker i skolegården, når klokken havde lydt. Så blev rækkerne dirigeret ind alt efter, hvor pænt de stod (der var ikke noget med at være inde i frikvartererne, det krævede nærmest en lægeerklæring). Og stadig pænt i række på to og to forsøgte man at finde det klasselokale, man skulle være i den følgende time. Man fandt, gik ind og ventede på læreren. Når vedkommende kom ind, blev der ro; man rejste sig, indtil der blev sagt værsgo og sæt jer ned. Og når jeg siger ro, så mener jeg ro. Nu er jeg ikke lærer, men via konfirmandundervisningen får man jo en smagsprøve. Det er bestemt ikke altid nok at bede de unge mennesker om at være rolige, det kan være nødvendigt at råbe højt engang imellem, endda smide een og anden ud. Det skete selvfølgelig også dengang, men når jeg tænker på fru Larsens timer, kan jeg ikke komme i tanker om det. Skulle der endelig være optræk til uro (og med »uro« tænker jeg på et minimalt brud på stilheden, som en moderne lærer vel knap nok ville ænse), så behøvede fru Larsen blot at hæve øjenbrynene, alt imens hun bankede på kanten af katederet med sin vielsesring og nikkede i takt til denne banken. Så var der ro på stedet (hvad man idag ville sige, der havde været hele tiden.). Meget har ændret sig siden; nu er eleverne på fornavn med deres lærere (undtagen dem af den gamle skole), hvad vi aldrig ville have drømt om dengang. Men skulle der være nogle unge mennesker blandt denne artikels læsere, så tro ikke, at det var en »sort skole«, der er eller var tale om. Den var bare anderledes end skolen er nu, anderledes på godt og ondt.

Her vil jeg så ende mine erindringsglimt. Andet er det ikke blevet til og kan det heller ikke i en så kort artikel med en så omfangsrig titel. Meget, meget mere kunne der berettes om. Jeg var slet ikke klar over, at jeg kunne huske så meget. Der var mange andre mennesker, som også betød en masse for mig. Men man må begrænse sig.

Jens Baggesen skriver i et digt:

Der var en tid, da jeg var meget lille,
min hele krop var kun en alen lang,
tit når jeg den mig tænker, tårer trille,
og derfor tænker jeg den mangen gang.

Det har altid forekommet mig uforståeligt, når folk jamrer over, at fortiden er forbi (hvad fortider har det med at være!), og endnu mere, at man ligefrem som Baggesen *nyder* at jamre: »*derfor* tænker jeg den mangen gang«. Fortiden er jo ikke noget, der er gået fra vort liv; men hver dag, der gik, betyder minsandten også, at noget blev *lagt til.* Prisen for livet er og bliver nu engang livet, det er der ikke noget at gøre ved. Vil man livet, man må betale prisen. Og når jeg ser tilbage på mit liv, synes jeg absolut, det har været prisen værd! Som sagt i indledningen kan jeg da nok blive vemodig over alle de år, der er gået. Men det er da først og fremmest glæde og taknemmelighed, der melder sig. Glæden og taknemmeligheden over den opvækst jeg fik, alle de forskellige mennesker, jeg fik lov at møde, og alle de små og store oplevelser, der blev mig forundt. Kort sagt: Den skæbne, der blev min.

Til sidst et spørgsmål, som jeg allerede er blevet stillet flere gange: Hvorfor flyttede vi tilbage til Vestjylland (Tove, min kone, er også fra Varde, datter af nu afdøde smedemester L. Kjær Jensen, Nørrevold 10). Var det for at genfinde den tabte barndom? Nej, så naive er vi ikke, at vi tror, at man kan - og da slet ikke: skal! - det. Det er nok snarere selve egnen, klimaet, luften, der trak. Fornemmelsen af at »være hjemme« når det flade landskab dukkede op efter Vejen blev stærkere og stærkere de sidste år, vi boede i Nyborg. Og så sprang vi til, da Skads blev opslået.

Og det har vi ikke eet eneste sekund fortrudt.

Glimt fra en svunden tid

Af Hans Thomsen.

En del af denne artikel er bygget på, hvad en dengang aldrende vestjyde med en glimrende hukommelse, Jens Chr. Nielsen, Tinghøj, dengang 93 år, har fortalt mig af sine erindringer, og hvad jeg husker fra år tilbage.

Jens Chr. Nielsen fortæller:

Varde Nørremark lå indtil året 1792 hen som hede under Varde by. Der kunne enhver forsyne sig med lyng og tørv, og hvad der fandtes på heden, man havde brug for. Der fandtes på den tid overhovedet ingen bygninger på Nørremarken.

I Varde by var der nogle små landbrug, som ejede den landbrugsjord, der lå tæt op mod Varde by.

I 1792 blev heden matrikuleret og solgt - for en stor del til borgerne i Varde by,

Jens Nielsen, Mylsig med Vardeegnens sidste Studeforspand.

eller til dem, der var interesseret i at købe et areal af heden. Den nordligste del af Nørremarken med betegnelsen Langheden fandt byrådet dog var så øde, at der på disse parceller blev lagt den servitut, at der ikke måtte bygges beboelse, da man mente, at ingen kunne få føden der, men så ville komme til at blive en byrde for fattigvæsenet i kommunen.

Der skulle dog gå adskillige år, før opdyrkningen af heden kom igang, men i året 1907, da det første mergelleje i Blaksmark kom igang, og hvor der blev udlagt spor, tog opdyrkningen af heden sin begyndelse, og det blev da lettere at have med at gøre.

I året 1899 besluttede byrådet at bygge en ny skole i Tinghøj. Der blev købt materialer til opførelse af skolen, men da der så udbrød en storlockout, og alt arbejde lå stille, ville ingen håndværkere påtage sig at opføre skolen. En husmand på Nørremarken ved navn Jesper Svendsen påtog sig at bygge skolen, og med hjælp fra et par murersvende fra Horne blev, som vi kan se det i dag, da bygningen eksisterer endnu, arbejdet godt udført.

Om forsamlingshuset i Tinghøj fortælle:

En kreds af bønder fra Orten, Tinghøj og Mejls havde et forsamlingshus i Blaksmark. Det blev hovedsageligt brugt til foredragsmøder og gymnastik.

Forsamlingshuset blev i året 1906 købt af kromanden i Blaksmark Kro og sat op i hans have. Blaksmark Kro var på den tid et yndet udflugtssted.

En kreds af beboere i Orten, Tinghøj og Nørremarken - med Ole Nicolajsen, Jesper Svendsen, Elias Haltrup og lærer Rasmussen i spidsen - stod da for opførelsen af et forsamlingshus i Tinghøj. I 1927 blev der bygget lille sal, og i 1954 blev forsamlingshuset fornyet og rykket længere tilbage fra vejen. Huset har gennem årene været rammen om utallige møder og festligheder.

I Orten har der langt tilbage i tiden kun været syv gårde. To i Østerbyen, den ene mat. nr. 1 a, ser ud til at have været selvejende, den anden mat. nr. 2 a har været under Varde Bro.

De to gårde midt i Orten, mat. nr. 5 a og 6 a, har begge været under hospitalet i Varde, og de tre i Sønderbyen, nr. 3 a, 4 a og 7 a, har alle hørt under Nørholm.

De seks af gårdene ligger, hvor de oprindeligt er opført, men mat. nr. 7 a er i tiden flyttet.

Alle gårdene har haft jordtilliggende på 400 til 500 tønder land. Størstedelen deraf var hede og mose; der blev kun dyrket i ca. 40 tønder land agerjord.

Der blev før i tiden solgt en del brændte sten fra gårdene i Orten, da der var brugelig ler til fremstilling af brændte mursten, til eget brug og til salg, en stor del til Varde by. Det fortælles, at de brændte mursten i muren om den gamle kirkegård og bygningen »Hospitalet« i Vestergade, er opført af sten fra »Storbro« i Orten.

De syv gårde er i tidens løb udstykket i en større eller mindre grad.

Omkring året 1912 satte Ribe Amts Udstykningsforening sine spor i Orten, idet den købte 1100 tønder land hede ind imod Outrup Skel. Heden skulle opdyrkes og udstykkes til husmandsbrug. Der blev bygget en gård, hvorfra »administration og ledelse« skulle foregå. Gården blev bemandet med 2-3 karle og flere spand heste, og det var nok meningen, at de - foruden at dyrke heden op omkring gården - skulle være de kommende husmænd behjælpelige, som ville igang med et husmandssted på heden. Men der kom uforudsete hindringer, bl.a. verdenskrigen i 1914. Pengene slap op, og foretagendet måtte standses.

Gården blev med et passende jordareal solgt til Hans Kristensen, og den øvrige hede blev udbudt til salg.

En rigsdagsbetjent, H. C. Sønderby, som havde sin gerning på Christiansborg, rejste til Varde og gik til fods fra Varde til Orten Hede, hvor han købte 300 tønder land af den hede, der var udbudt til salg. Det var hans agt at opdyrke heden, og han byggede, som vi kan se det i dag, store avlsbygninger passende til arealet og et stort, herskabeligt stuehus.

Gården gav han navnet Sdr. Randsig, og han nåede, før sin død og samtidig med sit arbejde som rigsdagsbetjent, at få en stor del af heden opdyrket.

I den nordre ende af Orten fandtes en for egnen ikke ubetydelig mose, hvor mange hentede det fornødne brændsel. Fra mine yngre år husker jeg den aktivitet, der blev i mosen, når såningen af korn og roer var overstået. Da kom der folk fra nær og fjern til mosen for at grave tørv (kaste klyne kaldte man det). Det foregik i flere etaper. Først skulle tørvene graves op og lægges til tørring. Efter en tid med tørvejr skulle tørvene vendes, og efter endnu en tid blev de stakket i pyramider. Når de så havde stået en tid og var blevet tørre nok, foregik hjemkørslen af dem, så man må forstå, at den proces med at skaffe brændsel stod på en stor del af sommeren.

Under verdenskrigen fra 1940 til 1945, hvor tilførsel af udenlandsk brændsel var minimal, blev det påbudt i så stor udstrækning som muligt at udnytte landets muligheder for fremskaffelse af indenlandsk brændsel. Der blev da i mosen i Orten, som så mange andre steder, fremstillet tørv i en større målestok, end det var almindeligt, og den sidste tørvejord, der fandtes, blev vel på det nærmeste brugt.

Mosen blev så afvandet og kultiveret og er i dag frugtbart agerland.

Dalgas kom engang i sidste halvdel af forrige århundrede til Orten for at undersøge muligheden for anlæg af en plantage. Han fik skabt interesse for sagen og fik navnlig daværende gårdejer Hans Chr. Jessen, Niels Pedersen, Orten, og Christian Sørensen, Søndersig, til at interessere sig for sagen. Disse tre mænd kom til at danne den første bestyrelse for Orten Plantage, og i 1884 stiftedes aktieselskabet »Orten Plantage«, som nu i 1984 fejrede hundrede års jubilæum.

Gårdejerne i Orten og Sønder Sig afstod heden for 10 kroner pr. tønde land - udbetalt i aktier á 50 kroner pr. stk.

Der blev ansat en plantør til at lede arbejdet med beplantningen af plantagen, og desuden medvirkede selvfølgelig Hedeselskabet, men arbejdet blev dog udført af egnens befolkning.

Pløjningen forud for plantningen af træerne foregik naturligvis med heste, men der blev dog også anvendt et spand af stude, som ejedes af en mand, som boede i Mejlsig, ved navn Jens Nielsen. Han ejede forøvrigt det sidste studeforspand på Vardeegnen.

Jens Nielsen og en mand ved navn Mads Haltrup udførte en stor del af pløjningen før beplantningen af den 600 tønder land store plantage.

Den første plantør, P. Toft, blev ansat i året 1885. Han virkede dog kun i to år, idet han døde i 1887.

I 1888 blev Ole Nicolajsen antaget som plantør, og han virkede som sådan til 1917, hvor han da købte den daværende plantørejendom af Plantagen. Den kender vi nu under navnet Orten Plantørgård.

Plantagen byggede så plantørbolig med driftsbygninger i Plantagen, hvor de findes endnu.

Den i mange år værende plantør, Peter Sørensen, ansattes i året 1917. Han virkede ved Plantagen til 1963, hvor der blev truffet aftale med Hedeselskabet om driften af Plantagen.

Der hørte før i tiden til Plantagen en anseelig planteskole, hvor planterne blev dyrket, som skulle bruges i Plantagen, men egnens befolkning hentede også der planter til brug ved hegn og have. Planteskolen gav arbejde, hvor mange hentede en kærkommen dagløn.

Der er gennem årene solgt en anseelig mængde brænde fra Orten Plantage, en del til egnens befolkning, men en stor del i en årrække til borgerne i Varde by, hvor det blev leveret i rummeter klippet brænde.

Plantagen må anses for at være et aktiv for egnen, og man må med beundring tænke på de mænd, der for hundrede år siden, med den tids redskaber og midler, anlagde og plantede Plantagen.

Jeg har valgt at kalde, hvad jeg her har skrevet »Glimt fra en svunden tid«, og jeg håber, at en og anden kan finde fornøjelse i at læse om, hvordan der var engang.

En trænkonstabel fra 1920

Af fhv. gårdejer Kr. Møller Kristensen, Ølgod.

Forfatteren, der er født i Egknud netop før århundredskiftet, i 1899, har virket som aktiv landmand indtil 1960 bortset fra, at han i 1920 måtte forlade ploven for at tjene under fanerne som trænkonstabel ved det hestetrukne artilleri, og det er hans erindringer fra soldatertiden, som bringes her.

Et jævnt og muntert, virksomt liv på jord har ikke tidligere levnet Kr. Møller Kristensen ledige stunder til litterær virksomhed. Når han tog sæde ved skrivebordet, var det for at røgte de tillidshverv, som man betroede ham: En årrække formand for Ølgod Sogns Brandkasse, medlem af tilsynsrådet og senere formand for den daværende Ølgod og Omegns Spare- og Lånekasse, idag Bikuben. Og endelig formand for Ølgod Venstreforening, i hvilken han er æresmedlem. Men hans skribentvirksomhed er lykkedes så godt, at Dansk Artilleri Tidsskrift har bragt hans beretning om tjenesten ved 8. Artilleriafdeling i 4 hæfter 1985. Imidlertid har erindringerne overordentlig værdi udover det militærhistoriske.

Som tidsbillede og miljøskildring vil de fængsle, for nok foregår tjenesten langt fra egnen, men den brave soldat bringer sin vestjyske retsindighed med sig i tornysteret, og bag historier om soldaterlivet ser vi mellem linierne - og utilsigtet af forfatteren! - portrættet af en mand med et vestjysk sind, en rank pligtfølelse.

REKRUTTER I MARINEN OG VED FELTARTILLERIET

Den 11. oktober 1920 mødte jeg som rekrut på Bådmandsstræde kaserne (Christiania) og hjemsendtes den 2. oktober 1921 som trænkonstabel. Jeg lå hele tiden på stald 4, det var den nord-østligste af de 6 batteristalde, der lå ved den mægtige Kastanialle, tre på hver side og midt for nordenden af alleen boede smeden, og der var hans værksted også. Desuden var der også en gitterport ud gennem kasernehegnet, der på dette sted grænsede op til Marinens område. Lige uden for gik der en vej, der hed Refshalevej, og parallelt med denne en kanal, af lidt vekslende bredde, den kaldtes Trangraven. Altså vej og en kanal side om side, som man ser mange steder på Christianshavn, de kommer nordfra oppe fra orlogsværftet og træffes her ved Smedeporten, som er navnet på ovenfor omtalte gitterport, kaserneområdet og drejer her mod vest, netop ved stald 4. Refshalevejen går straks efter sammen med Prinsessegade, der fra samme sted havde sporvognslinie over Knippelsbro til den indre by. Kanalen tog derefter et lille sving uden om Islands-

plads, hvorefter kanalen hed Christianshavns Kanal, herfra gik en lille færgebådsrute Havnegade - Kvæsthusbroen - Toldboden.

Kanalen fortsatte så ellers som et led i kanalerne på Christianshavn. Stort set tror jeg trafikken i 1920 foregik, som jeg her har beskrevet, og det var vist såre fornuftig dengang.

Hvordan det er nu, ved jeg ikke stort om. Der sker jo meget i løbet af 65 år, især et sted, hvor et begreb som Christiania også spiller stort ind. Der falder mig en tildragelse ind: Jeg har en soldaterkammerat i Kvong, nr. 837, trompeter var han, vi var lidt forskellige, tildragelsen her er vist fra 1965 måske, jeg var gift, han havde en motorcykel, en søndag kom der et søndagsbrev fra Hans, det var den gang det kunne lade sig gøre, hvori der stod: »Bisserne har taget vores gamle kaserne, kom aldrig til Bådmandsstræde mere!« - Jeg har overholdt hans advarsel.

Jeg vender tilbage til Smededøren, den kunne de bruge, som havde nøgle til døren, det var mest civile, der havde arbejde ved eller på kasernen.

Smedeportsnøgler beroede hos vagtkommandøren i hovedvagten, hvor de kunne hentes af befalingsmænd, der skulle føre køretøjer eller enheder, der skulle den vej ud eller ind, det var ofte rekrutter, der blev lempet den vej bagud, altså af Refshalevejen ca. 1½ km, så var man nær en af Orlogsværftets hovedvagter. Her kunne vi slippe ud af voldområdet og ud på Kløvermarken. Der var god plads dengang, det var datidens flyveplads, hvor der foregik mange aktiviteter, og ude nær stranden lå der adskillige forter og faste batterier, der lå også ammunitionsbeholdninger og andre ting, som vi vist ikke havde rede på. Efter 1. februar blev vi ellers kendt med det, fra da af skulle vi stille 1 mand med 2 heste om natten til Ronden, ligeledes om dagen, man da til vagtinspektøren. De sydligste poster var Kastrup Fort og et par poster halvvejs nede ved Dragør. I vintermånederne var vi nok på Kløvermarken en dag i hver uge, vi skulle jo også passe skolen. Det var fire dage ugentligt af 7 timer foruden staldtjenesten, vi kedede os ikke! Vi begyndte at komme derud som ryttere, så efterhånden til spandkørsel og sluttelig kørsel med 2 og 3 spand. Omkring 1. maj 1921 kom vi der da så ofte, at vi blandt andet lærte at kende flere af vore medtrafikanter på Refshalevejen, mødte vi f.eks. her andre enheder af hæren på vores vej derud ad Kløvermarken til, ja så blev der da aflagt militær honnør, med appel og se til venstre og senere lige ud og rør! Det skal da indrømmes, at også på kanalen så vi kollegaer, altså matroser og værnepligtige søfolk, men sandt at sige ignorerede vi dem altid, der blev ikke hilst eller aflagt honnør. Vi var også altid under kommando, når vi red derud af, så det var vores befalingsmands sag at afgøre, om der skulle hilses eller ej, men det har altså ikke været obligatorisk at det skulle ske. Kanalen var, eller rettere, vandstanden i den, var også 1 m under vejbanen, som vi kørte på, så var der da også det, at der var andre vejfarende, der kunne blive impliceret i en hilsen!

Den 15. juni blev vi menige soldater, det var i pinsen, Tivoli åbnede, og vi fik

10 øre mere i dagløn for eftertiden, og vi skulle ikke mere ride på Kløvermarken, for vi skulle køre med kanoer på Amager Fælled. Så tredie pinsedag kørte vi ud af hovedporten ind på Prinsessegade, politiet var alarmeret og spærrede Torvegade så længe, at vi var svinget ind på denne og senere over på Enveloppevej og over Amager Boulevard, så ud på Artillerivej. Det var en omstændelig køretur. Så vidt jeg husker, var det da også den eneste gang, det skete med politiets medvirken, men jeg håber læserne forstår, at det føltes, som der det år var tre pinsedage.

Grundlovsdag skulle vi i artilleriafd. 4 batteri give en opvisning på Christiansborg Ridebane. Det var efter sigende en gammel tradition, som skulle genopfriskes, den havde vist hvilet fra omkring 1855, da den første afdeling flyttede fra Frederiksholms Kaserne til Bådsmandsstræde Kaserne. De tre uger, der var fra pinse til Grundlovsdag, blev ofret på at gøre spændkørsel med tre spand mere perfekt. Afstanden med kanonerne, der normalt er ansat under hensyn til, hvad der er nødvendig for at kunne skifte formation i marken, måtte nedsættes lidt. Min plads i batteriet var som mellemrytter, hvis hovedansvar i en sådan opgave vist kan siges at være at holde skaglerne så stramme, at de ikke rører ved jorden. At det var os, der fik det job, var vist, fordi vores chef, kaptajn Kirkebjerg var regimentets yngste batterichef, og måske også, at det var os, der havde den korteste vejlængde til nåleøjet, Marmorbroen, over Knippelsbro og så om til Stormbroen er der jo ikke så langt. Frederiksholm Kanal har det jo med at blive smallere efterhånden, som den nærmer sig Stormbroen, det forhold var mere udtalt dengang end nu, fortovet ud for Prinsens Palæ tog det halve af gaden. Der var intet valg, for hesten måtte op på fortovet og mellemhestene måtte føres sådan lidt sidelæns over rendestenen, mens stanghestene helst skulle lade sig slæbe rundt i svinget over gaden, mens lavetten var bremset. Det lykkedes at få bremserne fra i rette tid. Og tro mig om I vil, men vi kom både ind og ud uden skagleovertrædelser eller andre fortrædeligheder. Efter den heldige entre gik det let, vi vidste, at heldet var med os, og der blev på ridebanen vist hasarderede Evoleringer og andre finesser: der blev svinget ind på linie og kørt i stilling og afprosset og meldt klar til skydning, skønt ammunition var noget, vi ikke havde med,.

I de syv måneder, vi sled i det som rekrutter, husker jeg, at det skete, det kom på tale, hvad mon for en tosse, der havde sammensat vores trænkonstabelhold, vi var tretten jyder og tretten sjællændere og tretten københavnere! Københavnerne var flerårige kuske. Om det var en tosse eller ej? det var da i alle tilfælde ikke een, der var bange for trettentallet! Det var ikke noget, vi diskuterede den Grundlovsdag efter ridebaneopvisningen, nej, med hensyn til sammenligninger, så vovede vi at sammeligne os selv med de gamle hold, det er rart at turde det, men der er andet vi ikke kunne klare, og det var de matroser med de mørkeblå vide bukseben og i de mærkelige tunge fartøjer. Barkasser, tror jeg de kaldes, (men

havde ikke noget med restaurationsmøbler at gøre!). De sad i dem i to rækker, når de roede, en hånd ved hver åre, det hele så noget anstrengt ud. Jeg må dog nu indrømme, at det kun var, når man så dem herude bag ved os i Trangraven, at de ikke kunne komme til deres fulde udfoldelse. Vi har nu set dem ude i havneløbet, og må indrømme, der kom de til deres ret! Ja, jeg kan lige så godt indrømme det, matroserne fra Orlogsværftet havde distanceret os ganske eftertrykkeligt! Jeg tror, det var ved samme tid, de blev menige, som vi var blevet, jeg kan nu ikke så nøje huske deres terminer, men en tid efter skulle de præsenteres for forældre, kærester eller andre. Det så ud, som hele København var deres kusiner! Ja, en søndag var de ude at ro for sidste gang, hvordan det gik til, ved jeg ikke, men de var da sluppet ud af havneløbet. De kom roende helt oppe ved Langelinie, langs kajen ned med Larsens Plads, rundede Kvæsthusbroen og videre sydpå, passerede både Knippelsbro og Langebro, og efter en volte her returnerede de så tilbage gennem broerne. At sige det som det var, kort sagt, københavnerne var helt vilde med de blå, de viftede med flag, grønt og blomster fra begge sider af havneløbet fra Langebro, og ved Knippelsbro blev matroserne vinket op i kanalerne under Børsbroen, Holmensbro og Højbro, og så tror jeg nok, de på et tidspunkt var lige så underlige som københavnerne, så Gammel Strand skal de vist nok have passeret, men Stormbroen og Marmorbroen, som vi jo altså klarede os over i så fin en stil, der kom de i hvert fald ikke, for i 1921 var der ingen vand i kanalen der på det tidspunkt.

Det hele postyr skyldtes ene og alene, at der iblandt matroserne var en, der hed Frederik, ret og slet, han var tre dage ældre end mig, han blev senere gift med en svensk prinsesse, og var ellers dansk tronfølger! Så var der en, der hed Knud, han blev senere gift med en dansk prinsesse og var ellers dansk arveprins. Men ih, hvor det ligner københavnerne! Og vi andre må være henrykte for at det er sådan.

Den 10. juli 1920 var vi mange, der så prinserne Frederik og Knud i en ganske anden anledning. Det var ved festlighederne for Danmarks overtagelse af Sønderjylland efter verdenskrigens afslutning i november 1918. Denne overdragelse skete på grundlag af to folkeafstemninger blandt de i landsdelen boende vælgere. I henhold til dette valg kunne en international kommission overdrage det i 1864 til Tyskland tabte landområde ned til den nuværende landegrænse, syd om Tønder og nord om Flensborg.

Valgene skete efter 1½ års fransk besættelse af området. Styrken bestod af franske Alpejægere, der var populære i landsdelen. Festlighederne var planlagt således, at Kong Christian d. X og prinserne skulle overskride den gamle grænse ved Frederikshøj syd for Kolding den 10. april 1920. En eller anden overlevering havde bestemt, at kongen skulle passere grænsen på en hvid hest, og sådan blev det, det var jo ikke så stor en sag, kongen havde aftjent sin værnepligt ved dragonerne i Aarhus, hvis jeg ikke husker meget fejl, havde han også være eskadron-

chef i Randers. Videre var han jo kendt og beundret for sine solo rideture i København, hvor han som andre trafikanter var nødt til at se og respektere forholdene. Prinserne var da også vant til at have heste i Hofstalden, men der er forskel på en ridebane nær stalden og en landevej,. hvor der skal startes et optog, hvortil der samtidig strømmer til med mennesker fra alle sider.

Der sker nu det i trængselen, at en lille pige falder i en grøft, der var ingen pårørende lige i nærheden, nogle søgte at hjælpe tilrette, pigen var grædefærdig. Kongen havde straks overset det hele, og han fik hende op til sig, og satte hende på sin sadeltaske, så var alle vanskeligheder straks klaret. Festen er markeret af Majestæten og den lille sønderjyde! - Et smukt par som mængden straks giver plads for. Pigen er slet ikke så forsagt, som hun i første øjeblik så ud til. Prinserne er lettede over at kunne give deres heste frie tøjler - så er kursen sat mod Dybbøl! Dybbøl, hvor så mange livstråde er revet i stykker, men hvor der i morgen skal knyttes så utrolig mange bånd.

Nøjagtig tre måneder efter melder prinserne sig som rekrutter ved marinen. Ved samme tid melder undertegnede sig som rekrut ved feltartilleriet. Et par barske våbenarter, der dog har det tilfældes, at soldaterne ikke plages med hysterisk strækmarch og lignende!

En episode under og efter en hestetransport fra Båndsmandsstrædes Kaserne til Jægerspris i 1921, før skarpskydningerne i september:

Vi var tre mand, der blev sendt afsted til Jægerspris med ni heste. De tre var med officerssadler og skulle afleveres til navngivne befalingsmænd, så var der seks heste, der skulle udvekles med seks andre, som skulle med tilbage til sygestalden dagen efter.

Hesten med sadel, som jeg skulle aflevere, var til oversergent, berider Bylow Nielsen, regimentsstaben. Jeg skulle kun have to med tilbage, foruden min tjenestehest, og jeg tror, det forholdt sig ligesådan med mine to kammerater.

På vejen til Jægerspris rastede vi blandt andet i Lynge. Ved opbruddet derfra opdagede jeg, at en stigbøjle med rem, som ellers var sikret ved en låseanordning, var borte fra Bylow Nielsens sadel. Så vidt jeg husker, var det på en plads nær kirken, vi rastede på. Der var ingen folk at se, men jeg var ikke tilsinds at forlade byen, inden jeg havde sikret mig en kontakt, jeg evt. kunne holde mig til. Jeg kikkede på husene, om jeg kunne se, om der var et, der så mere tilforladeligt ud end de andre, løb derhen og ringede på. Det var hos dyrlægen, han var ikke hjemme, men det var hans kone, hun præsenterede sig sådan, spurgte, om det ikke var noget, hun kunne hjælpe mig med. Jeg svarede, at det håbede jeg og fortalte så, hvad jeg havde været ude for og spurgte så, om hun troede, hendes mand havde noget imod, at jeg ringede ham op i aften for at forhøre, om hvordan jeg helst skulle forholde mig? Det vidste hun, at jeg gerne måtte, hun gav mig telefonnummer og en gunstig tid til det. Jeg gav hende min adresse, og hun var så flink at sige,

at nu ringede hun straks til politiet, dersom der skulle blive anmeldt hittegods.

Tre timer senere var vi ved lejrvagten i Jægerspris. Jeg stod og bandt mine heste ved bommen. Vagtkommandøren kom ud: Er det trks. 829? - Javel! De mangler en stigbøjle, den har dyrlægen i Lynge afleveret for en time siden!

Ja, det var faktisk dagens lyspunkt!

Det var en daglig begivenhed fra 1921. Nu i 1986 kan man undres over, at det overhovedet kunne lade sig gøre for tre mand at ride fra Christianshavn, tværs gennem byen over Lynge, Slangerup, over pontonbroen til Jægersprislejren 50 km på en sadelhest og med en håndhest på hver side!

Nogle dage senere end foranstående tur til Jægerspris foretoges den årlige tur til Jægersprislejren. Fra Bådsmandsstrædes Kaserne fulgtes 2. og 4. batteri ad og var samtidig stationeret i lejren, vi fulgtes også ad derfra over Nordsjælland, hvor vi så på tilbagevejen deltog i efterårsmanøvren.

En dag tømtes så den gamle kaserne fuldstændigt. Der var kun fem til seks mand tilbage af den faste stab, og så var der måske ti arbejdssoldater til hjælp for den civile arbejdsmand, som holder veje og kloakker farbare, og måske et par trebenede heste i dyrlægens stald.

4. batteri rykkede ud med fire kanoner, fire ammunitionsvogne, tungt lastede, det var skarpskydningsturen, der afvikledes. Der var stigkærren med dens apparatur og så en lang række trainvogne, altså fægtningstrænet, endvidere et par køkkenvogne, de kommer nok ikke i brug den første tid, for lejrhusholdningen er meget velanskreven, og den kommer vi normalt tilbage til hver aften. - Der står spisesedlen hveranden aften på stegte ål og stuvede kartofler, og så ellers hvad soldater kan lide!

Men der kommer jo en dag efter denne.

Den 26. september var jo kongens fødselsdag, og så begyndte septemberkrigen i Nordsjælland, og så skal vi nok være glade for vores feltkøkken!

Men nu er vi foreløbig på vej til Jægerspris, vi har passeret Slangerup og er nu ved turens flaskehals, pontonbroen ved Frederikssund, det er kritisk, særlig når man kommer med mange heste og stor vægt. En kanon og en forstilling læsset med ammunition vejer to ton, det er næsten det samme som to ammunitionsvogne, koblet sammen til et køretøj, vejer. Det er altså køretøjer, som vi altid har tre spand heste for, men når vi kommer til pontonbroen så er det ikke militæret, der bestemmer længere. Så må der kun være to spand heste for hver køretøj, og vægten nedsættes nogenlunde tilsvarende dvs., at forstillingen til en kanon, må tømmes for sin last, og alle andre af den slags køretøjer må halvere deres vægt. Generelt køres så en kanon på broen, og når den er midt ude, kører den anden kanon ud, og når den første kører på land, kører den tredie kanon på broen, det er så rytmen så længe der er køretøjer med fire heste for. Kommer man ned til forspand, tror jeg afstanden er tolv meter, men i alle tilfælde skal man regne med

mange forbehold for skift af kørselsretning, der er altid ensretning, men så ind imellem er der visse grupper, der har fortrinsret, rutebiler f.eks. de kan nå at udnytte en returret også. Det er ikke helt galt, når jeg som uindviet trafikant resonnerer: Det er broen, der er mærkelig, uberegnelig og lunefuld! Da vi kommer til broen, er 2. batteri færdig med at køre det svære materiel, altså det, der skal fire heste til at overføre, de er nu ved at få trainvognen over, det går rask nu, vi gør os også klar ved at tage lasten af forstillingen og de halve af ammunitionsvognene, men vi ved da godt, at når 2. batteri's sidste vogne er på broen, så lukker forvalteren for indkørsel fra Frederikssundssiden, for der holder trafikanter på Jægersprissiden, der har ventet længe, og nu er det deres tur. Altså vi venter nogle linier.

Når man som tilskuer ser på trafikken over en pontonbro, ser det legende let ud. Det ser netop ud, som køretøjerne ustandselig kørte nedad, og det er da lettere, end når der må mases opad. - Men nu er det slut med trafikken fra Jægerspris, tilkørslen er spærret, og om lidt, når det sidste køretøj til Frederikssund er i land, så kører jeg som forrytter først på broen, men jeg skynder mig at fortælle, at stangrytter er 816, en trænkonstabel af vægt, en sjællænder uden frygt! Han kan vende sine heste på en tallerken, hvis ellers den forankørende kan lade være med at genere, og ellers holde sine skagler antrukken! Brodækket ligger over en række både, der ræling ved ræling er lænket sammen, og det så grundigt, at hele bådrækken er fuldstændig tvangsstyret i forhold til sideretning, men er frit bevægelig op og ned. Trænkonstablerne rider på deres resp. sadelheste, dvs. den venstre i spandet. I sadelhestens hovedtøj er der indspændt Kondor og Bridan bid, trænkonstabelen har disse fire tøjler i sin venstre hånd, og i modsat retning, i samme hånd har han håndhestens to tøjler fra Bridon biddet., (Håndhestens to tøjler fra Kondorbiddet ligger løst slynget om en selestrop,. som også fastholder rytterens kappe, hvis den er anbragt i sadellejet). Rytteren har om højre hånds håndled en antrukken læderløkke, der holder spandpisken på rette plads der. Piskeskaftet er 18 tommer langt, og piskesnerten er ca. to meter langt. Det hedder sig, det var nødvendigt for at kunne vække for- eller bagved værende sovende ryttere!

Ca. 1/3 fra skaftet er snerten så tyk som tre fingre, tykkelsen aftager så jævnt til 1/3 m fra knaldet, - altså ved knaldet meget tyndt. Det var ingen lasso, vi var udstyret med! Knaldet og den tynde piskesnor slyngedes om et par fingre på højre hånd, men ellers var denne hånd frit anvendelig, en hastig vending eller evolering kunne støttes, hvis det blev nødvendigt at kaste kroppen over håndhestens sadel og tage fat i f.eks. højre sadeltaske.

Så kører den tomme forstilling over brohovedet og på brodækket. Det går meget nemt med forstillingen, men idet den tunge og stive lavets store vægt lidt pludseligt hviler på dækket, skal alle hestene være i jævnt træk, for vægten skal fordeles over mange både.

Hestene skal være i træk hele tiden, ikke for rask, men hele tiden. Nu er der ingen af spandrytterne der tror på, som det så ud til, fra brohovedet for lidt siden, at man kørte nedad. Hestene skal løfte køretøjets vægt lige så højt, som bådene og brodækket synker ned ved passagen, og det var nok her, over Roskilde Fjord, ca. 60 cm. Mens køretøjet passerer over den sidste halvdel af brolængden, kan spandrytterne, hvis de tager sig et fikspunkt på landsiden , som de kører op imod, få et indtryk af stigningen, jeg havde nær sagt et kildrende indtryk! Når jeg bruger det udtryk, så er det, fordi jeg tror, det er dækkende for hestenes fornemmelse af køreturen. Efterhånden som kanonerne kommer over broen, opmarcheres de på parkpladen for at komme under vagttilsyn. Hesteforstillingen køres i venteposition for ved næste færdselsskift at komme over efter det sidste svære materiel. Da vi har læsset på, og vi opmarcherer til sidste overfart til Jægersprissiden, viser det sig, at hestene langt fra har hvilet sig under af- og pålæsningerne, de sveder allerede inden starten, og efterhånden, som vi når halvvejs over, bliver der et øjeblik gjort et kort ophold. Da er der kun to køretøjer, men det lyder straks: Fremad! Alle hestene var så dyngvåde af sved, at det tapløb af dem! Vi kom godt over. Hestenen blev spændt fra, vasket i fjordvandet, det er godt! tørret, fodret og efter en timestid spændt for. Da var trænkonstablerne også våde, svedkur over hele linien! Men nu blev det en aftenkur, vi fik, dejlig sval, jeg erindrer ikke hvor lang tid, det tog, men vi var en oplevelse rigere, men vist ikke klogere, jeg syntes ikke det var nemt at se, hvad årsagen til den vanskelige transport var. Vejret var godt, det må vist have været den 27. august 1921. Men vi kom over det.

Jægerspris skuffede ikke. Vi fik en bajer, mens ålene blev stegt. Det forlød, Bille var giveren. Morgenen efter var lejrens klokker en time bagefter.

Pontonbroen har jeg en gang tidligere rubriceret blandt de mystiske væsener, og der lader jeg den stå.

Jeg kan da fortælle, at jeg har kendt adskillige veteraner fra 1864, der allerede den gang var klar over, at broen over Alssund både kunne spionere og sladre.

Udover min indkaldelse til 8. artilleriafdelings første efterårsmanøvre i dens hjemland, Jylland, 1925, blev jeg i 1927 genindkaldt til fortsat tjeneste og skulle møde den 22. september på kasernene, Artillerivej i København. Jeg var dengang 28 år og altså ældste årgang. De yngste årgange var allerede mødt en halv snes dage før os og havde blandt andet deltaget i oprustningen, batterierne var altså formeret, og vi havde ingen indflydelse på det felt.

Vi fik de tjenester at udføre, som ikke var besat, altså praktisk taget bemanding af fægtningstrænet o.l.

Der stod 5 trainvogne, der var lånt fra trainafdelingen.

På den, jeg fik, var ca. halvdelen af vognen optaget af en container, som jeg fik nøgle til, og iøvrigt også ansvar for, den indeholdt personlige udrustningsdele

og genstande, ligeledes uniformer o.l., som man ellers normalt fik udskiftet på tøjkammeret. Der var den klausul på sortimentet, at jeg skulle udlevere det til soldater, der under manøvrens forløb var blevet ukampdygtig på grund af manglende udrustning eller påklædning, men det var en betingelse, at jeg skulle have de defekte og ubrugelige ting eller uniformsdele i bytte. Hvis ikke dette kunne opfyldes, skulle en bestemt officiant rekvirere udrustningen. Desuden var der to mindre containere pa vognen. En, som en sadelmager skulle have nøgle til og ansvar for, og en, som en skomager havde nøgle og ansvar for. De to håndværkere skulle være passager på vognen, som jeg jo selvsagt som trænkonstabel skulle være kusk på, og som jeg også var tildelt to heste som trækkraft til. Disse heste var i mange dage mit problem.

Den ene var en pålidelig spandhest, lidt tung, men reel, den anden var en let ridehest, der på grund af en trykskade i sadellejet midlertidigt var fritaget til ridebrug.

Det var et spændende par! Når vi startede, protesterede ridehesten straks ved at slå sig tilbage i tøjret, for hun var ikke født til at skulle slæbe en vogn efter sig! Der var ikke så lidt af en primadonna i hende, hun ønskede at blive taget på med fløjlshandsker. Jeg måtte til at foretage en inddirekte start. Jeg måtte begynde med at dreje vognen hårdt til den side, ridehesten gik, og samtidig med pisken give spændhesten en påmindelse om, at det var ikke løjer det hele, og at den måtte være med til at få vognen igang! Det giver en mærkelig flyvende start, som altså en tid kan udnyttes, men ikke i en militær kolonne. Heldigvis kørte vi lige bag efter beslagsmeden fra Artillerivejs Kaserne, batteriets mægtigste mand, han fyldte selv en agestol, der blev sagt, at han vejede 300 pund så godt og vel, og at han var god til at komme om ved det med vanskelige heste, og det var ingen løgn. Han kunne også nu til at begynde med flytte trækket på min vogn så meget, at spandhesten nok kom til yde de 2/3 af arbejdet med at trække vognen og samtidig lave det sådan, at ridehesten, ved at slå sig tilbage, slog sig på sine egne skagler! Det blev så mit lod at fordele havren til hestene efter fortjeneste. Forholdet til hestene var spændt, men det gik dog bedre, end man kunne have forventet det.

Og så må jeg hellere præsentere vognens passagerer med det samme, så vi snart kan blive klar til at køre! Det var to unge håndværkere, der, efter at have udstået deres læretid, i foråret 1927 fik deres svendebrev efter bestået prøve og var så straks efter, på ansøgning, blevet indkaldt til Hærens tekniske korps for at aftjene deres værnepligt som håndværkere indenfor deres tillærte fag. De får således deres militære oplæring i forlængelse af deres civile, som de har dokumentation for i svendebrevet, og giver det samlede resultat af årets prøver nu et pointtal, så bliver de allerede samme år som korporaler sendt ud til de forskellige våbenarter som tjenestegørende håndværkere. I 1920, da jeg var rekrut, så vi dem ikke på kasernen, eller ved underafdelignerne, men derimod på tøjhuset og på værksteder

derunder. Dengang benævntes de som regel »den gule fare« formodentligt refererende til uniformens staferinger på krave, reverser og stropper. Men nu i 1927 var den »gule fare« meget mere udbredt, vist især, fordi den motorisering, der havde fundet sted indenfor forsvaret, hovedsageligt var sket inden for Hærens tekniske korps. Det kunne umiddelbart ses på de mange militære nummerpladers kendingsbetegnelse »H.t.K.« som stod for »Hærens tekniske Korps«, og som midlertidigt lørdag og søndag, ondskabsfuldt i folkemunde ændredes til »hjem til konen«! De var dominerende på mange køretøjer. De to flotte fyre, som den gamle trænkonstabel fra 1920 skulle have med på vognen, var absolut ikke tilfredse med kørelejligheden, nej, det gammeldags artilleri var ikke værd at aftjene værnepligt ved, andre steder var det ved at være almindeligt med servicevogn til teknikerne! Altså både heste og passagerer var utilfredse med befordringen! Det var aftenen, før vi rykkede ud til årets efterårsmanøvrer, man måtte konstatere denne kendsgerning. Det varslede ikke særlig godt!

Da vi stillede tidlig om morgenen den 24. september var det feltmæssigt og hele afdelingen var selvtransportabel til godsbanegården i København, selve rejsen var altså et led i manøvren. På banegården indladedes først alle hestene i banevogne, dernæst kanoner og andet svært materiel, vogne, ammunition og deslige, også det meste af mandskabet placeredes i kupévogne og resten sammen med hestene.

Ankommen til Korsør blev alle banevogne tømt, ingen gik ombord til tømning til Nyborg. Alt blev omladt til færgetransport, køretøjer for sig selv og kanoner for sig, også heste for sig. De moderne færger dengang var med to jernbanespor, een i hver side af færgen. På de færger, hvor hestene transporteredes, blev dækket gjort nogenlunde plant ved anbringelse af paller mellem sporene.

Ankommen til Nyborg blev hestene først trukket fra borde og anbragt i bivuakstaldtovene på havnepladsen, og mens hestene blev sadlet og selet op, fik konstablerne kanoner og køretøjer på land, og så pludselig, før vi selv troede på det, var batterierne selvtransporterende igen!

Det bedste af dagen var da også gået, jeg har ingen indtryk af, hvor lang tid, det havde taget, men det var der andre, der havde, der blev taget tid på næsten alle funktioner, der blev udført for planlægning en anden gang, men det blev ikke gentaget.

Da vi rejste tilbage ca. 10 dage senere, da betragtedes manøvren som afsluttet, da vi tidlig morgen den 5. oktober havde indladet al vor udrustning i tre eller fire tog, på forskellige stationer mellem Odense og Nyborg, alt til udladning på godsbanegården i København mellem kl. ti og tolv middag, tror jeg nok det var. Jeg tror vi havde ca. tre timers kørsel til vores første kvarter i Ullerslev-Langeskov området, efter at vi var blevet landsat i Nyborg, og den affære tog jo ikke så lang tid, vel højst en time, det lå helt anderledes i 1925. Da var det første gang 8. artil-

leriafdeling forlod København for at finde en garnison i Jylland, og vi kom med fynd og klem, blev da landsat i Kolding, vi ankom med en større flotille af skibe, dog ikke marinefartøjer, men vi afsejlede direkte fra Orlogsværftet til Kolding. Vi blev lodset gennem byen med regimentsmusik i teten af fire gange, der var megen optimisme. Chefen, oberstløjtnant O.H. Vinkel, troede, at det ville ordne sig hurtigt, men nu i 1927 var profilen lav. Han var chef for afdelingen fra den blev oprettet i 1923, til han i 1932 afskedigedes. Afdelingen fik da samme år garnison i Århus. Men i år var der ikke noget, der sinkede afgangen fra Nyborg, og hvis der ikke ved baneoverskæringen i Hjulby var sket en episode, vistnok en ringe bagatel, så tror jeg, vi var kommet i vores første indkvartering, uden at jeg havde fået noget at fortælle.

Da vi passerede Statsbanen på hovedvej 1 lidt udenfor Nyborg ved Hjulby, opdagede jeg pludselig, at pisken gled over forsmækken på vognen og ned på banen. Jeg råbte straks til mine passagerer: Hent min pisk! og pegede hen på banebommene, hvor den lå. Reglementet tillod ikke, at jeg standsede op. Der var kommanderet rejsemarch, og kolonnen måtte ikke brydes. Ikke så meget som en lyd kom der fra de gule: Sadelmager - hent min pisk, råbte jeg så, og straks efter: Skomager, hent min pisk! Begge sad de som et par voksfigurer i Panoptikon. Jeg forsøgte så, hvordan det var at dreje vognen ud i rabatten, derved opdagede jeg, at det fynske vejvæsen sikkert for år tilbage havde forudset, at mine vanskeligheder i dag måtte man tage højde for. Grøften ind til banelegemet var rørlagt på en lang strækning og ganske plan, så jeg havde bare at dreje mig fri af trafikken og så op at stå i agestolen, og højt tilvejrs med huen. I samme øjeblik hørte jeg en hest komme galoperende fra teten. - Tak - det var Oldenborg, vores gamle berider fra en periode af rideskolen som rekrut i 1920. Det slog mig, at jeg måtte have ordet først, og før han fik holdt an, råbte jeg: Hr. officiant - jeg har tabt min pisk henne på banen i vejspærringen, og der er ingen af mine fodfolk, der vil hente den til mig! - Oldenborg var straks i galop igen, et halvt minut senere rakte han mig pisken uden at se på mig og uden at sige et ord. Ergo, en trænkonstabel, der ikke kan holde på sin pisk, kan ikke vente sig andet! Alligevel var jeg ham meget taknemmelig for at han tillod sig at se væk fra min person i denne affære. Derimod fik mine passagerer en opsang, som de sikkert kan huske endnu, hvis de ikke af andre grunde er fritaget for at erindre! Den lød kort og klart: Når kusken er på vognen, så er passagererne i alle tilfælde hans fodmænd, uden hensyn til, om de har rang af admiral eller korporal! - Det var helt dejligt at komme til sæde i vognen igen. Jeg havde faktisk pludselig glemt mange af dagens fortrædeligheder, og sikken god plads der var blevet i agestolen til både kusken og hans pisk. Det varede ikke længe, før jeg tog mig selv i at sidde og fortælle et udvalg af, hvad man kunne kalde Oldenborgs efterladte minder for et par ikke uinteresserede gule tilhørere! Og efter nogle kasernehistorier, så går det, som mange artillerister

godt ved, løs på den store platform: Jægerspris, ved en skarpskydning, en fægtningsskydning, hvor to kaptajner fra 1. art. afd. skal samle ilden fra deres resp. batterier praktisk taget på samme målområde, men til støtte for hver sit parti. Var der ikke en lokalitet, der hed Seksgårde? Der skulle kardæskerne falde nær ude ved Isefjordskysten. Det ene batteri vel fra en position på ca. fire kilometer nord for, den anden tilsvarende fra en afstand syd for Seksgårde. Den ene var kaptajn Kirkebjerg 4. batteri, den anden kaptajn Bille 1. batteri. Kirkebjerg kommer med sit batteri på stribe ud fra et luftværnsskjul, godt og vel kommet ud på fri mark, signalerer han svingning til indkørsel på linie og så - kommer det: 3x! 3x er et tegn, som betyder: Ikke luntetrav, men tværtimod galop, det betyder også, at det er indkørsel til kanonernes stilling, og i det samme kommer tegnet: Næven til 3x, og alt hvad remmer og seler kan holde ved hjælp af sporer, spændpisk og tricks.

Der var kun tre køretøjer, der deltog i indkørslen. Vores kanon passerede et gammelt stendige, eller resterne af det, i svinget. Idet vi drejer, arbejder forstillingshjulene sig ned mellem et par meget store marksten, det ene hjul bliver fri inden vi går helt i stå, men da har kanonens underskjold fundet en hvilestilling på et par bagvedliggende sten!

Oldenborg var dengang i batteritropperne, men som altid, når noget uforudset indtræffer, var han på stedet. Kirkebjerg der kommer samtidig, hørte jeg sige til Oldenborg, dette her må De se at klare for mig, der bliver en tom rode til højre midt kanonen, men så snart indskydningen er færdig, skal den gerne være med i koret, så skal der være fire kardæsker i hvert lag! - Ved lidt lirkeri kom begge forstillingshjulene fri.

Oldenborg beordrede stanghestene spændt fra, fra en af de til stillingen indkørte kanoner fik han så mellemhestene til hjælp, de otte heste blev så spændt for forskæret på den fastkørte kanon. Efter et par forsøg med ændrede trækretninger for at få skjulte sten til at røbe, hvor der evt. kunne ventes modstand. Oldenborg kommanderede roligt: Sejt træk fra alle otte heste! Han stod selv med begge hænder støttet på lavettens højre hjul, men der måtte atter afses tid til en trækændring, men så kom det, ohøj! - Jeg tror, Oldenborg blev nervøs, pludselig kastede han sig med ryggen mod det store lavethjul, med dens akse og lundstik lige over sin nakke, med vidtskrævende ben hårdt presset ned i den løse jord og med tilsvarende vidtfavnende arme, hvis hænder krammedes om egerne helt oppe ved fælgen øverst på hjulet! I den stilling tog han mod det ukendte store tryk.

Jeg var mellemrytter i det fastkørte køretøjs hesteforspand. Da stanghestene blev spændt fra, var mine heste altså nærmest ved handlingsstedet. For mig at se var det ikke den store dramatik, hjulet sank i den løse jord, og store sten i løs jord er altid uberegnelige og enerverende, da især for Oldenborg i hans valgte stilling.

Det hele gik efter Oldenborgs beregninger, hvor den kom på plads i batteriet.

Højre mellem blev paralleret med de andre og var med i koret. Da vi ved aftenstide kom tilbage til Jægersprislejren, og Oldenborg skulle aflevere batteriet til stabssergent Pedersen, der var vagthavende, skete det ubehagelige, at Oldenborg efter at have anstrengt sig et par gange, skriftligt måtte anmode stabssergenten om en ekstra styrkeseddelformular, så han også skriftligt kunne overdrage ham batteriet, for han havde tabt mælet, det var sket een gang før, for år tilbage!

Tre uger efter kom batteriet tilbage til Bådsmandsstrædes Kaserne, efter at have været en tur i Nordsjælland.

Dagen efter blev der blandt andet læst op ved den daglige appel, at Oldenborg på en nærmere angiven dato skulle møde på »Det Kongelige Teater« til et kursus. Så vidt jeg husker, var det i åndedrætsøvelse. Det hedder sig jo, det gjorde det i hvert fald dengang, at huset på Kongens Nytorv var det mest lydtætte i København. Der er sikkert ingen der ved, hvordan det spændte af med det kursus.

Efter den megen snak opdagede vi, at vi måtte være i nærheden af det sted, hvor vi skulle indkvarteres for det meste af to døgn. En ting kunne vi snart konstatere, vi var på en egn, hvor der endnu var mange kyllinger i bure, med 30-60 stykker i hver. De stod på et par træmeder, som en hest nemt kunne flytte, når der var lukket for dyrene ved aftenstid. Burene blev flyttet ca. ti til femten meter, selv om der var ti bure, tog det ikke lang tid. Hensigten var, at kyllingerne skulle samle spildkornet, der var tabt og lå i stubmarken, og blive fede. - 1927 var en tid, hvor der ikke var noget, der hed burhøner eller pillekyllinger!

Vi var der i den periode, at slagtekyllinger var en sæsonvare, der markerede afslutningen af høsten. Disse kyllinger var delikatesser, som vi ikke kender i dag! Spiste man en halv kylling, kunne man godt lægge sig til åndedrætsøvelse, man blev ikke sulten mere den dag!

Efterårsmanøvren var som sædvanlig delt op i afsnit. Batterivis: Opmarch! Afdelingsvis: Måske en batalje, men når man så kommer op på divisionsplan, er man fjender. Det er forhold som soldater, der er i linien, forud er bekendt med, men det er lige omvendt med os, hvis opgave har med forsyning og reparation at gøre.

Jeg tænker især på min egen container, hvad der nu var, og i den kommende tid ville blive endnu større behov for udskiftning af udrustning og beklædning, det samme med håndværkerne, sadel- og skomageren, de har også nu opdaget, at der er brug for dem, de er meget interesserede i at få den placeret, så den står nogenlunde centralt i indkvarteringsområdet, helst nær smedene, det bliver løsningen på det problem med anbringelsen. For smeden vil være, hvor han kan få el og kraft, det kan de fælles ønske.

I Langeskov og Ullerslev, hvor vi havde kvarter i to nætter, var jeg og hestene på en gård, »Skallerød« tror jeg, mens alle håndværkerne var i Langeskov. Vi

fandt ud af, at deres container kunne vi nemt læsse af og anbringe i et gammelt fabrikslokale.

En dag kørte vi en række trainvogne, det var lidt hen på eftermiddagen, vi var kommet af Kølstrup til fra Langeskov, nu skulle vi til Munkebo. Vi traf en politibetjent på vejen og spurgte, om han vidste noget nærmere om, hvor skibsreder A.P. Møller kunne tænkes at ville huse os, for vi var tildelt kvarter hos ham. - Det gjorde han ikke i øjeblikket, men han var ude i samme ærinde, da han skulle på skibsværftets kontor og viste et sted, hvor vi kunne træffes. Forinden vi skiltes, fik han at vide, at det i første omgang drejede sig om at få depotvogne og håndværkere placeret i forhold til kuske og rytteres indkvarteringssteder. Betjenten var straks tilbage i følgeskabet, hvor han med hånd præsenterede sig som landbrugets forvalter, han fortalte, at selskabet havde bygget en ny stor lade til brug for nogle arealer af to større gårde, som var købt, da skibsværftet blev oprettet. Der var avl kørt i laden, men agerummet som var i den ene side, var helt fri, og den ville de helst stille til rådighed for heste og bereden mandskab.

Vi kørte ind i den nye lades agerum, og vi så straks, at der gik en officer og skridtede det tomme agerums længde af. Jeg blev da straks klar over, at det var vores oberstløjtnant Vinkel. Det var da heller ikke noget nyt, sådan var det også i 1925, det var hans vane, hvor der skulle indkvarteres store dele af styrken i samlet kvarter.

Jeg bandt straks hestene, oberstløjtnanten var til fods, jeg meldte mig til ham, ved at præsentere mig som hans ordonnans i 1925 på turen til Jylland.

Han kendte mig straks og spurgte, hvilken tjeneste jeg forrettede? Jeg sagde: I fægtningstrainet, på vognen havde jeg en depotcontainer, men jeg havde også en sadelmager, en skomager og deres værktøj og beholdningen med på vognen, beslagsmeden og hans folk foruden fouragevognen. Jeg fortalte ham også, at håndværkerne mente, de ville få nogle travle timer, når så stor en del af afdelingen blev indkvarteret samlet, derfor var de ivrige efter, om de kunne blive placeret gunstigt for at komme i kontakt med soldaterne. Oberstløjtnanten var der straks, han havde allerede været rundt at se på forholdene, sagde han. Han fortalte, at der var en tilbygning til laden, en lille staldbygning og et større rum, som der ikke var disponeret over. Bygningen lå parallelt med laden lige uden for agerummet, med en stor dør indtil denne. Han havde oprindeligt lagt beslag på denne bygning til brug for afdelingsstaben.

Om formiddagen havde A.P. Møller været så elskværdig at invitere alle befalingsmænd til festsammenkomst i hans i nærheden liggende ejendom, han havde samtidig foreslået at hele afdelingsstaben skulle have kvarter der, for så kunne batterierne være i den nye lade og i en tredie ejendom i nærheden.

Desuden kunne han melde, at alle tjenestefri menige blev indbudt til kvarterfest ved appellen om et par timer. Kvarterfesten skulle afholdes på skibsværftet.

Oberstløjtnanten var derfor i den heldige stilling, som han selv udtrykte sig, at han kunne tilbyde håndværkerne lige netop det lokale som var ideelt for dem.

I kan sætte depoterne derind med det samme, der vil være plads til at arbejde på, plads til hestene og mandskabet. Til gengæld vil jeg bede om, at I hjælper kuskene med at opsætte bivuakstaldtovet langs ydermuren i agerummet, den skal spændes stramt 1 m over gulvet, og med ni garnliner bindes op til tagkonstruktionen! Det hele tog ikke så lang tid, forvalteren var også blevet indfanget af oberstløjtnanten, og han sørgede for masser af god halm og hø til hjælp til havrerationen.

Forresten hjalp han også med nogle pløkker, der lå på pladsen fra byggeriet om sommeren, så var det hele idiotsikret.

Jeg tillod mig at sige til Vinkel: Nu oplever vi ikke en Havreballegård-historie om igen! - Vinkel tog ordet fra mig - han sagde, idet han holdt håndfladerne beskæmmende op: Jeg går netop og tænker på det samme!

To år før, i 1925, havde vi en lignende indkvartering i en lade, en gammel lade, hvor vi ikke kunne få linerne forankrede. Fyrre heste trak neg ud af den gulvsunkne kornbeholdning, det fik vi ubehageligheder for, og oberstløjtnanten måtte vist indkassere en næse.

Så var der gilde på skibsværftet den aften! - Det var den sidste kontakt, jeg har haft med oberstløjtnant Vinkel, ikke så sært, begivenhederne er så klare!

Indkvartering hos A.P. Møllers skibsværft i Munkebo var også afslutningen på regimentsøvelserne, og helt uden at mærke nærmere til det, gled vi over i divisionspostyret. Vi var i september-krigens tid, og efterhånden som vi passerede Odense som en kile over Otterup-Bogense stødte frem til Røjle Kling og skov, ja, det lyder som det var en general, der aflagde rapport, så jeg skynder mig at holde inde!

De følgende tre dage kommer vi ud for den mest uoverskuelige øvelsessituation som jeg nogensinde har deltaget i.

Det skyldtes vist tildels, at divisionens stødtropper gik frem direkte af veje mod Jylland, det var dengang landevejene gik over Strib, Middelfart - Snoghøj overfarten var ikke stor.

Det var otte år før den første Lillebæltsbro blev bygget. Derimod var færgefarten v. Strib hurtig, overfartstiden var kort ca. tyve minutter. Trafikken bliver klemt sammen jo nærmere vi kommer til Røjle - Strib området, og vi har nok med at køre håndværkerne skiftevis til Asperup eller Brænderup.

Den første nat efter Bogense var der allerede trafikpropper, som man kunne blive hængende længe i.

Ud på de små timer faldt Primadonnaen i søvn, den faldt om på vejen. Den anden hest blev også spændt fra og bundet til et træ, og vognen lodset lidt tilside. Et par timer efter stod ridehesten op på benene, det var heller ikke så sært, den

var kun blevet dækket af vådt halm, den blev nu bundet hen til makkeren og dækket til. Denne begivenhed skete ved Kustrup Friskole, der lå ved en vej, der gik ud vinkelret på Båringvig. På morgenstunden, da der igen begyndte at komme lidt gang i trafikken, fik jeg et ladeskur anvist som krigsmæssig indkvartering, her blev hestene stående det meste af et døgn, man kunne også godt behøve at være godt kørende, før man forlod sit kvarter. Vi var tre trainvogne her af vores fem vogne, der her ved Kustrup var kørt fast. Vi var så heldige, at en husmandskone på stedet bagte morgenbrød og bryggede kaffe til os. Det blev en travl dag, der blev puslet om hestene. Der kom to portioner ærter og flæsk fra vores husholdning. Der blev sovet nogle timer, så det kom os ikke på tværs, fordi vi fik besked om at være tidlig på den morgenen efter, da vi skulle i tjeneste igen.

Altså vi blev purret tidligt ud dagen efter den krigsmæssige indkvartering i Kustrup.

Det var den 30. september vi skulle afgå til kvarter i Gamborg, hvor vi skulle være tidligst muligt over middag, efter vi havde været rundt på forskellige steder på ruten fra Kustrup, alle tre trainvogne over Røjle Skov, Billeshave. Hvad vi skulle der, husker jeg ikke, men så gik det også lige efter Kauslunde og Gamborg til, hvor vi kom ved tretiden, det var vist en lørdag, da var der samtidig tropperevy ved Ingslev, men Oldenborg ville ikke have hverken smeden eller min primadonna med til den storhed, så det gik sådan, at alle trainvogne kørte direkte ned til Gamborg, det var vist også derfor, vi skulle passere området i periferien over Røjle og Kauslunde.

Vi havde en regulær indkvartering i kirkebyen Gamborg, syd for skolen. Det var en gammel firelænget fynsk gård med to køreporte ind til gårdspladsen i den østre og vestre fløj. De bort fra gårdspladsen vendte porte blev lukkede, der blev spændt tove, så der kunne bindes otte heste i hver port, der så blev lunede med rigelig halm. Køretøjerne stod på parkpladsen øst for vejen, der førte op til Kauslinde, lige uden for den sidste går i byen. Vi var seks mand, der undgik at skulle med til revy oppe i nærheden af Indslev Kro, det var os, der den eftermiddag gik og møblerede, som vi skulle holde sommerferie på stedet! Dog blev vi noget overraskede, da vi efter at have spist til aften, vi var ca. tyve ialt om bordet. Da vi alle omsider var kommet til, hørte vi hvad manden havde at sige os. Det var et par hyggelige, halvgamle fynske bønder. Han sagde: - I morgen tidlig tager jeg og min kone hjemmefra, for nu var der da folk nok på gården foruden dem.

De spændte deres køreheste for vognen og kørte til Asperup kanten, hvor de havde en datter boende, hun havde en fjortenårig datter der skulle konfirmeres i morgen, der var de budt til at komme.

Så fortalte han videre, da de for et par dage siden erfarede hvor stor en indkvartering, de kunne vente lørdag og søndag, besluttede de sig til at afsige deltagelse i selve konfirmationen og så bare tage revance ved eftergilderne.

Men nu efter at have set, hvor mange fornuftige kuske, der havde etableret sig på gården, og nu sidst tre ældre befalingsmænd i lejligheden, så tog de til konfirmation i morgen. Men han ville lige præsentere gårdens faste stab og bede os respektere dem.

De blev alle præsenteret ved navn, også de unge medhjælpere, men navnene har jeg glemt. Det drejede sig om forkarlen, han var der på andet år og videre hans kæreste, som var deres hushjælp, disse dage gårdens husholder. Desuden et par ældre kvinder fra landsbyen der kom for at hjælpe i køkkenet, og så de to unge medhjælpere.

Han meddelte så, at når de først kom til festen i Asperup, nåede de nok ikke hjem igen før langt hen på mandagen, da han formodede, at det ikke var noget, vi kunne gå og vente efter, derfor ville han og hans kone takke af med at ønske lykke og held på den videre færd!

Ja, jeg må da ellers nok sige, at det undertiden lyder lidt anderledes på Jylland eller Sjælland. F.eks. en trænkonstabel er altid en fordringsfuld soldat, han kommer altid slæbende med mindst to heste undertiden tre, så snakker han altid om halm og hø!

Men fynboen resonnerede, at han godt kunne tage hjemmefra.

Korporalhåndværkerne var også på gården, de havde endda et lille rum til værksted hver.

Gamborg er et rart sted, vi var der fra den 30. september til 2. oktober, men septemberkrigen var slut, der var ingen fjender at glo efter.

Der var tid til at gå ned til fjorden og over på Svinø for at se efter, om der ikke i vore dage kunne være en flok marsvin. Et dejligt sted, som jeg altid har nikket genkendende til ved mine mange senere besøg i Middelfart.

Den 2. oktober begyndte landevejsmarchen syd om Odense for os i fæstningsterrænet, måske med undtagelse af et par kufferter og bagagevogne.

Vi havde to indkvarteringer, som var planlagt før vi ankom, i henholdsvis Tommerup og Stenløse. Den 4. oktober nåede vi frem til Ullerslev ved middagstid, hvorefter vogne blev gjort klar til indladning tidlig morgen den 5. oktober, med heste og mandskab.

Kanonbatterierne kørte knap så langt, men de indladede også den 4. oktober kanoner og materiel i banevogne med andre vogne stående parat til heste og mandskab til tidlig morgen den 5. oktober, de havde Marslev og Langeskov til afgangsstationen. Efterhånden som de militære ladninger ankom til Korsør om morgenen den 5. oktober, blev de rangeret op i særtog med afgang, således at dyr og mandskab kom først afsted og dernæst kanoner og andet våbenudstyr, så sidst trainvogne og andet materiel.

For mandskab og hestes vedkommende var udladningen i gang før middag på godsbanegården i København.

Allerede ved totiden begyndte heste og mandskab at indfinde sig i stald og belægningsstuer på artillerikasernen og var så straks efter i gang med et forsvarligt foder til de i stalden værende, og vi i husholdningen fik et tilsvarende solidt middagsmåltid.

Jeg tror konstablerne fik fri den dag. Trænkonstablerne måtte til tjeneste ved hestene en timestid og derefter hesteparade for kaptajn og dyrlæge, for den største part af henstene skulle udstationeres i de to dage den 6. og 7. oktober, den 8. oktober skulle det gamle mandskab hjemsendes.

Da jeg indledningvis ved begyndelsen af denne beretning om min sidste militærmanøvre også omtalte mine heste, så var det ikke med optimistiske ord, det skete, men jeg afsagde da vist ikke nogen dom over dem, så ville det heller ikke ligne mig, for det kan man altid nå. Derimod skal jeg da gerne indrømme, at jeg ikke selv troede på, at de kunne gennemføre turen, for den var vanskelig og blev det især for trækdyrene for trainvognene, det var gennemgående dem, der måtte ud på de dårlige veje på Nordfyns krumme kyst fra Kerteminde over Munkebo, Odense Fjord rundt, Morud, Otterup og Kustrup, Røjle, Strib til Gamborg og så to drøje dages rejsemarch syd om Odense med tunge vogne.

Der var mange ting, der hjalp med til at vejene på Fyn blev passeret i, hvad man vist tør sige i nogenlunde stil, det mest afgørende var nok min lidt blegrøde spændhest, lidt tung, den var ikke nogen skønhedsåbenbaring, men han kunne selv nokke vognen igang, hvis kusken ellers kunne sørge for, at der ikke var ujævnheder på vejen, løse sten eller anden næsten uovervindelig blokering. Så stod han bare stille, indtil kusken havde været køretøjet rundt, sparket lidt her og der og samlet tømmen omhyggeligt op, så kom der altid gang i sagerne. Stort set trak den nok de ⅔ af læsset, men ikke uden tak, den spiste hovedparten af havren, den var ikke kostforagter, 15 kg. daglig var vist minimum. Jeg tør næsten ikke skrive det, hvis vores gamle foderbonde ned på Vamdrup skulle læse min tilståelse, så tror jeg han ville tiltale mig! Forresten viste det sig, at mine kollegaer i agestolen, da det først var definitivt fastslået, at bil og benzin ikke var fremdriftsmidler under vores ekspedition i det fynske, så var de meget energiske med at bjerge foder til hesten. Det var noget jeg straks blandede mig i, jeg ordinerede rugbrød, det skal altid være tørt, ingen kartofler, men gode rene gulerødder er ikke at foragte! Frisk græs bruges kun på steder hvor det er plukket, serveres kun i mulepose når jeg selv var tilstede, for det er ikke godt for heste at have varmt græs i posen, det er heller ikke godt for trænkonstablen, for han kan blive knaldet på det! Endvidere fastslog jeg, at hvis der skulle tigges hø hos kvarterværterne, så var det mig der skulle gøre det, for de ville nu engang nødigt have konstabler eller gule håndværkere til at vade rundt på deres hølofter.

Mærkeligt nok var det sadelmageren, der interesserede sig mest for primadonnaen, hun var ellers lidt af en kannibal, hun var slem til at nappe her og der, hun

bed gerne hårdt, og hun elskede at høre sandheden klart og usminket af den attråede, før hun med et tydeligt ryk omsider slap sit tag. Sadelmageren klagede sig gudsjammerligt, en gang gik han til lægen, for hvis han skulle blive uarbejdsdygtig, men så galt gik det nu ikke, men han følte sig i høj grad mishandlet og tilsidesat.

I de dage, der gik med at få hestene til at se nogenlunde civiliserede ud til fremstillingen og udstationeringen den 7. oktober 1927 på den store ride bane ved Bådsmandsstrædes Kaserne, lærte jeg da en hel del ved at studere min kære primadonnas vaner og tidsfordriv på stald. På vores forrygende tur Fyn rundt, tror jeg ikke, vi havde oplevet at være på stald samtidig. Indkvarteringerne havde kun budt på ophold i lade eller port og med fodring i mulepose, men altid bundet ved løse staldtove.

Det er ikke meningen, at jeg vil spille helgen, for selvfølgelig viste jeg meget vel, at hun var en lidenskabelig krybbebider, der både gylpede og spiste luft, og hvis der ved udstationeringen var kommet en interesseret libhaver, så ville jeg ærlig have meddelt dette, som hvis det havde været min egen hest, jeg var til septembermarked med i Varde.

Dog efterhånden som jeg blev kendt med hendes små hemmeligheder, var jeg klar over, at der foruden ovenstående klassiske misbrug af hestekrybben kunne hun godt gå meget videre, der var ikke noget til hindring for, at hun kunne se fuldstændig væk fra krybben som sådan og forestille sig noget andet i dens sted, f.eks. at der stod en kunstvæv med mønstre og mange farver! Kendsgerningen var altså, at hun var en dygtig væver.

Jeg kan huske vores nabokone hjemme i Egknud fra omkring 1905, det interesserede mig at følge hendes arbejde, hun havde ord for at være en dygtig væverske, hun var estimeret - hørte jeg sige. Der er altså forskel på hvem der gør hvad. For en artillerihest er alt det der tabu.

En ting skal dog siges, at hun lavede og illuderede det skete med en vis elegance, det tør jeg nok sige, uden at gøre krav på at være fagmand! For hun lavede meget som jeg ikke forstod betydningen af. Når hun betjente skytten, så sendtes den afsted med yderste forben, f.eks. fra venstre mod højre, så vendte skytten og returnerede den med højre forben mod o.s.v. ofte var det kun en markering af en bevægelse hun foretog. Det kunne også ske for hende, at et slag mislykkedes. -

Selv en mester kan jo fejle! Så var hun ulykkelig, kastede sig ned på forbenene, slog med hovedet op og ned, til højre og venstre for så dernæst at falde sammen og opgive ånden. Til andre tider kunne hun godt interessere sig for min person, f.eks. om der var sukker i en lomme eller noget andet, det var vist sadelmagerens skyld det der, altid sådan noget civilt pjatteri, ikke værdig for en militærhest. Den kunne også godt som en cirkusklovn stille sig i position, og evt. tigge om bifald. Når alt det komediespil var ikke noget der ragede mig en fjer. Jeg nægtede

konsekvent at kunne fatte en mening om det. Ikke desto mindre ønskede jeg, at det var en civil familie, der dagen efter på ridebanen eller i ridehuset eftersom, nu vejret artede sig, ville give et acceptabelt bud på hende. Morgenen den 7. oktober var den sidste dag, hvor der skulle synes heste, der var fremstillede til udstationeringen om eftermiddagen, bemærkede jeg, at der ind mod Christianshavns Vold, men også indtil den store ridebane stod en let ponnyvogn med enspænderstænger og udstyr til en enlig hest. Jeg tænkte straks på primadonnaen, hun var jo ikke særlig selskabelig anlagt. Men der var ingen der vidste noget om det køretøj, eller hvordan det var kommet der. Senere kom der unge trænkonstabler fra årets rekrutskole og fortalte, at i dag kom der flere af de vogne der hentede hestegødning ved batteristaldene til gartnernes drivbænke ude på Amager, de havde undertiden gods med, som de satte ved volden, når de skulle til at læsse gødning på.

Nå, udstationeringen skulle til at begynde, og selvfølgelig hentede jeg primadonnaen, jeg havde jo ført hende frem ovealt på Fyn i en tre ugers tid, så jeg måtte jo være et skarn, om jeg ikke som sidste mand ved hæren slap hendes tøjle til den højest bydende, når hun fik sit fripas.

I afskedens stund bliver man ærlig, jeg fortalte hende, at jeg var meget lykkelig over, at vore kontraktforhold uigenkaldeligt var udløbet, og at jeg nu aldrig mere skulle træffe hende. Hun betroede mig, at hun havde det næsten lige sådan også! Dagen i dag var en af de bedste i hendes liv! Jeg stod med hendes generalieblad i hånden, deri stod magne fakta at læse, der var også symboler og underlige tegn, som kun de indviede kunne tyde, men nu kommer der nogle der forstår journalsproget, hele kommisionen i en lang række, først en dyrlæge af høj rang, som vi slet ikke kendte her, han tager dokumentet jeg står med, men lader det straks cirkulere ned gennem den lange række af bedrevidende, og efterhånden som rækken passerede forbi primadonnaen og mig, beskrev den en bue, efterhånden en stor bue uden om os. Jeg vidste, at hun ikke var en uskyldig debutant, men jeg syntes nu nok, kommisionen burde have været nok så neutral, man fornemmede det, som hele optoget var en sørgemarch, til andre tider kunne det da ellers godt gå ret så livligt til. Men nu var dyrlægeholdet da langt ned i rækken, der blev stoppet op og snakket ret så fornøjeligt, det deltog kommissionen dog også i. Jeg forstod, at sidste års fodervært havde givet et tilbud, der blev accepteret.

En ældre dame dukkede op med et hovedtøj, hun ville gerne have den straks.

Jeg tudbrølede som jeg var pisket! Damen spurgte, om jeg havde været meget glad for hende, jeg kunne kun nikke bekræftende gennem tårer. Der var heller ikke mere at tale om. Damen havde selv taget og lagt sit hovedtøj på primadonnaen, jeg fik mit trensebid i stedet.

Jeg tørrede mit forbrølede ansigt.

For dælen hvor hun bed mig i armen, da hun klemte mig op i batteriet!

Den kloge kone i Knoldeflod

Af Anders Thuborg

Pastor Andersen i Skads prædikede aldrig et Guds ord. Det skudsmål gav hans sognebørn ham. Og denne ugudelighed skyldtes på ingen måde mangel på god vilje eller afvigende anskuelser. Han var tværtimod en tjenstagtig mand, der stod tilrede ved enhver lejlighed. Men han var altfor ringe lært. Det var sagen. Han kunne ikke ret megen religion. Han sagde stik imod sandheden, at Saul var Davids søn, og at profeten Jeremias var en af Jesu diciple.

Biblen var lænket inde i kirken, for at ingen skulle stjæle den. Så den havde han ikke megen lejlighed til at læse i. Og hvor skulle han ellers få oplysninger fra, når han ikke kunne få dem fra Bibelen!...

Oprindelig havde han været smed, og han var kommet ind i kirkens tjeneste ved, at den forrige præst anbefalede ham som sin efterfølger.

Men tjenstvillig var han, det var synd at sige andet. Og han havde forstand på praktiske ting. Han var værd at henvende sig til, når man var i nød. Hans løn var ikke så stor, at han kunne tænke på velgørenhed, men han kunne give folk et lille vink, en slags regulativ at gå efter.

Det var Ann Jeppes kommet i tanker om en vinter, da det det kneb ualmindelig hårdt med at skaffe føden til de tre børn og manden, Kristian, der lå i sengen og pintes af gigt.

Hun gik op til præsten og klagede sin nød til ham.

Nu er det helt galt! - sagde hun - Kristian kan ikke arbejde. Vi har solgt det sidste får, vi havde, ... og nu ser jeg ingen anden udvej end at komme på sognet, men det ville jeg nødigt.

Ja. Præsten tænkte over det.

Har I ingen høns?

Nej. Hønsene havde de kvalt og spist. Der var ingen flere tilbage.

Nå.

Han rejste sig og gik et par gange frem og tilbage på gulvet. Han var så tyk, at han pustede over det. Det stillesiddende liv skadede hans helbred. Han manglede motion. Og han gad ikke bestille noget, når det ingen nytte var til, ... sådan noget

som at på tur og lignende. Han foretrak at ryge pibe og spille lidt kort med et par bekendte på kroen, samt at være konsulent i hestehandler.

Nå, I har ingenting?, sagde han.

Nej. Der er aldrig en krumme tilbage. Og Kristian er syg.

Og Kristian er syg?

Ja.

Hum.

Præsten satte sig ned og trak stolen hen til Ann Jeppes. Og han lagde sin hånd på hendes skulder og så på hende.

Hun var dengang en fyrretyve år, rødmosset og med lidt polske træk, lys og trind.

Hum.

Hvad - sagde han - kunne du ikke give dig til at være »Den kloge Kone«? Var det ikke noget for dig? ... Hvad, bitte Ann?

Men nej. Det kunne Ann Jeppes ikke.

Jeg kan hverken læse eller skrive - sagde hun - jeg ved slet ikke, hvordan jeg skulle bære mig ad med det.

Men nu, da præsten tænkte sig længere ind i en »Klog kone«s virksomhed, så forekom det ham netop sandsynligt, at hun kunne egne sig til en sådan geschæft.

Det kan du såmænd sagtens! - sagde han - hvad kunster skulle der være ved det! ... skulle du ikke kunne se på folks gebrækkeligheder og læse over dem! ... andet er der jo ikke at gøre! ...

Jamen ... læse over dem?

Ja, det skal jo ikke tages sådan ligefrem .. når nu for eksempel en kommer med en bullen finger...

Han tog hendes hånd og viste hende, hvorledes hun skulle bære sig ad.

... Så stryger du sådan lempeligt hen over den og omkring den, og så mumler du for sig selv imens: »Mædæmædæmædæmædæ...«. Men du skal passe på, at ingen hører, hvad du siger! ... Kan du ikke nok lære de kunster, hvad bitte Ann?... hæhæhæ.

Jo-o.

Og sådan fik Ann Jeppes hjælp af præsten, også i denne knibe.

Men det viste sig, at ingen der i sognet troede på hendes fagter og besvægelser. Hun måtte rejse hen et andet sted og begynde en praksis.

Og det var grunden til, at de kom til en Udørk, som hedder Knoldeflod, og som ligger tre fjerdingvej fra Varde, en elendig hedeegn, hvor der kun var fjorten huse, og hvor de allesammen var i den riveste armod. Heste kendtes ikke. Den mest velhavende mand havde et par stude, han brugte til at trække plov og harve. Et andet sted havde de tre køer. Og de var nødt til at anvende køerne som arbejdsdyr. Men ellers havde beboerne kun får og geder og kunne aldeles ikke får jorden

opdyrket uden ved fremmed hjælp. Mændene var halve røvere, som levede af at snyde hinanden. At plukke lyng, som de solgte i Varde til Fanøskippere. At fange ål i åen. At gå på jagt efter ræve og grævlinger. Samt af lidt løst arbejde hos gårdmændene i Grimstrup.

Her fik Ann Jeppes ord på sig som heks. Og dermed var hendes ry i orden. Folk i sognet var bange for hende. Men de søgte hende, når de skulle have råd om sygdom enten hos mennesker eller dyr.

Når der var døde punkter i forretningen, tog hun ind til Varde. Og her havde hun fundet på et middel, som altid var sikkert. Hun gik på Varde bro ved togtider, ligesom hun ventede på nogen, der skulle komme med toget. Hun gik og så nøje og vedholdende på folks ansigter og standsede, ligesom hun ville i snak med dem ... Særlig havde hun kig på unge mennesker, og det var også hos dem, hun havde størst held.

Hun beklagede sig over, at hun ikke havde truffet dem, hun søgte. Men nu så det jo ud, som om de ikke var med toget. Hun var ked af det, for det var sådan vigtig sag, hun skulle forrette...

Det gjorde folk nysgerrige. Hvad det da var for en sag?

Ja, det kunne hun såmænd godt sige dem... Det var da bare, at hun skulle have lagt kort op for dem. Det var det hele...

Lagt kort op?

De unge mennesker så til hinanden. Og de blev interesseret i hende.

Om hun da kunne spå?

Ne-ej ... sådan egentlig spå kunne hun ikke og det måtte hun jo ikke ... men hun kunne da lægge kort op for dem, og hun kunne også godt sige dem, hvordan det skulle gå dem ... det var det, hun mente med at lægge kort op, det var da sandt...

Og så endte det altid med, at de unge menensker ville spåes.

Anne Jeppes havde fået sig indrettet i større stil, sådan at hun havde lejet et værelse, hvor hun førte sine klienter hen.

Og forretningen gik udmærket. Hun måtte ingen betaling forlange for sine kunster, men hun fik penge alligevel. Og hun kom hjem til Knoldeflod om aftenen med store slæbninger af kød og flæsk og købmandsvarer.

Tilsidst kunne hun virkelig hekse lidt. Hun havde fået fat i en gammel, underlig bog med røde bogstaver, og hvori stod urteråd for sygdomme. Da børnene blev så store, at de kunne læse, lærte de moderen, hvad der stod i den. Og det lykkedes Ann Jeppes ved børnenes hjælp at forfærdige recepter, som eksperederes fra Apoteket i Varde.

Fra den tid steg hendes ry yderligere. Det gik ud over sognene. Og hun blev endog i et vanskeligt sygdomstilfælde hentet over på Fyn...

Hun kunne gøre både ondt og godt nu, ligesom det faldt hende ind, og som klienterne forlangte det af hende.

Hun havde engang stillet løbske heste.

Men det gjorde hun kun denne ene gang. For hun kom til at fortælle derom til nabokonen, som ikke var en tåri, men som var kommet ude vester fra klitterne.

Og nabokonen havde da spurgt hende, hvordan hun havde båret sig ad med det.

Ann Jeppes fortalte:

Jeg stillede mig sådan, at jeg kom til at se himlen nedenunder hestene, ... sådan at jeg kunne kikke under dem.

Javel - sagde nabokonen - det passer! ... Og så læste du noget latin?

Ja - sagde Ann Jeppes - det gjorde jeg.

Nå ja, jeg forstår ikke, du tør! ... Du er jo da snart en gammel kone! ... Ved du, hvad du sagde på latin?

Nej.

Nej, det kan jeg tænke...

Men herregud endda! - sagde Ann Jeppes grædefærdig - ved du da noget om det? ... Hvad er det!

Ja, det vidste nabokonen tilfældigvis. For hun havde kendt Ørnskov fra Vandborg. Og han havde fortalt, at det var en pagt med Djævelen. Man skulle sige: »Ligeså stille som den hest skal stå, ligeså stille skal min sjæl brænde i helvede«... Han holdt op med de kunstner, da han blev ældre, for man skal leve tre solhverv efter pagten, ellers er man fortabt.

Nej - sagde Ann Jeppes - det har jeg aldrig vidst! Hvor skulle jeg vide det fra, jeg forstår jo aldrig et ord af det. Det er børnene, der læser det for mig, og så lærer jeg det udenad ... Herregud endda, mig sølle menneske! Som en kan komme afsted!

Nabokonen tænkte nærmere over det med Ørnskov:

Standsede hestene? - spurgte hun.

Nej, det gjorde de ikke ... for hun kunne ikke komme afsted med at se himlen nedenunder dem. Hun havde lagt sig på maven i en plovfure, men det var ikke nok endda, hun så stadig lyngen neden under hestene ... så de var blevet ved at løbe, og de blev først fanget af en dreng oppe i Grimstrup.

Nå, ja, ... så kunne det jo være, at pagten med Djævelen ikke var kommet i stand denne gang. For det skulle vel nok lykkes, skulle en synes, ellers kunne der vel intet krav stilles...

Men Ann Jeppes lovede sig selv, at sådan noget skulle hun ikke pønse på mere. Latin er vanskeligt at omgås ... Det kunne jo også være, at børnene havde fået forkert fat på det, ... og at det var derfor, det ikke virkede. Sådan noget skulle vel sige helt korrekt.

Ann Jeppes holdt sig derefter til sygdomme udelukkende. Det var også det, der betalte sig bedst.

Hun havde indrettet sig et slags konsultationsværelse i huset, i lighed med doktorens inde i Varde.

Hun havde ryddet alle urtepotterne af vinduerne, for de hørte ikke hjemme sådant sted. Og manden, som stadig var syg af gift, havde i mangel af andet arbejdet flettet en morsom måtte af siv og lyng, som dækkede hele gulvet. Han var noget kunstner, Kristian, nu da han havde tid til sådanne spekulationer. Han havde flettet lyngen sådan ind i sivene, at det dannede bogstaver. Og han havde fundet en sentens i doktorbogen, som han syntes kunne passe til formatet. Det så pænt ud. Det eneste, Ann Jeppes havde forlangt, var, at der ikke måtte stå latin, ellers var hun ligeglad hvad han fandt på. Men latin kunne det være, Djævelen ligefrem trak efter.

Han havde da taget en overskrift til et af stykkerne i bogen. Der stod: »Hvis du har orm i din bug«... Forklaringen var ikke kommet med, selvfølgelig. Den var der ingen plads til på måtten. Og det var jo heller ikke meningen, at folk skulle læse sig råd til, lige når de kom ind i stuen, og så sige farvel og tak og gå igen ... Men de fleste kom med forstyrrelser i maven, så det var ikke af vejen, at de mindedes om, at der var råd for dem. Ideen kunne kun være til gavn, i hvert fald ikke skade.

Ann Jeppes savnede et skelet og sådanne reklamegenstande, som de egentlige doktorer har udstillet. Men det lykkedes at få fat på et par hugorme, som blev sat i sprit og anbragt i vinduet i stedet for urtepotterne.

Der lå et par skolebøger opslået på det hvidskurede bord. Og en udstoppet lappedykker stod på en hjørnehylde sammen med en gammel skibskikkert, som Ann Jeppes havde fået af en Fanøskipper for at kurere ham for natild.

Stuen gav indtryk af en vis lærdom og på samme tid alvorligt mådehold, sådan som patienter ynder det, for hvem noget står på spil, og som derfor ikke er oplagt til at tænke på dagligdags ting.

Det var ofte meget syge mennesker, der kom. I reglen gik man først til doktoren i Varde. Og det var kun, når han havde opgivet at gøre noget, eller folk havde opgivet ham, at de kom til Ann Jeppes. Hun fik skravlet. Men des større kunst var det jo, nå hun helbredte dem. Hun havde haft heldet mig sig, hun måtte ikke klage.

En skøn sommereftermiddag i juni måned holdt en stads fjedervogn udenfor døren.

Den yngste af pigerne, Jenny, sprang ud for at se, hvad det var, og få besked.

En stor, tyk mand blev hjulpet ned af bagsædet. Han var så umags, at han knapt kunne stå på benene. Kusken havde alle sine kræfter behov.

Det var ret! - sagde den tykke - Det var ret, Laurits .. aaja endda!

Han sagde ordene så lavmælt og med så grødet stemme, at man næsten ikke kunne forstå ham.

Så vendte han sig til Jenny og sagde også noget til hende:

Er det her, den kloge kone bor?

Ja, det var det da.

Har I nogen steder, en kan sætte hestene? ... Eller hvad, Laurits, du kan måske også blive ved vognen det øjeblik, jeg går ind? ... Det varer vel ikke så længe...

Jenny forklarede, at de havde et sted der bag omme, hvor hesten godt kunne spændes fra, så ...

Ja tak, ja ja .. men nu kunne Laurits jo så se ... hum...

Og så gik den tykke mand ind og satte sig i konsultationsværelset, sådan som Jenny anviste ham. Han hviskede noget hele tiden, men hun kunne ikke forstå mange af de ord, han sagde.

Nu skal jeg gå ind og kalde på mor - sagde Jenny.

Det viste sig at være en byld i halsen. Ann Jeppes kikkede ned i den tykke mands svælg. Hun opdagede godt nok, hvor det var, ondet sad.

Hun satte sig ved siden af ham. Og hun begyndte kuren med det samme.

Tror du på, at jeg kan helbrede dig? - spurgte hun - for det er nødvendigt, eller kan jeg ingenting gøre! ... Tror du?

Ja, det mente den tykke da nok ... Han havde søgt råd hos doktor og apoteker. Der var ingenting, der hjalp. Men derfor kunne det jo godt være, at hun kunne redde ham. Det var jo derfor, han var kommet til hende, begribeligvis!

Nå ja.

Så lagde Ann Jeppes sin hånd på hans hals og strøg langsomt og varligt rundt om og mumlede imens nogle ord for sig selv.

Den tykke sad og så på hende med stive øjne.

Hvad - sagde han - kender vi to ikke hinanden? ... Er du ikke kommet henne fra Skads? Jeg er pastor Andersen...

Jo hun var kommet fra Skads, det var rigtigt nok. Og nu kendte hun også nok pastor Andersen igen, trods det at det var seksten år siden de havde set hinanden.

Hør, sig mig - sagde præsten - hvad er det, du sidder og mumler! Det har jeg ikke kunnet få fat på!

Det er det, præsten lærte mig - Ann Jeppes smilte ad det - Jeg siger: Mædæmæddæmædæmædæmæ...

Haha.

Præsten knækkede sammen og lo ad det. Han var ved at kvæles i det. Men han lo fremdeles.

Å - hviskede han - Mædæmædæmædæmædæ...

Han sprang hen til vinduet og rev det op og lænede sig ud.

Sådan lå han en tid. Og Ann Jeppes var noget i vildrede med sig selv, hvad hun skulle foretage sig.

Så vendte han sig endelig om. Og han tørrede sig med et lommetørklæde i ansigtet. Latteren havde overvældet ham, så han svedte, og han havde tårer i øjnene...

Nu er jeg helbredt! - sagde han - Du har alligevel kureret mig!

Ann Jeppes så et mirakel ske for sine øjne. Præsten var virkelig blevet rask på en gang. Han talte med naturlig stemme. Og han gik et par gange frem og tilbage på gulvet og smilte lykkelig over forandringen.

Han tog hende i hånden og sagde tak.

Men hun sagde også ham tak. For uden ham var hun adrig kommet til at udrette sådanne gerninger.

LIONS
L
INTERNATIONAL